

SALPALINJAN SEUDUILLA

Asiantuntijoiden käsitykset Salpalinjan kulttuuriperinnöllisestä arvosta
sekä matkailuedellytyksistä Etelä-Karjalassa

Mari Matikainen

Op nro. 156901

Itä-Suomen yliopisto

Yhteiskunta- ja kauppatieteiden tiedekunta

Historia- ja maantieteiden laitos

Maantieteen pro gradu -tutkielma

huhtikuu 2014

Salpalinja on vuosien 1940–1941 ja 1944 aikana Suomen itärajan tuntumaan rakennettu mittava puolustuslinnoitusten ketju (Rahkonen 2005,7; Mikkonen 2014). Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli asiantuntijoita haastatteleamalla saada selville, millaiset ovat Salpalinjan matkailuedellytykset Etelä-Karjalan alueella sekä minkälaiseksi he käsittävät tyypiltään ja sijainniltaan erilaisten Salpalinjan linnoitteiden kulttuuriperinnöllisen arvon. Näiden tutkimuskysymysten kautta haluttiin löytää vastaus siihen, kuinka kannattavaa Salpalinja-matkailuun liittyvän toiminnan kehittäminen Etelä-Karjalan alueella on ja ovatko kulttuuriperinnölliset arvot ja matkailulliset intressit asiantuntijoiden mielestä jollain lailla ristiriidassa keskenään. Haastateltaviksi valittiin Salpalinjaan erilaisista ammatti- ja harrastuneisuustaustoista käsin perehtyneitä henkilöitä. Asiantuntija-haastatteluilta kerättyä aineistoa analysoitiin sekä fenomenografisella analyysillä että fenomenografiseen viitekehykseen pohjautuvalla teemoittelulla.

Fenomenografisen analyysin avulla voitiin ilmentää haastateltujen käsityksiä tutkittavista asioista. Yhden käsityksen mukaan Salpalinjan linnoitteet ovat kulttuuriperinnöllisesti yhtä arvokkaita, sijaitsivatpa ne missä tahansa ja olivatpa ne tyypiltään millaisia hyvänsä. Toisaalta linnoitteet käsitettiin myös eriarvoisiksi, koska niiden suojelun suhteen on tehtävä arvottomistyötä. Kohteiden restaurointi nähtiin matkailun kannalta positiivisena, mutta kulttuuriperinnöllisten arvojen kannalta osittain negatiivisena asiana. Restauroitujen kohteiden ei haluttu sekoittuvan autenttisten kohteiden kanssa. Kulttuuriperinnöllisten arvojen kannalta myös kohteiden dokumentointi, huolella harkitut suojelutoimet sekä kohteiden säilyminen julkisen organisaation omistuksessa nostettiin tärkeiksi asioiksi.

Etelä-Karjalan seudun katsottiin olevan Salpalinjaan liittyviltä matkailuedellytyksiltään hyvä, sillä kyseisen alueen linnoitushistoria sekä kerrottu sotahistoria ovat rikasta ja hyvin säilyneet Salpalinjan linnoitteet ovat helposti saavutettavissa hyvien liikenneyhteyksien kautta. Salpalinjaa kohtaan on herännyt kiinnostusta niin kotimaassa kuin ulkomaillakin. Salpalinja näyttäytyi niin monipuolisena luonto-, elämys-, opetus- kuin sotahistoriallisenakin matkakohteena ja osa haastateltavista näki myös syrjäisillä linnoitteilla olevan tietynlaista matkailupotentiaalia. Matkailun haasteina pidettiin rahoituksen, paikallisten yrittäjien sekä venäjänkielentaitoisen henkilöstön mukaan saamista matkailutoimintaan. Myös Salpalinjan epäselvät omistussuhteet sekä infrastruktuurin rakentaminen lähellä linnoitteita koettiin haasteina. Tärkeimpänä edellytyksenä matkailun syntymiselle ja kasvulle pidettiin toimivan tiedottamisen ja markkinoinnin kautta tapahtuvaa tunnettavuuden lisäämistä. Kaiken kaikkiaan haastateltavat näkivät Salpalinja-matkailuun liittyvän enemmän mahdollisuuksia kuin haasteita, mistä johtuen Salpalinja-matkailun kehittämistä Etelä-Karjalan alueella voidaan tämän tutkimuksen perusteella pitää kannattavana. Matkailun kehittäminen ja kulttuuriperinnöllisten arvojen edistäminen eivät näyttäneet ristiriitaisina, vaan pikemminkin toisiaan edistävinä tavoitteina.

Tekijä: Mari Matikainen

Opiskelijanumero: 156901

Tutkimuksen nimi: Salpalinjan seuduilla – Asiantuntijoiden käsitykset Salpalinjan kulttuuriperinnöllisestä arvosta sekä matkailuedellytyksistä Etelä-Karjalassa

Tiedekunta/oppiaine: Yhteiskunta- ja kauppatieteiden tiedekunta, historia- ja maantieteiden laitos/maantiede

Sivumäärä: 65 + 2

Aika: huhtikuu 2014

Työn laatu: Pro gradu -tutkielma

Avainsanat: Salpalinja, matkailu, kulttuuriperintö

Sisältö

<i>1 Johdanto</i>	4
<i>2 Salpalinja -itsenäisyyden monumentti</i>	6
2.1 Sodan uhka.....	6
2.2 Salpalinjan rakentaminen	7
2.3 Salpalinja sotien jälkeen	13
2.4 Salpalinjan aiempi matkailukäyttö.....	16
2.5 Salpalinja Etelä-Karjalassa	16
<i>3 Matkailumaantiede työn viitekehyksenä</i>	19
3.1 Matkailumaantiede	19
3.2 Kulttuurimatkailu Suomessa	21
3.3 Salpalinja kulttuuriympäristönä	22
<i>4 Kulttuuriperinnön käsite</i>	24
4.1 Haagin sopimus ja sen problematiikka	24
4.2 Kulttuuriperintö ja <i>cultural heritage</i>	26
<i>5 Aineisto ja menetelmät</i>	28
5.1 Aineistonkeruu haastattelemalla.....	28
5.2 Asiantuntijaulottuvuus	31
5.3 Fenomenografinen analyysi.....	32
<i>6 Tulokset</i>	37
6.2 Erilaisten Salpalinja-kohteiden kulttuuriperinnöllinen arvo	40
6.3 Salpalinjan matkailuedellytykset Etelä-Karjalassa	46
6.3.1 Salpalinjan kiinnostavuus	46
6.3.2 Salpalinjan saavutettavuus.....	48
6.3.3 Salpalinjan käyttömuodot matkailussa	52
6.3.4 Yhteistyötahojen mukanaolo Salpalinja-matkailussa	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
<i>7 Pohdinta</i>	59
<i>LÄHTEET</i>	62

1 Johdanto

Viime kesänä minulle avautui maailma, jonka olemassaolosta en ollut tiennyt juuri mitään. Pääsin korkeakouluharjoitteluni myötä tutustumaan Salpalinjan linnoitteisiin Etelä-Karjalan alueella ja osallistumaan *Salpapolku – vapaa-ajan ja yritystoiminnan reitti* -hankkeen toimintaan. Sen lisäksi, että liikuin harjoitteluni aikana paljon maastossa kohteisiin tutustuen, toteutin matkailupalveluiden kysyntää kartoittavan markkinatutkimuksen. Osittain jatkona sille, innostuin selvittämään tässä pro gradu -työssäni asiantuntijoiden käsityksiä Salpalinjan matkailuedellytyksistä Etelä-Karjalassa. Laajensin näkökulmaa selvittämällä myös asiantuntijoiden käsityksiä erilaisten Salpalinja-kohteiden kulttuuriperinnöllisestä arvosta.

Salpalinja on, etenkin työntekijämäärällä mitattuna, itsenäisen Suomen suurin rakennushanke (Carpén 2005, 6). Tämä linnoitusketju rakennettiin Suomenlahdelta Petsamoon pääasiassa vuosien 1940–1941 välisenä aikana. Salpalinjan tarkoitus oli torjua idästä päin tuleva sotilaallinen uhka. Salpalinjalla ei koskaan taisteltu, mutta sen merkityksen pelotteena on silti arvioitu olleen suuri. Salpalinja salattiin pitkäksi aikaa, mutta viime vuosikymmeninä sen sotilaallisen merkityksen pienennyttyä, ovat kohteen muut arvot, kuten kulttuuriperinnölliset ja matkailulliset arvot, nousseet merkityksellisiksi ja alkaneet kiinnostaa yhä laajempaa väkijoukkoa. Salpalinja on muutakin, kuin vain fyysisesti maastossa nähtävät linnoitteet. Siihen kuuluu niin aineellisia kuin abstraktejakin ulottuvuuksia. Näin ollen Salpalinjan voidaan nähdä edustavan *cultural heritagea*, johon Maarasen (2003, 255) mukaan kuuluvat maisemien ja monumenttien lisäksi myös muistot, perinteet ja arvot. Salpalinja kiehtoo matkailijoita ja myös sen kulttuuriperinnöllistä arvoa halutaan tuoda esiin, mistä esimerkiksi kertoo Valtioneuvoston kansliaan jätetyt aloitteet, joissa Salpalinjasta ehdotetaan tehtävän virallinen Itsenäisyyden monumentti vuoteen 2017, eli Suomen itsenäisyyden 100-vuotisjuhlavuoteen mennessä.

Maantieteen opiskelijan näkökulmasta Salpalinja tarjoaa lähes rajattomasti näkökulmia, joista lähteä lähestymään aihetta. Tämä työ kytkeytyy maantieteeseen matkailumaantieteen ja etenkin kulttuuri-matkailun kautta, josta kerron kappaleessa 3. Kulttuurimatkailuun liittyy keskeisesti myös kappaleessa 4 käsiteltävät kulttuuriperinnön ja *cultural heritage* käsitteet. Näiden käsitteiden yhteydessä puhun lyhyesti myös kulttuurimaiseman ja -ympäristön käsitteistä. Salpalinja-matkailua kehitetään tällä hetkellä Etelä-Karjalan alueella. Samaan aikaan Salpalinjan suojelupäätökset ovat työn alla. Tutkimusongelmani on selvittää Salpalinjaa tuntevien asiantuntijoiden näkökulma Salpalinjan matkailu- ja suojelutoimintaan. Ovatko Salpalinjan kulttuuriperinnölliset arvot ja matkailun kehittäminen heidän mielestään jollain lailla ristiriidassa keskenään? Tutkimuskysymykseni tässä työssä ovat

1.) Minkälaisia käsityksiä asiantuntijoilla on sijainniltaan ja tyyppiltään erilaisten Salpalinjan linnoitteiden kulttuuriperinnöllisestä arvosta?

2.) Minkälaisia käsityksiä asiantuntijoilla on Etelä-Karjalan alueen Salpalinja-matkailun edellytyksistä?

Haastattelin tätä työtä varten paikallisia asiantuntijoita Etelä-Karjalasta ja lähialueilta. Kokoamaani haastatteluaineistoa olen analysoinut kahden tutkimuskysymyksen pohjalta ensinnäkin fenomenografisesta viitekehuksesta käsin Giorgin (1985) ja Perttulan (1995) analyysivaiheita noudattaen sekä toisen tutkimuskysymyksen kohdalla pragmaattista fenomenografiaa soveltaen. Olen rajautunut tässä työssä käsittelemään vain osaa haastattelussa esittämistäni kysymyksistä. Koko haastattelun tuloksista raportoin Lappeenrannan maaseututoimen *Salpapolku*-hankkeelle, jota saan kiittää yhteistyöstä ja avunannosta tämän tutkimuksen teossa. Erityiskiitokset hankevetäjä Elina Lyijyselle.

2 Salpalinja -itsenäisyyden monumentti

2.1 Sodan uhka

Marraskuun 30. päivänä 1939 Neuvostoliitto hyökkäsi Suomeen. Sen pommikoneet ilmestyivät jo toisen kerran Helsingin taivaalle, iltapäivällä, juuri koulujen loputtua. Mutta toisin kuin aamun ylilentojen aikana, lentokoneista putoili nyt tummia esineitä kiihtyvällä vauhdilla kohti maata. Kuultiin voimakkaita räjähdyksiä. Hälytyssireenit ulvoivat.

Aikaisemmin aamulla Neuvostoliiton sotajoukot olivat suunnanneet tykistötulensa kohti Terijokea ja Vammelsuuta. Hyrskylässä ja Käsnelässä vihollisen joukot olivat ylittäneet valtakuntien rajan ja katkaisseet puhelinyhteydet. Pohjoisessa Neuvostoliitto miehitti koko Kalastajasaarenon. Helsingin lisäksi pommitettiin Viipuria, Ensoa, Lahtea, Hankoa, Kotkaa, Kemijärveä, Kittilää ja Petsamo.

Neuvostoliitto oli vakaasti päättänyt murskata Suomen runsaan 20 vuoden ikäisen itsenäisyyden Josef Stalinin ja Adolf Hitlerin solmiman sopimuksen perusteella. Siinä määrättiin, mitkä kansakunnat toisaalta Neuvostoliitto, toisaalta Saksa saisivat liittää väkivalloin niin kutsuttuihin intressipiireihinsä. Takana olivat kuukausien mittaiset Neuvostoliiton ja Suomen väliset neuvottelut, ja puna-armeijan hyökkäystä edelsivät sotahistorian läpinäkyvimmit väitteet Suomen vihollisuuksista Neuvostoliittoa vastaan Karjalan kannaksella (ns. Mainilan laukaukset).

Presidentti Kyösti Kallio laati sodan ensimmäisenä päivänä seuraavan sotatilaselvityksen: ”Valtakunnan puolustuksen turvaamiseksi ja oikeusjärjestyksen säilyttämiseksi Suomen todetaan joutuneen sotatilaan.”

Talvisota oli alkanut. (Björklund 2007, 7)

Näin elävästi kuvailee Eric Björklund (2007, 7) talvisodan alkua kirjassaan *Kohti Salpalinjaa*. Talvisota jatkui nimensä mukaisesti talven yli ja päättyi 13.3.1940 Moskovan rauhaan. Suomi oli saavuttanut sodassa torjuntavoiton, mutta joutui luovuttamaan Neuvostoliitolle Karjalan kannaksen, Laatokan Karjalan, Petsamon Kalastajasaarenon, Sallan sekä Kuusamon itäosat. (Oinonen & Tolmunen 2005, 8.) Näiden alueiden lisäksi luovutettiin Suomenlahden ulkosaarista Suursaari, Tytärsaari, Lavansaari ja Seiskari (Oinonen 2014). Neuvostoliitto otti myös vuokrasopimuksella Hankoniemen sotilastukikohdakseen. Alueluovutuksissa menetettiin monia itärajan puolustamisen kannalta edullisia maastoja, kun raja siirtyi tuntuvasti lännemmäksi Laatokan etelä- ja pohjoispuolilla. (Oinonen & Tolmunen 2005, 8.)

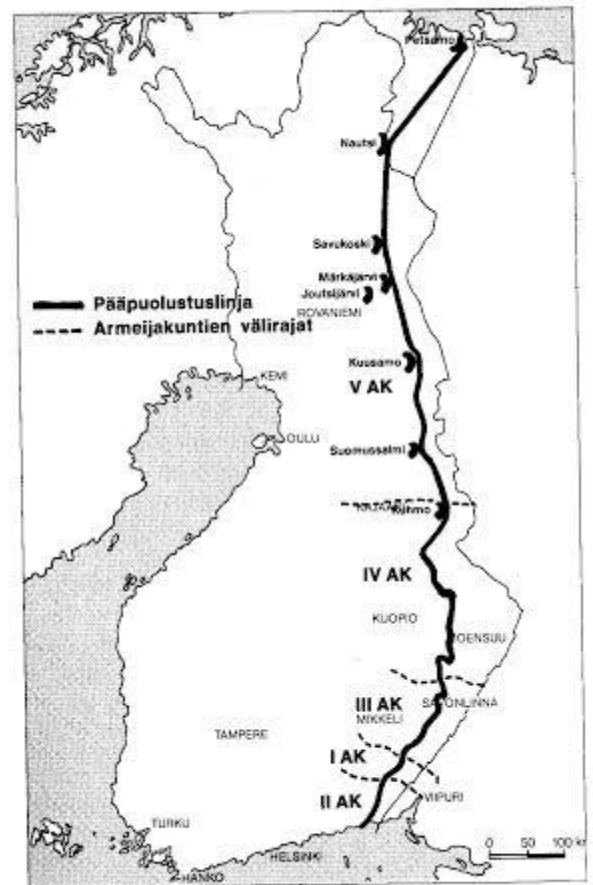
Rauhanteosta huolimatta sodan uhka oli edelleen konkreettinen sekä Suomessa että koko Euroopassa. Neuvostoliitto oli perustanut jo syksyllä 1939 tukikohtia Baltian maihin ja saanut ne valvontaansa. Saksan ja Neuvostoliiton joukot olivat lisäksi miehittäneet Puolan syyskuussa 1939. Ranska ja Iso-Britannia olivat sotatilassa Saksan kanssa ja nämä maat kahakoivat jo paikoin. Suurtaistelut kuitenkin vasta odottivat alkamistaan. (Oinonen & Tolmunen 2005, 8.)

Sodan uhka loi tarpeen puolustuslinjan rakentamiselle. Ylipäällikkö, sotamarsalkka C.G.E. Mannerheim ja Suomen sodanjohto olivat jo vuoden 1940 maaliskuussa tehneet päätöksen uuden rajan linnoittamisesta. (Oinonen & Tolmunen 2005, 8.) Mannerheim ilmoitti maavoimille antamassaan käskyssä, että rauhan solmimisesta ja rajan muutoksesta huolimatta maan puolustus oli järjestettävä nopeasti uudelleen. Hän myös painotti, että on maavoimien tehtävä estää vihollisen tunkeutuminen maahan. (Arimo 1981, 207.) Linnoitustöiden painopiste määrättiin Virolahden–Luumäen tasalle. Pääosa Karjalan kannaksella taistelleista joukoista oli ryhmitetty tälle alueelle, ja ne jo aloittivat asemiansa linnoittamisen. Järvialueilla oli suunniteltu linnoitettavan vesistökapeikot ja Pohjois-Suomessa itärajalta sisämaahan johtavat tiensuunnat. Myös maastoon tehtävien puolustusrakenteiden linjaukset olivat olemassa, mutta tarkemmat maastoon määritetyt suunnitelmat puuttuivat. Näitä suunnitelmia alettiin kiireesti tehdä kenraalimajuri E.F. Hanellin johdolla. Maastosuunnittelua viivästyttivät ylempien komentajien erilaiset näkemykset pääpuolustuslinjan sijainnista Virolahdella sekä maaston paksu lumipeite. Antaakseen kenraalimajuri Hanellille lisää arvovaltaa ja saadakseen vauhtia takkuisesti käynnistyneeseen linnoittamiseen, ylensi Mannerheim Hanellin kenraaliluutnantiksi ja nimitti hänet samalla yleisesikunnan päälliköksi 11.4.1940. Hanellin linnoittamissuunnitelma valmistui 8.5.1940 ja ylipäällikkö hyväksyi sen 11.5.1940. Suunnitelma esiteltiin pikaisesti keskeisimmille ministereille tarvittavien varojen ja hallinnollisten päätösten saamiseksi. (Oinonen & Tolmunen 2005, 8.) Näin Salpalinjan rakentamisessa päästiin toden teolla liikkeelle.

2.2 Salpalinjan rakentaminen

Suomen Salpa, Salpa-asema, Salpalinja... Tässä nimityksiä, joilla tämä Suomen kaikkien aikojen suurin rakennushanke tunnetaan. Suomen itärajan tuntumassa sijaitseva linnoitusketju, Salpalinja, rakennettiin Suomenlahdelta Petsamoon pääosin Suomen ja Neuvostoliiton sotien välillä vuosina 1940–1941 (Rahkonen 2005,7). Salpalinja on Suomen viimeisin linnoite ja sen pituus on kaikkiaan huimat 900 kilometriä (Lyijynen 2012). Salpalinjan oli tarkoitus vahvistaa Suomen puolustusta ja toimia perimmäisenä "salpana", jos Neuvostoliitto lähtisi hyökkäämään Suomeen (Björklund 2007, 151). Linnoittaminen alkoi jo maaliskuussa 1940 rintamilta palaavien kenttäarmeijan joukkojen

toimesta. Kenttäarmeijan pääosat kotiutettiin huhtikuussa 1940. Itärajalle muodostui varuskuntien ketju, jossa varusmiehet tekivät linnoitustöitä. Linnoitustöitä tehtiin jopa niin paljon, että se häiritsi varusmiesten koulutusta. Aluksi linnoittamisessa ei ollut kyse Salpa-asemasta, vaikka Salpalinja rakennettiin monin paikoin samalle paikalle, kuin aiemmat puolustusasemat. (Tuunainen 2014.) Laajimmillaan linnoittaminen oli meneillään maaliskuussa 1941, jolloin linnoitustöihin osallistui noin 35 000 siviilimiestä (Björklund 2007, 151). Lisäksi työmailla oli muonituksesta vastaamassa Lotta Svärd - järjestö, joka oli tukenut vapaaehtoisten linnoitustyötä jo ennen talvisotaa ja oli myös sodassa auttamassa monissa eri tehtävissä. Lottien lukumäärä oli suurimmillaan noin 2000 henkilöä. Ilman lottien ja heidän järjestönsä panosta ei linnoittamisessa olisi vaikeissa oloissa onnistuttu niin hyvin, kuin nyt onnistuttiin. (Oinonen & Tolmunen 2005, 11.)

Kuva 118. 18.5.40 käsketyt itärajan puolustusaseman sijainti.

Linnoittamista suunniteltaessa vihollisen toiminnan olennaisimmiksi tekijöiksi todettiin sen suunnaton tuliylivoima, ilmatilan herruus sekä panssariaseiden massakäyttö. Neuvostoliiton joukot pyrkivät pääasias-
sa aukeilla suoritettaviin massahyökkäyksiin, mutta tunkeutuivat myös metsiin etsien puolustuksen heikkoja kohtia. Näin ollen puolustusasemista tuli rakentaa yhtenäiset, ettei aukkopaikkoja pääsyt syntymään. Puolustusasemien paikat mietittiin tarkkaan. Aseman edessä maaston tuli olla alavaa, tulella ja tähystyksellä hallittavaa. Toisaalta sen piti olla myös panssarivaunulle vaikeakulkuista ja suora-ammuntatykkien käytölle epäedullista. Aseman takamaaston taas tuli olla suojainen, mieluiten metsäinen ja vihollisen hyökkäystä vaikeuttava. Puolustusasemien rakentamiselle edullisina paikkoina pidettiin korkeita, hyvät tähystysmahdollisuudet antavia ja panssarivaunuille vaikeakulkuisia maastoja, jotka pystyivät tarjoamaan myös suojaa vihollisen tähystykseltä ja ilmatoiminnalta. Näistä syistä linnoitteita alettiin tehdä metsiin, eikä aukeille paikoille. (Arimo 1981, 226) Nämä maastot olivat myös kaivautumisen kannalta helppoja, mikä mahdollisti korsujen paksujen kattora-

Kuva 1. Maavoimien käskyllä 1200/ 18.5.1940 määrätty Salpalinjan sijainti. Kuvaan on merkitty myös armeijakuntien välirajat. (Arimo 1981, 215.)

kenteiden maastouttamisen. Maastouttaminen ja naamiointi oli tärkeää siksi, etteivät hyökkäävät joukot pystyisi taistelutilanteessa hahmottamaan puolustusrakenteiden yksityiskohtia. (Mikkonen 2014).

Salpalinja ei ole yhtenäinen näkyvä este kuten muuri, vaan se koostuu pienistä yksittäisistä osista. Se on yhdistelmä erilaisia esterakennelmia, konekivääri- ja tykkiasemia sekä sotilaiden suojaksi rakennettuja korsuja ja kaivettuja yhteys- ja taisteluhautoja. (Lyijynen 2012.) Aikaisemmin rakennetuista linnoituksista Salpalinja poikkeaa myös siinä, että taitavasti maastoon sijoitettuna, osittain maanpinnan alapuolelle rakennettuna ja hyvin naamioituna se on paikoin vaikeasti havaittava. Salpalinjan sijaintia oli kuitenkin aikanaan vaikea pitää salassa, vaikka linnoittamisen yksityiskohtien kohdalla se onnistuikin. (Ahonen 2014b; Mikkonen 2014.) Salpalinjan voidaan katsoa koostuvan pääpuolustuslinjasta, sen eteen rakennetuista etuasemista sekä sen taakse rakennetuista taemmista asemista (Oinonen 2014). Pääpuolustuslinjaa ryhdyttiin rakentamaan huhtikuussa 1940 Suomenlahdelta Savukoskelle. Nämä linnoitustyöt päättyivät jatkosodan alkaessa kesäkuussa 1941. (Björklund 2007, 159–160.) Vuonna 1944 Salpalinjalla oli linnoitusjoukkoja lähes saman verran kuin kesällä 1941 ennen liikekannallepanoa (Mikkonen 2014).

Talvi- ja jatkosodan kokemukset ja tekniikan kehittyminen vaikuttivat Salpalinjan linnoittamiseen ja näkyvät Salpalinjalla eri aikavaiheille ominaisina rakennustyyppinä (Oinonen & Tolmunen 2005, 13). Pääpuolustuslinjan lisäksi katsottiin tärkeäksi rakentaa myös taaempi puolustuslinja eteläiselle rantamaalle, joka oli puolustuksen tärkein alue. Etelässä sijaitsevaa pääkaupunkia ja teollisuuslaitoksia suojelemaan suunnitellun taaemman puolustuslinjan rakentaminen alkoi elokuussa 1940 ja päättyi niin ikään jatkosodan alkuun. Päätepisteidensä mukaan nimetty Haminan–Taavetin linja kulkee etelässä 25 kilometriä ja pohjoisessa 15 kilometriä pääpuolustuslinjan takana. Varsinaisen Salpalinjan eteläosaa lyhennettiin heinä-syyskuussa 1944 oikaisulinjalla eli Vaalimaan linjalla, jonka taakse rakennettiin myös tukilinja. (Björklund 2007, 153, 160.)

Salpalinjan rakentaminen eli linnoittaminen voitiin jakaa kanta- ja kenttälinoittamiseen. Kantalinoitteilla tarkoitettiin kestolaitteita, kuten teräsbetonikorsuja, tunneleita ja tykkiasemia. Nämä rakennettiin kestävästä materiaaleista, kuten betonista, teräksestä ja kivistä. Kantalinoitteiden rakentamisessa vaadittiin myös kenttälinoitteita enemmän ammattitaitoa ja koneita. Kantalinoittamisesta vastasivat välirauhan aikana pääasiassa Linnoitustoimiston alaiset siviilityöntekijät (Björklund 2007, 151; Tuunainen 2014). Kenttälinoittamisesta vastasi puolestaan itärajalle puolustukseen ryhmittynyt kenttäarmeija (Ahonen 2014b). Taisteluhaudat, piikkilanka- ja kaivantoesteet sekä muut kenttälinoitteet rakennettiin pääasiassa käsityökaluin linnoitusalueelta löydettävistä materiaa-

leista, kuten puusta ja maasta. (Björklund 2007, 151.) Kaiken kaikkiaan puolustuslinjalle rakennettiin yli 700 teräsbetonikorsua, 25 luolaa, yli 3000 puista kenttälinoitetta, noin 350 kilometriä taistelu- ja yhdyshautaa, 225 km panssarikiviestettä sekä 130 km kaivantoestettä. (Lyijynen 2012.)

Ruotsi avusti talvisodan aikana Suomea monin tavoin sekaantumatta kuitenkaan itse sodankäyntiin (Oinonen & Tolmunen 2005, 10). Ruotsissa järjestettiin keräyksiä Suomen hyväksi ja raha-avun lisäksi Suomeen toimitettiin paljon aseita ja sotavarusteita niin virallisia, kuin epävirallisiakin teitä pitkin (Björklund 2007, 8-9). Myös Ruotsin kansalaisten keskuudessa heräsi innostus auttaa suomalaisia ja talvisodan loppuvaiheessa Ruotsista Suomen pohjoisosiin saapuneen runsaan 8000 miehen vapaaehtoisarmeijan lisäksi Ruotsissa pantiin toimeen myös hanke toimittaa Suomeen vapaaehtoista skandinaavista työvoimaa linnoitustöitä sekä muita yhteiskunnallisesti tärkeitä töitä varten (Björklund 2007, 8, 13). Tavoite oli toimittaa 9000 miestä koneineen ja välineineen Suomen avuksi. Ensimmäiset ruotsalaiset joukot saapuivat Luumäelle jo maaliskuussa 1940 ja muodostivat Svenska Arbetskåren (SAK) -työosaston, jonka vahvuudeksi muodostui 940 miestä. Norjalaisiakin piti saapua Suomen avuksi 240 miehen joukko, mutta he palasivat kuitenkin saman tien kotiin kuultuaan Saksan vallattua yllätyshyökkäyksellä Tanskan ja Norjan. (Ahonen 2014b.) Myös Ruotsi tarvitsi muuttuneessa tilanteessa väkeä oman puolustuksensa vahvistamiseen. SAK jäi kuitenkin vielä joksikin aikaa jatkamaan linnoitustöitä Virolahden alueelle. Skandinaavisesta apuhankkeesta ei tullut niin laaja-mittainen, kuin oli suunniteltu, mutta siitä huolimatta Suomeen saapuneista ruotsalaisista oli iso apu Salpalinjan rakennustöissä Suomenlahden rannikkokaistalla (Björklund 2007, 132, 151). Lisäksi ruotsalaiset jättivät lähtiessään kaikki koneensa, laitteensa sekä rahansa Suomeen. Niistä oli merkittävästi apua jatkossa (Mikkonen 2014).

Linnoitustöiden käynnistymistä hidasti puute kaikesta; suunnitelmien ja piirustusten valmistuminen vei oman aikansa ja koneita, työvälineitä, rakennustarvikkeita sekä kuljetuskalustoa oli saatavilla niukasti. Työvoimaa puolestaan oli saatavilla, sillä työttömyysluvut olivat korkealla ja Karjalan kannakselta siirretty väki oli niin ikään vailla töitä. Kuitenkin rakennusalan johtajista ja ammattimiehistä oli kova pula. Usein linnoittamiskohteet sijaitsivat harvaan asutuilla alueilla, jonka vuoksi usein piti ensiksi rakentaa tie ja työväen majoitustilat, ennen kuin varsinaiset linnoittamistyöt voitiin aloittaa. Kesän ja syksyn 1940 aikana rakennettiin satoja kilometrejä kenttäteitä ja työmaille satoja majoitus-, ruokala-, toimisto- ym. parakkeja. (Oinonen & Tolmunen 2005, 10.) Rakentajille tarkoitettut asuin- ja sosiaalitalat tehtiin lähes aina puusta, mistä syystä niistä ei ole enää juuri mitään jäljellä. Joissain paikoissa on maastossa löydettävissä parakkirakennusten nurkkakiviä, uuninpohjia tai kaivoja. (Lyijynen, 2014)

Vauhtiin päässyttä linnoittamista haittasi kiire, ja siitä johtunut suunnittelun ja rakentamisen päällekkäisyys. Heti, kun puolustuslinja oli saatu määriteltyä ja suunnat ja linnoitteiden paikat viitoitettua, alkoi rakentaminen. Keskeneräiset suunnitelmat, pystytysnopeus sekä organisaation suuruus ja tilapäisyys aikaansaiivat ongelmia. (Björklund 2007, 151.) Myös kansainvälinen sotatilanne aiheutti muutoksia rakentamisen painopisteisiin (Oinonen & Tolmunen 2005, 11). Kaiken kaikkiaan työt etenivät kuitenkin hyvin. Linnoitustoimiston palvelukseen saatiin teknisen alan ja rakennusalan asiantuntijoita sekä maan johtavia urakoitsijoita. Työmaita valvottiin tarkastusmatkoilla, joita myös linnoitustöiden johtaja kenraali Hanell suoritti Linnoitustoimistostaan Myllykoskelta. (Björklund 2007, 151–152.) Myös ylipääällikkö marsalkka Mannerheim kävi tarkastamassa linnoittamisen etenemistä (Mikkonen 2014).

Määritetyt puolustusasemien paikat olivat ehdottomia ja ne ajoivat kaikkien muiden intressien ja arvojen edelle. Toisinaan korsuja rakennettiin jopa talojen pihoihin ja paikalliset pääsivät hyvin läheltä seuraamaan rakentajien työskentelyä. Yhdellä työmaalla saattoi hyvinkin työskennellä satoja miehiä. Koneita oli käytössä rajallisesti ja työtä tehtiin paljon käsin. Yhdellä työmaalla miehet louhivat kalliosta irti isoja kiviä, jotka kuljettiin yksi kerrallaan hevosella tai kuorma-autolla ja pystytettiin kiviesteeksi. Toinen työporukka rakensi korsua, jonka betonivalua ei keskeytetty edes yöllä. Toisaalla sotilaat kaivoivat taisteluhautoja ja tekivät piikkilankaesteitä. Salpalinjan rakentamiseksi tarvittiin monenlaista tavaraa, kuten kiviä, betonia, terästä ja puuta. (Lyijynen 2012.)

Kuva 2. Varustustöissä oli käytössä rajallisesti koneita ja työtä tehtiin paljon käsin (SA-kuva 2014).

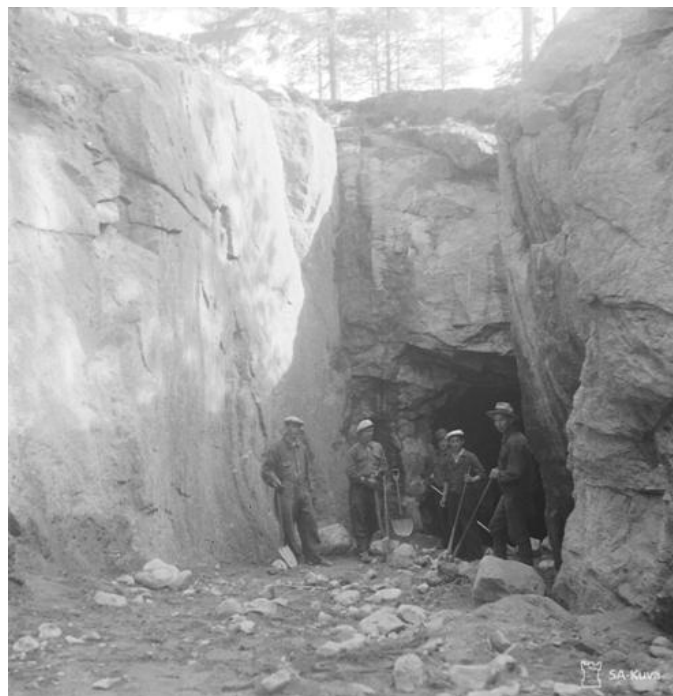

Kuva 3. Pallokorsun valu käynnissä (SA-kuva 2014).

Salpalinjan rakentaminen keskeytyi jatkosodan alkaessa 25.6.1941. Linnoitustöissä olleet reserviläiset kutsuttiin sotapalvelukseen jo reilua viikkoa aiemmin. Salpalinjalta ”riisuttiin” piikkilankaesteitä

ja linnoitteiden kalustoa sekä purettiin puurakenteita, työmaaparakeja ja jopa panssariesteitä käytettäväksi kauaksi eteenpäin työntyneen asematarintaman lujittamiseen. (Oinonen & Tolmunen 2005, 12.) Suomenlahden ja Saimaan väliltä kuljetettiin noin 40 000 estekiveä Karjalan kannakselle (Ahonen 2014b). Neuvostoliiton suurhyökkäyksen alettua Karjalan kannaksella 9.6.1944, nähtiin Salpalinja jälleen tärkeänä ”viimeisenä puolustuslinjana”. Keskeneräisiä ja puutteellisia linnoitteita alettiin kunnostaa ja täydentää. Työvoimaksi käskettiin taistelualueilta taemmas siirrettyjä linnoitus- ja työjoukkoja. (Oinonen & Tolmunen 2005, 12–13).

Neuvostoliiton hyökkäys torjuttiin Viipurinlahdella ja Karjalan kannaksella heinäkuussa. Viimeiset suuret taistelut käytiin vielä elokuun alussa Ilomantsissa. Aselepo astui voimaan 4.–5.9. ja 19.9.1944 solmittiin välirauha, jossa Suomi joutui vetämään joukkonsa talvisodan jälkeisen Moskovan rauhan rajan taakse tiettyyn määräaikaan mennessä. Sotatilanteiden nopea vaihtuvuus ja välirauhankin jälkeen jatkunut hyökkäysuhka aiheuttivat myös linnoittamispäätöksissä ja -käskyissä jatkuvia muutoksia. Pääosa työkoneista oli menetetty Karjalan kannaksella. Näkemyserot Salpalinjan pääaseman sijainnista Virolahden ja Miehikkälän alueella toistuivat, mikä myös osaltaan viivästytti linnoitustöitä. Linnoitustyöt käskettiin lopettaa 24.9.1944 niin, että keskeneräiset kohteet saatettaisiin kuitenkin loppuun. Salpalinjaa ei kuitenkaan koskaan saatu rakennettua aivan valmiiksi, eikä linnoitetulla vyöhykkeellä ole paljoakaan syvyyttä. (Oinonen & Tolmunen 2005, 13.)

Kuva 4. Rutolan luolan rakentamista Lappeenrannassa vuonna 1941. (SA-kuva 2014).

Jatkosodan taistelut eivät siis koskaan ehtineet Salpalinjalle saakka, eikä sen jälkeen vallinnut sodan uhka johtanut onneksi koskaan enää uusiin taisteluihin. Tästä syystä Salpalinjan linnoitteet ovatkin säilyneet niin hyväkuntoisina tähän päivään asti. (Lyijynen 2012.) Jonkin verran on kuitenkin käyty keskustelua siitä, käytiinkö Sallan alueella sittenkin taisteluita Salpalinjalla asti. Sallan sota- ja jälleenrakennusajan museossa työskentelevän Jarkko Sipolan (2014) mukaan Salpalinjalla ei tietävästi taisteltu Sallankaan suunnalla. Neuvostojoukot kävivät kuitenkin suhteellisen syvällä nykyisen valtakunnanrajan tällä puolella syyskuussa 1944 ja on mahdollista, että saksalaiset ja neuvostojoukot taistelivat tuolloin Särkelän kylän kohdalla. Varmuutta asiasta ei kuitenkaan ole. (Sipola 2014) Mikkosen (2014) mukaan Kuusamo syyskuussa 1944 miehittäneet puna-armeijan joukot ainakin lähtiessään hävittivät Salpalinjan linnoitteita räjäyttämällä.

2.3 Salpalinja sotien jälkeen

Salpalinjan linnoitustöiden loputtua perustettiin joulukuussa 1944 Maalinnoitusten hoitotoimisto. Sen alaisuudessa olleet viisi hoitopiiriä huolehtivat siitä, että linnoitteet saatettiin rauhan tilaan. Yhtenä hoitotoimiston tärkeimpänä tehtävänä oli viedä korsuista ja asepesäkkeistä aseet, aseiden jalustat, lämmityslaitteet sekä muut herkäät ja särkyvät materiaalit varikoille. Toinen tärkeä tehtävä oli vähentää linnoitteiden aiheuttamaa haittaa asukkaille ja liikkumiselle, minkä seurauksena piikkilankaesteitä purettiin, kiviesteisiin raivattiin aukkoja ja kaivantoesteitä täytettiin. Myös puisia korsuja ja lujitettuja taisteluhautoja purettiin ja täytettiin. Maalinnoitusten hoitotoimisto lakkautettiin vuonna 1950, jolloin Salpalinjan hoito ja hoitovastuu siirtyivät aluevastuussa olevien divisioonien ja pohjoisessa Rajavartioston vastuulle. Joukot tarkistivat kaikki betonilinoitteet ainakin vuosittain, pyrkivät pitämään korsut kuivina ja tekivät tarvittavia korjaustoimenpiteitä. (Mikkonen 2007, 160.)

Puolustusvoimat määräsi Kaakkois-Suomen alueelle 12 havaintokorsua, joita käytettiin opetuksessa ja koulutuksessa havainto-, malli- ja harjoituskohteina (Mikkonen 2007, 161). Nämä korsut kalustettiin uudelleen ja varustettiin muun muassa konekivääreiden jalustoilla (Lagerstedt 2012, 12). Niitä myös huollettiin muita linnoitteita säännöllisemmin. Puolustusvoimat vuokrasi korsuja myös varastiloiksi paikallisille sillä ehdolla, että vuokralaiset pitäisivät vuokralla olevat korsut kunnossa. Vuonna 1966 perustetun Salpalinjakomitean mietinnön perusteella Salpalinjan rakentamiseen ostetut, vuokratut tai pakkolunastetut maat palautettiin omistajilleen vuonna 1968. Vain betoniset linnoitteet ja kiviesteet jäivät valtion omaisuudeksi ja maanomistajien rasitteeksi. (Mikkonen 2007, 161.) Osaa Salpalinjan linnoitteista pidettiin kunnossa vielä sodan jälkeen, mutta linjan sotilaallinen merkitys pieneni vähitellen 1900-luvun loppuun mennessä (Lagerstedt 2012, 12). Linjan betoniset

asepesäkkeet oli tehty pääasiassa konekivääreitä ja panssaritorjuntatykkejä varten. Ajan saatossa aseteknologia kehittyi, eikä uusia asejärjestelmiä ollut mahdollista tai edes tarkoituksenmukaista käyttää ahtaissa korsuissa. Vuosituhannen vaihteessa puolustusvoimissa arvioitiin, ettei Salpalinjalla ollut enää juurikaan merkitystä joukkojen panssaroinnin ja liikkuvien sotatoimien takia. Vähäisetkin hoitotoimet lopetettiin. (Mikkonen 2007, 161.)

Rakentamisensa jälkeen Salpalinja oli puolustusministeriön omistuksessa. Puolustusministeriöltä Salpalinja siirtyi 2003 valtiovarainministeriön haltuun. Linnoitteita hoitaa nykyään Senaatti-kiinteistöt. Selvittääkseen minkälaisesta kokonaisuudesta tarkalleen ottaen on kysymys, valtiovarainministeriö tilasi Museovirastolta koko Salpalinjan puolustusketjua koskevan inventoinnin. Hankkeen tarkoituksena oli selvittää, missä Salpalinjan linnoitteet täsmälleen sijaitsevat ja missä kunnossa ne ovat nykyään. (Museovirasto 2013a.) Kanta- ja kenttälinoitteita inventoitiin maastossa kesien 2010 ja 2011 aikana. Museoviraston tutkijat dokumentoivat ja laativat muistiinpanoja teräsbetonikorsuista, taisteluhautoista, panssarivaunusteistä sekä muista linnoittamiseen liittyvistä rakennelmista, jotka olivat maastossa nähtävissä. Kuluneesta ajasta huolimatta kantalinnoitteet, joista esimerkkeinä betonikorsut ja kiviesteet, olivat säilyneet hyvässä kunnossa. Puurakenteiset kenttälinoitteet olivat kokeneet ajan saatossa enemmän vaurioita, mutta niidenkin muodostamat linnoituskokonaisuudet olivat kaiken kaikkiaan säilyneet hyvin. (Lagerstedt 2012, 3.) Myös kaivantoesitteet sekä taistelu- ja yhteyshaudat olivat yllättävän hyvin vielä maastossa nähtävissä. Kiviesteitä oli raivattu jonkin verran pois maanviljelyksen ja rakentamisen tieltä, mutta suurimmalta osalta nekin olivat paikoillaan. (Länsivaara & Tolmunen 1994, 78.)

Inventointihankkeessa laadittiin kohteiden arvottamisen helpottamiseksi myös rauhoitusluokkaehdotus. Luokkaan 1 kuuluvat sellaiset valtakunnallisesti merkittävät kohteet, joiden säilyminen on turvattava kaikissa olosuhteissa. Inventoinnin yhteydessä tähän luokkaan merkittiin ne kohteet, jotka oli aikaisemmin valtioneuvoston päätöksellä nimetty valtakunnallisesti arvokkaiksi rakennetun kulttuuriympäristön alueiksi. Kohteet, joiden arvon selvittämisen nähtiin edellyttävän lisätutkimuksia, sijoitettiin luokkaan 2. Lisäksi inventointihankkeessa nostettiin esiin merkittäviä linnoituskokonaisuuksia, joiden suojeluun tulisi erityisesti kiinnittää huomiota, vaikka ne eivät valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön listauksessa esiintyneetkään. (Lagerstedt 2012, 47.)

Museovirasto noudattaa arvottamispäätöksissään kriteeristöä, jossa kohteita tarkastellaan sekä niiden aineellisten että sisällöllisten eli kulttuurihistoriallisten arvojen näkökulmasta. Aineellisina ominaisuuksina pidetään kohteen ikää, alkuperäisyyttä, autenttisuutta, kerroksellisuutta, museaalisia ominaisuuksia sekä ympäristöarvoa. Kulttuurihistoriallisina ominaisuuksina pidetään puolestaan

kohteen historiallista lähdearvoa, identiteetti- ja symboliarvoa sekä pedagogista arvoa. (Kauppi 1994, 90–94.) Sivistyssanakirjan (2014) mukaan autenttisella viitataan 1.) aitoon, väärentämättömään ja luotettavaan tai 2.) aitoon ja alkuperäiseen. Kaupin (1994, 90) mukaan Museoviraston noudattamissa arvottamiskriteereissä alkuperäisellä viitataan kohteeseen, joka on koskemattomassa, alkuperäisessä tilassa. Monet Salpalinjan kiviasteet ja kestopalstat ovat alkuperäisessä asussaan, jos ei oteta huomioon niiden ympärille kertynyttä sammalta ja muuta kasvillisuutta. Autenttisella Kauppi (1994, 91) puolestaan viittaa sellaisiin kohteisiin, jotka ovat ikään kuin luonnonvaraisessa tilassa. Esimerkkinä tällaisista kohteista ovat sellaiset kenttälinnoitteet, joihin ei niiden rakentamisen jälkeen ole juurikaan kajottu. Ne ovat tutkimattomassa, hoitamattomassa ja kunnostamattomassa tilassa. Alkuperäisinä niitä ei voida kuitenkaan pitää, sillä aika ja ympäröivä luonto ovat niiden ulkomuotoa muuttaneet merkittävästi (erosio, lahoaminen, ym.). Kaupin (1994, 91) mukaan autenttisuus katoaa samalla, kun kohteessa ryhdytään tekemään tutkimuskaivauksia tai kun se osittainkin kunnostetaan.

Tämän päivän ihmisille Salpalinja on muistomerkki viime sodista ja uusien osien Suomen linnojen ja linnoitusten ketjua. Salpalinjalla on myös kansainvälistä merkitystä; se on hieno osoitus suomalaisten valtavana maanpuolustustahdosta. (Lyijynen 2012.) Terho Ahonen (2011) kirjoittaa blogissaan "Salpalinjan salat", että Etelä-Saimaan uutisen mukaan Etelä-Karjalan sotaveteraanit nimeäisivät Salpalinjan myös virallisesti Itsenäisyytemme monumentiksi vuoteen 2017 mennessä. Salpalinjan perinneyhdistyksen puheenjohtajalta Arto Mikkoselta sähköpostitse saadun tiedonannon (2013) mukaan Etelä-Karjalan Sotaveteraanipiiri sekä Salpalinjan Perinneyhdistys ovat molemmat jättäneet asiasta aloitteen Valtioneuvoston kansliaan. Mikkonen (2013) ei tässä vaiheessa osannut arvioida, kuinka asia etenee. Blogissaan Ahonen (2011) kommentoi Salpalinjan olevan jo nyt monumentti sekä suomalaisen maanpuolustustahdon ja selviytymisen muistomerkki. Hän näkee esityksen taustalla olevan statuksen virallistamisen eräänlaiseksi kansalliseksi symboliksi. Ahosen (2011) mielestä idea on loistava, se ei maksa juuri mitään, eikä ole keltään pois. Jo vuonna 1994 Lämsivaara ja Tolmunen (1994, 80) näkivät Salpalinjan monumentaalisen arvon:

Salpa-asema muistuttaa jyhkeiden korsujensa ja muiden rakenteidensa muodossa meitä kaikkia niistä valtavista ponnisteluista, joita sodan ajan sukupolvi toteutti. Sen merkitys eräänä sodan, rakentamisen ja omalta osaltaan myös rauhan monumenttina on nyt ja myös tulevaisuudessa kiistaton.

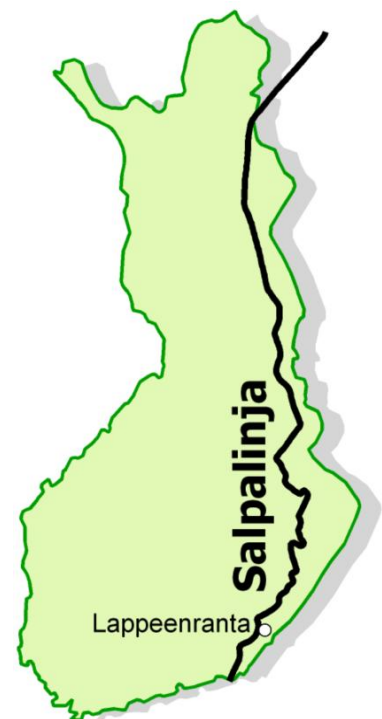
2.4 Salpalinjan aiempi matkailukäyttö

Niin kauan, kuin Salpalinjalla oli sotilaallista merkitystä, siitä puhuttiin julkisuudessa vähän (Mikkonen 2007, 162). Salpalinja alkoi kuitenkin kiinnostaa matkailullisesti jo 1970-luvulla (Länsivaara & Tolmunen 1994, 80). Kaakkois-Suomeen, Virolahdelle perustettiin veteraanien toimesta bunkkerialue vuonna 1980 (Ahonen 2014b.) Sotiemme veteraanien työn ja taistelun merkitys alettiin ymmärtää täydellisesti vasta 1980-luvulla, jolloin arvostuksen lisääntyttyä alettiin kiinnostua myös unohtuneesta puolustuslinjasta (Mikkonen 2007, 162). Virolahden naapurikuntaan, Miehikkälään, perustettiin Korsumuseo vuonna 1987. Myöhemmin, vuonna 1993, museon nimi muuttui Salpalinja-museoksi. (Ahonen 2014b.) Matkailullista hyödyntämistä on lisäksi toteutettu useissa kunnissa koko Salpalinjan matkalla ja nykyään Salpalinjasta kertovia ja sitä esitteleviä kunnostettuja korsuja ja taisteluasemia on Salpalinjan varrella parisenkymmentä. (Länsivaara & Tolmunen 1994, 80; Mikkonen 2007, 162.)

Museo- ja näyttelyalueiden lisäksi Salpalinjaan liittyen on rakennettu tai kunnostettu yksittäisiä kohteita tai luontopolkuja. Näihin on saatettu liittää myös muita Suomen sotien aikaisia rakennelmia ja taistelupaikkoja. Kohteista löytyy useimmiten opas- ja selostetaulut. Omatoimiretkeilijää silmällä pitäen on muun muassa Salpalinjan perinneyhdistys julkaissut *Matka Salpalinjalle* -kirjan, joka esittelee 60 kohdetta koko linjan pituudelta. Salpalinjaa hyödyntävät myös monet matkailuyrittäjät, jotka järjestävät ryhmille räätälöityjä kohde-esittelyjä ja retkiä Salpalinjalle erilaisin kulkuvälinein. Tällaisiin retkiin voi kuulua vaikkapa yöpyminen korsussa, ruokailu luolassa tai muita elämysmatkailun elementtejä. (Mikkonen 2007, 163). Salpalinjan vahvimmin linnoitettuun osuuteen on mahdollista tutustua myös reserviläisjärjestöjen vuosittain järjestämän Salpavaellustapahtuman muodossa (Mikkonen 2007, 170).

2.5 Salpalinja Etelä-Karjalassa

Lappeenrannan alue on linnoituksellisesti monimuotoinen. Kaupungin pohjoispuolen maisemaa hallitsee laaja saariston rikkoma Saimaa. Kulkuyhteyksien kannalta Lappeenranta on myös keskeinen; kaupunkiin johtaa idästä ja kaakosta useita maanteitä, rautatie sekä Saimaan kanava. (Oinonen & Tolmunen 2005, 53.) Lappeenrannan Ylämaalla

Kuva 5. Lappeenrannan sijainti suhteessa Salpalinjaan (*Salpapolku – vapaa-ajan ja yritystoiminnan reitti* -hanke 2014).

sijaitsee osa vahvasti linnoitettua Suomenlahti–Kivijärvi-linjaa. Kivijärveltä Saimaalle puolustuslinjan rakentamisessa tukeuduttiin vesistöön ja linnoitteita tehtiin kannaksille sekä saaristoon. Salpalinjan rakenteita on Lappeenrannan alueella sekä taajamassa, että haja-asutusalueella. Kaiken kaikkiaan kaupungin alueella on yli 70 teräsbetonikorsua, neljä luolaa, yli 40 pallokorsua ja kymmeniä kilometrejä kivi- ja kaivantoestettä. Taajama-alueella on kaupunkia rakennettu osin Salpalinjan päälle, mutta maaseudulla on maastossa edelleen havaittavissa yhdys- ja taisteluhautoja, ampumapesäkkeitä sekä korsujen pohjakuoppia. (Lappeenranta, 2013.)

Salpalinja on synnyttänyt Lappeenrannan seudulla jo useita kohteen tunnettavuuden lisäämiseen tähtääviä hankkeita. Näitä ovat olleet muun muassa *Salpalinjan mahdollisuudet* ja *Salpalinjan mahdollisuudet II* sekä *Salpalinja Lappeenrannassa* (Lappeenrannan kaupunki 2012, 2). *Salpalinjan mahdollisuudet* -hanke alkoi vuoden 2011 alussa kartoittamalla Salpalinjan nykytilannetta Lappeenrannassa. Tämä hanke jatkui *Salpalinjan mahdollisuudet II* -kehittämishankkeella, joka ajoittui 1.7.2011–31.7.2012. Tämän hankkeen puitteissa suunniteltiin Salpalinjan matkailullista hyödyntämistä ja kerättiin lisää paikallista aineistoa Salpalinjasta. Hankkeet toimivat Leader -rahoituksella ja niiden hallinnoinnista vastasi Lappeenrannan kaupungin maaseututoimi. Kolmas hanke, *Salpalinja Lappeenrannassa*, jatkui edellisen loppumisesta aina vuoden 2012 loppuun asti. Tämän hankkeen aikana tähän mennessä kertynyttä aineistoa järjesteltiin jatkokäyttöä varten. (Lappeenranta, 2013)

Aikaisempien hankkeiden aikana on kerätty runsaasti tietoa Salpalinjan Lappeenrannan alueilla sijaitsevista linnoitusrakenteista. Lisäksi *Salpalinjan mahdollisuudet II* -hankkeen puitteissa koottiin haastattelu- ja sota-arkistotietoihin perustuvaa materiaalia. Myös alakoulujen käyttöön on tuotettu Lasten Salpalinja- oppimateriaali, jota on testattu oppilaiden kanssa tutustumiskäynneillä Voisalmen ja Rutolan bunkkereissa. Lisäksi Salpalinjan kohteita on kunnostettu Lappeenrannan alueella myös muissa hankkeissa, esimerkiksi Etelä-Karjalan virkistysaluepäätöksen hallinnoiman ReHa-hankkeen puitteissa Ylämaan Hostikalla. Meneillään olevan Rutolan kyläpolku -hankkeen yhteydessä raivataan alueita, rakennetaan opasteita ja kunnostetaan muutaman kilometrin pituinen lähilii-kuntareitti, josta tulevaisuudessa tulee myös osa varsinaista Salpapolkua. Lappeenrannan alueella toimineet hankkeet ovat olleet yhteyksissä Salpalinja-matkailua jo pitempään harjoittaneisiin tahoihin, kuten Miehikkälän kuntaan ja Salpavaellus-tapahtumaan. Myös Lappeenrannan naapurikuntiin ollaan oltu yhteydessä ja selvitetty mahdollisia reittilinjauksia myös näiden kuntien alueilla. (Lappeenrannan kaupunki 2012, 2.)

Kuva 6. Salpalinjan opastaulu Hostikalla Lappeenrannassa (*Salpapolku – vapaa-ajan ja yritystoiminnan reitti* -hanke 2014).

Kuva 7. Salpalinjan luolaan rakennetut portaat Hostikalla Lappeenrannassa (*Salpapolku – vapaa-ajan ja yritystoiminnan reitti* -hanke 2014).

Tällä hetkellä Etelä-Karjalan maaseututoimen alaisuudessa on meneillään *Salpapolku – vapaa-ajan ja yritystoiminnan reitti* -hanke, jonka tavoitteina on muun muassa suunnitella päivityksiä jo olemassa olevaan Salpapolkuun sekä laatia Lappeenrannan osuudelle rakennussuunnitelmat, selvittää Salpalinjaa myötäilevien pyöräily- ja melontareittien reittivaihtoehdot, selvittää Salpalinjan mahdollisuuksien hyödyntämistä yritystoiminnassa, järjestää opaskoulutusta ja yleisöluentosarja sekä pitää yhteyttä matkailumarkkinoista vastaaviin tahoihin (Lappeenrannan kaupunki 2012, 5–7). Hankkeen toteutusaika on 1.1.2013–31.12.2014. Hanke tähtää voimakkaasti matkailun ja yritysten kanssa tehtävän yhteistyön kehittämiseen.

Kesällä 2013 *Salpapolku*-hanke toteutti kyselyn, jossa kartoitettiin paikallisten, ulkopaikkakuntalaisten sekä Salpavaellus-tapahtumaan osallistuneiden kiinnostusta Lappeenrannan, sekä myös Lemmin ja Luumäen alueen Salpalinja-kohteisiin liittyviä matkailupalveluita kohtaan. Ulkopaikkakuntalaisten joukossa oli myös yksi ulkomaalainen haastateltava, joka oli kotoisin Pietarista. Kyselyn vastaanotto oli kaiken kaikkiaan innostunut ja positiivinen. Kysely osoitti, että niin paikalliset, ulkopaikkakuntalaiset kuin Salpavaellus-tapahtumassakin mukana olleet ihmiset ovat kiinnostuneita Salpalinjasta sekä sen yhteyteen kehittävästä matkailupalveluista. Yhtenä kyselyn tärkeimpänä tuloksena oli, että iso osa vastaajista toivoi 2–3 tunnin mittaisia opastettuja tutustumisia Salpalinjan kohteisiin kahvituksen kera. Paikallisten vastaajien keskuudessa painottui lyhyiden retkien suosio,

kun taas Salpavaeltajat toivoivat pitempiä tutustumisia. Ulkopaikkakuntalaisten vastauksissa korostui puolestaan oppaan mukanaolon merkitys. Vastaajat esittivät myös monia ideoita ja toiveita matkailupalveluiden suhteen. Lisäksi he toivoivat aiheesta löytyvän jatkossa paremmin tietoa erilaisista lähteistä. Markkinatutkimuksen tuloksia tullaan hyödyntämään vuonna 2014 alkavassa Salpalinjamatkailun opaskoulutuksessa. Myös kyselyyn vastannut venäläinen oli hyvin kiinnostunut Salpalinjasta ja sen matkailukäytöstä Lappeenrannassa. Hän arveli Salpalinjan matkailupalveluiden kiinnostavan venäläisiä myös yleisesti. Matkailupalveluiden kehittämisessä Lappeenrannan alueella tulee ilman muuta ottaa huomioon myös venäläisturistit, joita Etelä-Karjalan alueella on runsaasti. Vuonna 2007 Etelä-Karjalassa kaikista ulkomaalaisista yöpyjistä 75 % oli venäläisiä (Vuoristo & Vesterinen 2009, 212).

Kaiken kaikkiaan Salpalinja siis kiinnostaa Lappeenrannan alueella ja markkinatutkimuksen saaman vastaanoton perusteella matkailupalveluita olisi syytä kehittää alueella. *Salpapolku*-hankkeessa toteutettu markkinatutkimus toimi myös taustatutkimuksena tälle työlle, jossa matkailun edellytyksiä selvitetään paikallisten asiantuntijoiden haastattelujen perusteella.

3 Matkailumaantiede työn viitekehyksenä

3.1 Matkailumaantiede

Helsingin yliopisto (2014) käsittää matkailumaantieteen aluemaantieteen erikoistumisalaksi, jossa kiinnostus kohdistuu matkailuun alueellisena ilmiönä. Matkailun tutkimuksessa maantiede sitoo ilmiön toimintaympäristölliseen kontekstiin. Helsingin yliopistossa matkailumaantieteen puitteissa tutkitaan muun muassa matkailun aluetaloudellista merkitystä, matkailumaisemia, matkailukohteiden syntyä ja kasvua sekä matkailun suunnittelua ja kehittämistä (Helsingin yliopisto 2014). Oulun yliopisto nimeää myös muita tutkimuskohteita ja näitä voivat olla esimerkiksi matkailun vaikutukset, matkailun ja ympäristön vuorovaikutus sekä paikalliskulttuurien ja alue- ja paikkaidentiteettien vuorovaikutukset tai vaikkapa maaseutumatkailu (Oulun yliopisto 2014). Matkailumaantieteen viitekehys on hyvin laaja ja tarkastelu voi vaihdella yksittäisestä matkailukohteesta matkailun globaaleihin piirteisiin. (Helsingin yliopisto, 2014.) Oulun yliopiston (2014) mukaan matkailumaantiede pyrkii yhdistämään teoreettisen ja empiirisen lähestymistavan käyttämällä sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia näkökulmia. Tämä Salpalinjaan keskittyvä tutkimustyö liittyy osaltaan matkailun suunnittelemiseen ja kehittämiseen.

Petrisalo (2001, 19) määrittelee omassa tutkimuksessaan matkailun olevan vapaa-aikaan liittyvää, vieraisiin oloihin suuntautuvaa matkustamista. Tällainen matkustaminen on vapaaehtoista, ajoittaista ja siihen liitetään korostunut uteliaisuus sekä uuden että vaihtelun kokemiseen. Ensisijaisesti matkailu ei perustu ystävyys- tai sukulaisuussuhteisiin, eikä muuhun vastavuoroiseen kestiystävällisyyteen, vaan sille ominaista on kaupallisten palvelujen hyväksikäyttö. Pelkkä paikasta toiseen liikkuminen ei ole matkailua, vaan matkustaminen on matkailun alakäsite. (Petrisalo 2001, 19.) Maantieteen näkökulmasta matkailu on alueellinen vuorovaikutusjärjestelmä, jonka keskeisinä elementteinä ovat lähtöalueet, joilla syntyy lähtövalmius, ja kohdealueet, joilta vaaditaan vastaanottovalmiutta. Sekä lähtö- että kohdealueilla ovat tärkeitä niiden luonnonmaantieteelliset, väestölliset ja taloudelliset ominaisuudet, joiden pohjalta syntyy toimiva kysynnän ja tarjonnan suhde. Kuljetusmuodoilla ja -reiteillä mahdollistetaan tämän kysynnän ja tarjonnan kohtaaminen. Yksittäisen matkailumaan, esimerkiksi Suomen, kannalta on tärkeää, miten se pystyy vastaamaan kotimaassa ja ulkomailla heränneeseen matkailukysyntään. (Vuoristo & Vesterinen 2009, 14–15.)

Usein ajatellaan matkailijoiden hakevan mahdollisimman eksoottisia kokemuksia esimerkiksi syrjäseuduilta. On kuitenkin todistettu, että kohteen maantieteellinen läheisyys vaikuttaa merkittävästi matkailuvirtojen syntyyn. Suhteellisilla etäisyyksillä, kuten aikaetäisyydellä, ja etäisyyuskustannuksilla on suuri merkitys kaukana toisistaan sijaitsevien kohde- ja lähtöalueiden välisen matkailun kehityksessä. Perusedellytyksinä matkailumaan kehittymiseen voidaan pitää luonnon ja kulttuurin vetovoimaa, riittävän hyvää taloutta ja terveysoloja, poliittista vakiintuneisuutta ja turvallisuutta sekä luonnonkatastrofien puuttumista tai niiden hyvin pientä todennäköisyyttä. (Vuoristo & Vesterinen 2009, 15.) Suomi on edellä mainituilta perusedellytyksiltään hyvin potentiaalinen matkailumaan, vaikka Suomen matkailustrategia 2020 -raportin (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 4) mukaan Suomi on toistaiseksi vielä matkailumaana melko heikosti tunnettu. Strategia lähtee kuitenkin liikkeelle siitä, että suomalainen matkailuelinkeino kasvaa, kannattaa ja menestyy kilpailussa kansainvälisistä matkustajavirroista. Matkailustrategian mukaan matkailu on Suomelle tärkeä vientitoimiala ja strategian tavoitteena onkin vuoteen 2020 mennessä lisätä nimenomaan ulkomaista matkailukysyntää. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 4-5)

Ulkomaan matkailua kehitettäessä ei tule kuitenkaan unohtaa sitä, että kotimaanmatkailu on maailmanlaajuisesti ylivoimaisesti suosituin matkustamisen muoto (Cooper & al. 2008, 77). Myös Suomessa sillä on hallitseva osa kokonaismatkailussa. Tämä on selkeästi nähtävissä jo yöpymistilastoista; suomalaisten matkailijoiden yöpymisten määrä on yli kaksinkertainen ulkomaalaisiin verrattuna. Näissä tilastoissa eivät sitä paitsi näy yöpymiset loma-asunnoissa, ystävien ja tuttavien luona, eikä myöskään päivämatkailu, jotka kaikki osaltaan korostavat kotimaan matkailun ylivoimaisuutta.

Jos Suomessa halutaan puhua massamatkailusta, tulee puhua nimenomaan kotimaanmatkailusta. (Vuoristo & Vesterinen 2009, 100.)

3.2 Kulttuurimatkailu Suomessa

Vuoriston ja Vesterisen (2009, 57) mukaan kulttuurilla voidaan tarkoittaa kolmea asiaa. Ensinnäkin sen voidaan katsoa tarkoittavan *henkistä kulttuuria*, eli ihmisen, kansan tai ryhmän toimintaa ja saavutuksia uskonnossa, tieteessä ja taiteessa. Toisena voidaan puhua *aineellisesta kulttuurista*, jota edustaa ihmisen, kansan tai ryhmän toiminta tekniikassa ja elinkeinoissa. Kolmantena kulttuurilla voidaan tarkoittaa ihmisen, kansan tai ryhmän *saavutusten kokonaisuutta*, esimerkiksi puhuttaessa saamelaiskulttuurista. Suuri osa matkailuvetovoimasta on lähtöisin aineelliseen ja henkiseen kulttuuriin liittyvistä piirteistä. Raivo (2003, 14) katsoo kulttuurimatkailun alkaneen maailmalla 1600-luvulla, jolloin aristokraatit aloittivat kiertomatkailun Euroopan, erityisesti Italian kulttuurinähtävyyksiin. Ajan kuluessa kiinnostus kulttuurimatkailua kohtaan levisi ja uudet kohteet alkoivat kiinnostaa yleisöä. 1800-luvulla mielenkiintoisiksi kohteiksi nousivat museot ja tieteelliset kokoelmat sekä 1850-luvulta alkaen myös suuren suosion saavuttaneet maailmannäyttelyt. (Raivo 2003, 14.)

Suomessa on määritelty kulttuurimatkailutarjonnan aluerakenteen korostavan pääasiassa Lappia ja Itä-Suomea, joista kumpuavat saamelainen, ortodoksinen sekä karjalainen kulttuuriperinne, ja toisaalta taas Etelä-Suomea, jossa korostuu paikallisten kulttuuriattraktioiden, eli kulttuurista ammentavien nähtävyyksien runsaus. Kulttuuriattraktioiden alueellisen jakauman on toisaalta nähty olevan myös varsin vakiintunut valtakunnan historiallisen ja nykyisen kehityksen ydinalueille. Kulttuurimatkailullisesti potentiaaliset alueet voivat olla potentiaalisia myös luontomatkailun näkökulmasta. Useimmiten tiheään asutuilla alueilla luonnon matkailu- ja virkistyspotentiaali onkin otettu mahdollisimman laajasti käyttöön. (Vuoristo & Vesterinen 2009, 68).

Kulttuurivetovoima keskittyy luonteensa mukaisesti kaupunkeihin ja taajamiin, joissa matkailijoiden lisäksi saatavilla on myös toiminnan kannalta tärkein kohderyhmä, nimittäin paikallinen väestö. Kulttuurimatkailun alueellisessa jakaumassa on selkeä keskushierarkinen leima; mitä isompi ja tarjonnaltaan monipuolisempi kaupunki, sen laajempi on myös kulttuuritarjonta. (Vuoristo & Vesterinen 2009, 69.) Keskushierarkisen katselukannan mukaan reuna-alueita kohti mentäessä kulttuuritarjonta vähenee. Tämä ei kuitenkaan välttämättä pidä paikkaansa kaiken kulttuuritarjonnan kohdalla. Esimerkiksi Salpalinjaa on rakennettu sotataktisesti merkityksellisiksi katsottuihin paikkoihin, jotka eivät suinkaan aina ole sijainneet lähellä asutusta. Otaksun kuitenkin Vuoriston ja Vesterisen tar-

koittaneen nimenomaan matkailukäyttöön räätälöityjä kulttuurikohteita, joita oletetusti on asutuksen lähellä enemmän kuin syrjäseuduilla.

Perinteisen aluejaon ja tyypillisten kulttuurikohteiden rinnalle on myös löydettävä jatkuvasti jotain uutta ja vanhastaan tuttujen kohteiden on pyrittävä uusiutumaan kiinnostaakseen jatkuvasti muuttuvassa ja virikkeitä täynnä olevassa maailmassa eläviä matkailijoita. Matkailun edistämiskeskuksen ylijohtaja Jaakko Lehtonen on *Matkailusilmä*-julkaisulle antamassaan haastattelussa (Virkkunen, 1999) todennut hyvin tärkeäksi tavoitteeksi erilaisten Suomi-kuvien löytämisen erilaisille kohde-ryhmille. Hänen mukaansa Suomesta vain yhdellä tavalla kertominen harventaa matkailun asiakaskuntaa. Tämä toteamus voidaan ottaa käyttöön myös yksittäisen matkakohteen tarkastelussa. Esimerkiksi Salpalinjaa tulisi pystyä jatkossa markkinoimaan mahdollisimman monipuolisesti ja nähdä sen sotahistoriallinen ulottuvuus joskin varmasti vahvimpana, mutta siitä huolimatta, vain yhtenä kohteen ulottuvuutena. Näin asiakaskuntaa on mahdollista laajentaa.

Vuoriston ja Vesterisen (2009, 57) mukaan historiallinen ja museoitu kulttuuriympäristö on aina kiinnostanut matkailijoita ja tänä päivänä tällaista miljöötä on yritetty elävöittää monenlaisten tapahtumien, näyttösten ja näyttelyiden avulla. Kulttuurimatkailua onkin kuvattu nostalgiateollisuudeksi, joka myy vuosisatoja. (Vuoristo & Vesterinen 2009, 57.) Monissa tapauksissa matkailu on rakentunut jonkin historian tapahtuman ympärille, jota on matkailun oheispalveluiden mukaantulon myötä ryhdytty kaupallistamaan (Tanskanen 2014). Kulttuurivetovoiman käyttöönottoa kontrolloivat institutionaaliset tekijät, jotka muun muassa ohjaavat maankäyttöä ja suojelevat arvokkaita kulttuurikohteita tuhoutumiselta. Päämääränä on suojella arvokkaita kulttuurimaisemia, -kohteita ja -nähtävyyksiä kestävä kehityksen periaatteet huomioon ottaen. (Vuoristo & Vesterinen 2009, 69.) Salpalinjan kohdalla tätä oikeutta hallitsee Museovirasto.

3.3 Salpalinja kulttuuriympäristönä

Kulttuuriympäristöllä tarkoitetaan maisemallista aluekokonaisuutta joka koostuu kyseiselle kulttuurille luonteenomaisista seikoista. Näitä ovat muun muassa rakenteet, rakennukset, tyyliunnot ja maankäyttömuodot. Tätä kulttuurimiljöötä täydentää väestö, eli yhteiskunta tapoineen ja toimintoinen. Yksittäisiin kuntiin mahtuu paljon vetovoimaisia, mutta pinta-alaltaan suppeita kulttuuriympäristöjä, jotka kuitenkin voidaan nähdä alueellisina siinä mielessä, että ne käsittävät enemmän, kuin vain jonkin yksittäisen rakennuksen tai rakenteen. Tällaisista pienistä alueista koostuu koko Suomen kulttuurimatkailutarjonnan perusverkko. Yhtä lailla kuin tähän joukkoon voidaan katsoa

kuuluviksi muun muassa vanhat kaupungit ja kaupunginosat, esihistorialliset asuinpaikat, alkutuotantomiljööt sekä maailman kulttuuriperintökohteet, kuuluvat tähän niin ikään vanhat linnat ja linnoitusalueet, kuten Salpalinjakin. Kaikilla pienillä kulttuuriympäristöillä on merkitystä kotimaanmatkailutarjonnan vakiokohteina ja samalla ne toimivat ulkomaisille turisteille näyteikkunoina suomalaiseseen kulttuurimaisemaan. (Vuoristo & Vesterinen 2009, 57–59.)

Vuoristo ja Vesterinen (2009, 59–60) listaavat seikkaperäisesti kaikki mahdolliset esimerkit paikallisista kulttuuriympäristöistä. Heidän mukaansa Suomen harvalukuiset historialliset linnat ja linnoitukset on entisöity ja samalla otettu monipuolisesti käyttöön. Tämä esittely ei nosta lainkaan esille maamme puolustuslinjoja, vaan keskittyy pääasiassa turisteja enemmän houkuttaviin vanhoihin linnoihin. Sen sijaan yksittäisiä kulttuurimatkailun vetovoimakohteita, kuten taistelupaikkoja ja muistomerkkejä listatessaan he mainitsevat Salpalinjan:

Patsaiden ja muistolaattojen rinnalla on myös laajempia sotahistoriallisia nähtävyyksiä, erityisesti talvi- ja jatkosodan entistettyjä taistelupaikkoja ja varustuksia (Salpalinja Ylämaalla, Raatteen Portin museo Suomussalmella, Lappohjan rintamamuseo Hangossa, Taistelijan talo Ilomantsissa). (Vuoristo & Vesterinen 2009, 66–67.)

Mitä Vuoristo ja Vesterinen (2009, 66–67) tässä kohtaa Salpalinjasta toteavat, on valitettavasti vain pieni osa totuutta ja sekin osittain harhaanjohtavaa. Ylämaan Salpalinja-kohteita on kyllä kunnostettu matkailijoille, mutta tätä tärkeämpää olisi mielestäni tuoda ilmi Salpalinjan koko laajuus suhteessa yksittäisiin taistelupaikkoihin ja muistomerkkeihin. Tärkeää olisi myös erottaa se, ettei Salpalinjalla ole taisteltu. Mielestäni Salpalinjan voidaan katsoa olevan paikallinen kulttuuriympäristö sillä perusteella, että se on todella mittava ja yhtenäinen ja huolellisesti suunniteltu kokonaisuus. Salpalinjasta on myös mahdollista erottaa matkailun kannalta merkityksekkäitä, yksittäisiä kulttuurimatkailun vetovoimakohteita. Yksi tällainen on esimerkiksi Salpalinjaa esittelevä Hostikan museoalue Ylämaalla (Oinonen & Tolmunen 2005, 60).

Suomen matkailumaantiedettä alue alueelta esitellessään nostavat Vuoristo ja Vesterinen (2009, 244–251) esiin myös Lappeenrannan ja Imatran alueet. He toteavat näillä alueilla olevan paljon valtakunnallisesti merkittäviä sotahistoriallisia nähtävyyksiä, kuten Taavetin linnoituksen ja Salpalinjan. Kaiken kaikkiaan Etelä-Karjalan alue näyttäytyy heille matkailullisesti kiinnostavana maakuntana, minkä attraktiot ovat vetovoimaisen maiseman ja kulttuuripitoisen tarjonnan varassa. Näiden tietojen valossa voidaan myös olettaa tässä tutkimuksessa haastateltavien henkilöiden pitävän Salpalinjan matkailullisia edellytyksiä Etelä-Karjalan alueella hyvinä.

Siihen, että Salpalinjaa on tuotu Etelä-Karjalan matkailusta puhuttaessa vain vähän esille, vaikuttaa varmasti se, että vuonna 2009 Salpalinjan matkailupalvelut tai matkailunkehittämishankkeet olivat

vielä monilta osin alkutekijöissään Etelä-Karjalassa. Varsinainen matkailu- ja kehittämisbuumi Salpalinjan ympärille on alueella vasta syntymässä. Raivon (2003, 13) mukaan toisen maailmansodan aikaisesta ajasta on tullut Suomessa nostalgisen kiinnostuksen kohde ja Lagerstedtin (2012, 49) mukaan Salpalinjalla olisi potentiaalia matkailukäytössä. Sotahistorian matkailu on kasvussa Yhdysvalloissa ja Euroopassa eikä vähiten Venäjällä. Lagerstedt (2012, 49) tiivistää Salpalinjan matkailumahdollisuudet hyvin todetessaan, että "suunnitellulla, keskitetyllä ohjeistuksella ja huolellisesti laadituilla pelisäännöillä voitaisiin Salpalinjan kohteita ottaa pienillä voimavaroilla ja kestävä kehitys huomioiden järkevään matkailukäyttöön".

4 Kulttuuriperinnön käsite

4.1 Haagin sopimus ja sen problematiikka

Aarnipuun (2008, 8) mukaan kulttuuriperinnön käsite pitää kansainvälisesti ja kansallisesti sisällään ajatuksen vaalimisesta ja suojelusta. Opetusministeriön (2003, 12) mukaan kulttuuriperintöä pidetään sivistyksen perustana. Näin myös kulttuuriperinnön moninaisuuden säilyttäminen on ensiarvoisen tärkeää. Kauppi (1994, 81–97) on kirjoituksessaan ”Salpa-asema muistomerkkinä” käsitellyt muinaisjäännöksiä ja niiden arvottamista. Vuodelta 1963 peräisin olevan muinaismuistolain mukaan vanhat, hylätyt linnat, linnamäet, linnoitukset, linnakkeet, vallit ja vallihaudat sekä niiden jäännökset ovat rauhoitettuja (Muinaismuistolaki 1:2.6 §). Rauhoitusmääräyksen perusteella muinaisjäännekseen ei saa kajota ilman lupaa. Osa toisen maailmansodan aikaisista, sotilaskäytöstä poisjääneistä varustuksista ja linnoitteista, siis myös osa Salpalinjasta, on Kaupin (1994, 81) mukaan tulkittavissa ”hylätyksi linnoitukseksi” ja rinnastettavissa muinaisjäännöksiin. Suhosen (2014) mukaan Suomen toisen maailmansodan aikaisten linnoitteiden ei tänä päivänä katsota olevan muinaismuistolain rauhoittamia kiinteitä muinaisjäännöksiä, eikä myöskään sanontaa ”rinnastuu muinaisjäännekseen” enää käytetä, vaikka kohteet arkeologiseen kulttuuriperintöön lasketaankin. Kuitenkin, koska Salpalinja ei ole muinaismuisto, ei muinaismuistolain pykälää voida siihen soveltaa. Salpalinja ei kuitenkaan ole suojelun ulkopuolella. Salpalinjan linnoitteet otetaan historiallisen merkityksensä johdosta maankäyttö- ja rakennuslain nojalla huomioon maankäytönsuunnittelussa, esimerkiksi kaavoituksessa ja tiehankkeissa. Suojelumerkintä saattaa määrätä kohteen säilytettäväksi sillä perusteella, että se on toisen maailmansodan linnoite ja kohdetta koskevista toimenpiteistä on pyydettyä museoviranomaisen lupa. (Suhonen 2014.)

Sotahistorian muinaisjäännösten ja muistomerkkien nähdään olevan osa Suomen historian kokonaisuutta, joita tulisi suojella osana suomalaista kulttuurimaisemaa. Pohjimmiltaan näiden sotahistorian

muinaisjäännösten ja muistomerkkienkin suojelutyössä on kyse Suomen kulttuuriperinnön kokonaisvaltaisesta säilyttämisestä. (Kauppi 1994, 94–95.) Salpalinja voidaan sen historialliseen sekä kansainväliseen merkittävyyteen perustuen mieltää osaksi suomalaista kulttuuriperintöä (Museovirasto 2013a). Kulttuuriperinnön käsite merkityksineen juontaa juurensa maailmansotien jälkeiseen aikaan, jolloin Unescon yhtenä tärkeimpänä tehtävänä nähtiin maailmansotien runteleman kulttuuriomaisuuden säilyttäminen. Haagissa vuonna 1954 laadittu yleissopimus on Unescon alainen humanitaarinen sopimus, jonka tavoitteena on kulttuuriomaisuuden suojeleminen aseellisen selkkauksen sattuessa. Sopimus perustuu ajatukselle, ettei yksittäisten kansakuntien kulttuuriomaisuuden tuhoutuminen ole vain kansallinen menetys, vaan koskee koko ihmiskunnan kulttuuria. (Museovirasto 2013b.) Kulttuuriomaisuuden laittomaan vientiin ja tuontiin haluttiin puuttua ja sitä vastaan laadittiin yleissopimus vuonna 1970. Kaksi vuotta myöhemmin, vuonna 1972 tehtiin yleissopimus maailman kulttuuri- ja luontoperinnön suojelemisesta, jonka Suomi allekirjoitti vuonna 1987. (Vilkuna 2002, 280.) Haagin sopimus on yhteinen nimitys näille kolmelle sopimukselle, jotka syntyivät Alankomaiden Haagissa.

Haagin sopimuksen perusteella historian, taiteen ja tieteen kannalta kulttuuriperintöä ovat "yleismaailmallisesti erityisen arvokkaat" rakennusmuistomerkit ja rakennusryhmät sekä paikat, joiden yleismaailmallinen arvokkuus perustuu historialliseen, esteettiseen, etnologiseen tai antropologiseen merkittävyyteen. Lisäksi sopimuksessa todetaan edelleen tällaisen perinnön olevan maailmanperintöä, jonka suojelemiseksi koko kansainvälinen yhteisö on velvollinen yhteistyöhön. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2013.) Haagin sopimuksessa esitetty kulttuuriperinnön määritelmä liittyy keskeisesti rakennuksiin, paikkoihin ja fyysisesti jossakin oleviin kohteisiin, vaikkakin sopimusteksti on ulotettu koskemaan myös aineetonta ja henkistä perintöä (Aarnipuu 2008, 14). Myöhemmin Haagin sopimuksen puitteissa suojeltaviin kohteisiin katsottiin kuuluviksi myös tietyt kriteerit täyttävät kulttuurimaisemat (Jones 2003, 21). Kulttuurimaiseman katsotaan heijastavan tilassa ja ajassa tapahtunutta ihmisen ja ympäröivän luonnon vuorovaikutusta. Kulttuurimaisema on monimutkainen ilmiö, johon kuuluu niin konkreettisia, silmin nähtäviä, kuin myös abstrakteja asioita. (Jones 2003, 39.) Kulttuurimaisemat ja -ympäristöt ovat myös mielenkiintoisia matkailukohteita (Vuoristo & Vesterinen 2009, 59).

Kansainvälisiin sopimuksiin perustuvalla tasolla käydyssä keskustelussa kulttuuriperinnön käsitettä määrittää ajatus omaisuudesta ja omistamisesta. Tätä vahvistaa se, että sopimuksen ovat ratifioineet valtiot ja paikallishallinnot. Kulttuuriperintö on toisaalta ihmiskunnan yhteistä, sekä materiaalista että immateriaalista pääomaa sekä toisaalta kansallista omaisuutta. Tällä tavalla käydyssä keskustelussa yksilö on osallinen kulttuuriperinnöstä ihmisyytensä, kansalaisuutensa sekä paikkakuntalai-

suutensa kautta, ja perikunnan tavoin kulttuuriperinnön hoidosta huolehtivat erilaiset hallinnolliset viranomaiset. (Aarnipuu 2008, 8.) Tällä tavalla käytävässä, erityisesti rakennusperintöä koskevassa keskustelussa ilmenee myös problematiikkaa. Kaikki kulttuuriperinnön kannalta arvokkaiksi katsotut rakennukset eivät ole julkisessa omistuksessa, vaan rakennus voi olla myös yksityisomaisuutta. Konflikti on mahdollinen, kun kulttuuriperintöä halutaan suojella yksityiseltä kulttuurin edustajalta, jolla kuitenkin on siihen omistusoikeus. (Aarnipuu 2008, 9.) Tällaisia konflikteja ilmenee niin ikään Salpalinjan kohdalla. Monin paikoin Salpalinjan linnoitteet sijaitsevat yksityisten mailla ja jopa pihapiirissä, eivätkä maanomistajat välttämättä halua linnoitteista kiinnostuneita liikkumaan omille maille. Kuitenkin kulttuuriperinnön tulisi yleisesti ottaen olla kaikkien saatavilla. Asetelma voi toteutua myös toisinpäin; Salpalinjan linnoitetta halutaan suojella, vaikka se sijaitaisikin yksityisellä maalla ja maanomistajalla olisi siihen laillinen omistusoikeus.

4.2 Kulttuuriperintö ja *cultural heritage*

Opetusministeriön (2003, 30) esittämän määritelmän mukaan kulttuuriperinnöllä tarkoitetaan henkisiä ja aineellisia todistuskappaleita ihmisen toiminnasta ennen ja nyt. Edelleen tämän määritelmän mukaan kulttuuriperintö on ihmisten erilaisista sosiaalisista, poliittisista ja ideologisista syistä tekemien valintojen tulos. Määritelmän mukaan kulttuuriperinnön voidaan ajatella olevan "meidän kollektiivinen muistimme" (Aarnipuu 2008, 1). Kulttuuriperintö on keskeisessä asemassa rakennettaessa kansalaisille edellytyksiä hyvään elämään. Kulttuuriperintö tarjoaa ihmisille mahdollisuuden kiinnittyä ajassa ja paikassa. Se luo myös viitekehyksen ihmisen toiminnalle sekä antaa arvoperustan elämälle. (Opetusministeriö 2003, 12). Haagin sopimuksen määrittelemä kulttuuriperintö keskittyy pääasiassa aineelliseen kulttuuriperintöön, jota silmin havaittava Salpalinjakin edustaa. Nähtävillä olevien linnoiterakenteiden lisäksi Salpalinjaan liittyy myös paljon sellaisia arvoja, jotka eivät ole nähtävillä, mutta jotka ovat osaltaan taustavaikuttaneet siihen, että tätä linnoiteketjua on lähdetty esittämään Suomen Itsenäisyyden monumentiksi (Mikkonen 2013).

Kulttuuriperinnön käsite tulisi ymmärtää laajemmin, kuin vain aineellisuuden kautta, ja mahdollisuuden tähän tarjoaa englannin kielen sana *cultural heritage*. Se pitää sisällään enemmän merkityksiä kuin mitä suomeksi käännetty "perintö" antaa ymmärtää (Suomalainen kulttuuri ja matkailu 2013). *Cultural heritage* on Maarasen (2003, 255) mukaan enemmän, kuin vain paikkoja, maisemia, monumentteja, maalauksia tai muita materiaalisia asioita. Siihen sisältyvät myös ei-aineelliset kulttuuriset ilmiöt, kuten muistot, perinteet ja arvot. Jopa tavat, joilla menneisyys esitetään, ovat *cultural heritagea*. Näin ollen ei ole olemassa yhtä ainutta *cultural heritagea*, vaan ennemminkin

useita, eri alkulähteestä peräisin olevia *cultural heritageja*, joita me lisäksi kaiken aikaa selitämme, jäsenämme ja täydennämme. Tämä prosessointi on tärkeää, jotta yksilö voi löytää paikkansa omassa arkielämässään sekä suhteessa koko muuhun maailmaan. (Maaranen 2003, 255.) *Cultural heritagen* voidaan ajatella olevan tuleville sukupolville välitettyä perimätietoa, joka toimii yksilöllisen, yhteisöllisen sekä kansallisen identiteetin perustana, ja auttaa näin ollen kulttuuriperinnön käsitettä paremmin ihmisiä määrittelemään, keitä he ovat (Suomalainen kulttuuri ja matkailu 2013). Näin ajateltuna kulttuuriperinnön käsitteen voidaan ajatella olevan yksi *cultural heritagen* alakäsitteistä.

Maaranen (2003, 255) kuvaa osuvasti *cultural heritagea* toteamalla sen olevan näkemys, jolla tänä päivänä katsomme joko kohti mennyttä tai kohti tulevaa. Tässä näkemyksessä on eroja, jotka ovat tärkeitä yritettäessä luokitella erilaisia ilmiöitä ja määritettäessä niiden merkitystä. Maaranen (2003, 255) mukaan tätä luokittamisprosessia voidaan kutsua myös nimellä 'circuit of heritage', missä eri tekijät, kuten perintö sekä taloudelliset ja lainsäädännölliset tahot ovat kaikki kytköksissä toisiinsa. Näiden kytkösten kautta asiat saavat merkityksensä ja niiden kautta määrittyy myös se, kuinka nuo merkitykset ajan saatossa muuttuvat. Maaranen (2003, 256) mukaan ihmiset yksilöinä ja yhteisöinä määrittävät sen, mitä *cultural heritage* on ja mitä siihen sisältyy.

Vuoristo ja Vesterinen (2009, 59–60) mainitsevat Salpaliinjan olevan paikallinen kulttuuriympäristö siellä, missä sen linnoitteita sijaitsee. Kulttuuriympäristön ja kulttuurimaiseman voidaan ajatella olevan hyvin lähekkäisiä käsitteitä. Jonesin (2003, 40) mukaan kulttuurimaisemat sisältävät *cultural heritagea*, joka on syntynyt ihmisen ja luonnon yhteistyön vaikutuksesta. Hänen mukaansa luonnonmaisema ja kulttuurimaisema ovat toisistaan erottamattomia ja muodostavat monikerroksellisen kokonaisuuden, joka on sekä aineellisilta että abstrakteilta ominaisuuksiltaan arvokas. Raivon (1997, 15–16) mukaan maantieteen humanistis-kulttuurisen tutkimusperinteen maisemallisen näkökulman keskiössä ovat fyysisen alueen rinnalla myös maisemaan liittyvät subjektiiviset kokemukset, kulttuuriset merkitykset sekä niiden luomat mielikuvat. Maantieteen teoreettis-metodologisen murroksen kautta esiin on noussut myös uusi näkökulma, joka on näkynyt erityisesti viestien ja merkityksen korostamisena paikkoihin ja kulttuurimaisemiin liittyvässä tutkimuksessa. (Raivo 1997, 23.)

Palang ja Fry (2003, 5) toteavat, että erot kulttuureille ominaisissa kulttuurimaisemissa johtuvat usein kulttuurin edustajien erilaisista kulttuurisista ja poliittisista taustoista. Kulttuurit elävät myös jatkuvassa muutoksessa ja vuorovaikutuksessa niin ajallisesti kuin paikallisesti. Se, minkä jokin kulttuuri aiemmin tulkitsi kulttuuriperinnöksi, voi jollekin toiselle kulttuurille näyttäytyä ”villinä

erämaana”, joka täytyy kesyttää. Palang ja Fry (2003, 9) nostavat esiin yhden kulttuurimaisemien säilyttämiseen ja käyttöön liittyvistä suurista haasteista; tulisiko kulttuurimaisemat säilöä museaalisina, maiseman syntymäaikaan säilyttävinä ympäristöinä vai tulisiko niiden antaa olla aidosti sellaisia kuin ne ovat siinä ympäristössä, missä ne ovat? Tässä keskustelussa nousee keskeiseksi autenttisuuden näkökulma, joka tulisi Palangin ja Fryn (2003, 9) mukaan subjektiivisena kokemuksena käsittää koskemaan maisemia ja paikkoja, eikä vain joitain kohteita tai asukkaita. Kulttuurimaisemia ja -ympäristöjä suojellessa tulisi myös muistaa, että usein näissä paikoissa asuu ihmisiä. Näin on tilanne myös Salpalinjan kohdalla, jonka linnoitteiden päälle asutus on ajan saatossa levinnyt. Paikallisilla asukkailla, matkailuelinkeinon harjoittajilla ja suojeluorganisaation edustajilla voi olla hyvin erilaiset näkemykset esimerkiksi kohteen tulevasta käytöstä. Palang ja Fry (2003, 9) muistuttavat, että paikalliset käyttävät ympäristöä, jossa he asuvat. Esimerkiksi Salpalinjan linnoitteet ovat paikallisille osa arkipäivää ja niitä onkin otettu käyttöön muun muassa kellareiksi. Salpalinjan kohteiden ottaminen matkailu- ja/tai suojelukäyttöön ei ole ongelmaton tämän päivän tilanteessa, jossa Salpalinjan kohteiden omistussuhteet ja suojelupäätökset ovat vielä selvitystyön alla. Palang ja Fry (2003, 9) toteavat turismin tuovan kulttuurimaisemien tarkasteluun kaksipiippuisen lisäulottuvuuden, joka toisaalta voisi toimia tulonlähteenä, mutta toisaalta uhata autenttisia maisemia sekä alueen ja sen asukkaiden identiteettiä.

5 Aineisto ja menetelmät

5.1 Aineistonkeruu haastattelemalla

Anttila (1998) siteeraa Jürgen Habermasia todetessaan, että kaikki tieto on johonkin intressiin sidottua. Habermasin intressiteorian mukaan tiedonintressi voi olla joko tekninen, praktinen tai kriittinen. Anttila (1998) nostaa näiden rinnalle myös intuitiivisen tiedonintressin, jota luovien alojen harjoittajat soveltavat käyttäessään niin kutsuttua intuitiota. Tämän työn tiedonintressi on praktinen, jota myös valitut aineistonkeruu- ja aineistonanalyysimenetelmät tukevat. Vilka (2013) käyttää praktisesta tiedonintressistä nimitystä hermeneuttinen tiedonintressi. Anttilan (1998) mukaan praktisella, eli tulkinnallisella tiedonintressillä pyritään ymmärtämään ihmistä hänen ympäristössään. Vilkan (2013) mukaan tämä tiedonintressi liittyy olennaisesti kieleen ja kommunikaatioon ja tiedon tuottamisessa keskeistä on niin ikään inhimilliseen toimintaan liittyvä ymmärtävä ja tulkinnallinen tarkoitus. Aineistonhankintatavaksi tällaiseen tutkimukseen sopii tapa, jossa ihmiset oman näkemysensä mukaan pyrkivät tulkitsemaan ympäristössään tapahtuvia asioita (Anttila 1998).

Haastattelu on yksi käytetyimpiä tiedonkeruun muotoja Suomessa (Eskola & Suoranta 2000, 85; Hirsjärvi & Hurme 2001, 34). Sitä käytetään usein, kun halutaan selvittää ihmisten käsityksiä jostakin asiasta (Silverman 2005, 48). Myös tässä tutkimuksessa käytetyssä fenomenografiassa yleisin ja tyypillisin tiedonhankintamenetelmä on haastattelu (Niikko 2003, 31). Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan (2006) mukaan juuri tähän aseteluun, jossa toiselta halutaan suoraan kysyä jotain, liittyy myös ongelmia ja useita virhelähteitä. Haastateltava saattaa kiusaantua joutuessaan observoinnin kohteeksi. Myös itse haastatteluprosessi saattaa vaikuttaa häneen ja hänen vastauksiinsa. Tilanteeseen voivat vaikuttaa myös haastateltavan oletetut ja todelliset roolit, sekä tilanteessa vallitsevat stereotyyppit ja preferenssit. (Anttila 1998.)

Haastattelutilanteessa tutkija ja haastateltava keskustelevat haastattelutyypistä riippuen joko hyvin strukturoidusti tai vapaammin asioista, jotka kuuluvat tutkimusaiheeseen. Tutkimushaastattelu erotuu arkipäiväisestä keskustelusta tai lehtitoimittajan suorittamasta haastattelusta siinä, että sillä on selkeä päämäärä; tutkimustehtävän suorittaminen. Haastattelu on keino hankkia tutkimusaineisto, jota on tarkoitus analysoida ja tulkita tieteellisen tutkimustehtävän mukaisesti. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34, 42.) Fenomenografiaan perustuvan käsityksen mukaan haastattelun tavoitteena on ymmärtää henkilön antama näkemys tutkittavasta ilmiöstä. Tutkijan toiveena on, että haastateltava kertoo kokemuksistaan ja näkemyksistään niin aidosti kuin mahdollista (Niikko 2003, 31). Yhtenä haastattelun merkittävänä etuna on sen joustavuus. Haastattelijalla voi tarvittaessa toistaa kysymyksiä, oikaista väärinkäsityksiä ja selventää ilmaistuja sanamuotoja. Hän voi myös halutessaan vaihtaa kysyttävien kysymysten järjestystä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74.)

Perinteisestä kysymys-vastaus-haastattelusta on siirrytty yhä enemmän keskustelunomaisiin haastattelutyyppeihin. Haastattelu ymmärretään tavalliseksi normaalielämän tilanteeksi, jossa normaalit fyysiset, sosiaaliset ja kommunikaatioon liittyvät seikat ovat läsnä, ja jossa haastateltava ja haastattelijat vaikuttavat vuorovaikutteisesti toisiinsa. Haastattelulle vuorovaikutustilanteena on tyypillistä, että se on ennalta suunniteltua ja haastattelijan aloitteesta tapahtuvaa. Lisäksi tilanteen ohjaaminen ja haastattelun ylläpito on usein haastattelijan vastuulla, mihin perustuen haastattelijan tulisi tuntea roolinsa ja osoittaa se myös haastateltavalle. Haastateltavan tulisi puolestaan pystyä luottamaan siihen, että haastattelijat käsittelee saamansa tiedot luottamuksellisesti. (Eskola & Suoranta 2000, 85.) Haastattelutilanteen vuorovaikutukseen voi liittyä myös ongelmia. Haastateltava ei välttämättä halua keskustella aiheista, jotka tutkijaa kiinnostavat. Hän ei ehkä myöskään ole tottunut puhumaan asioista ja käyttämään ilmaisevaa kieltä. Myös haastattelijalla voi olla taitamaton suuntaamaan kysymyksiään sopivasti aiheeseen ja koehenkilön omaan elämäntilanteeseen. (Anttila 1998.)

Tätä työtä varten haluttiin nimenomaan selvittää haastateltavien käsityksiä tietystä ilmiöstä, jolloin haastattelu tuntui luontevalta aineistonkeruumenetelmältä. Lisäksi *Salpapolku*-hankkeen kannalta oli ajankohtaista selvittää matkailun edellytyksiä Etelä-Karjalan alueella ja tämä työ on osa kyseisen hankkeen aineistonkeruuta. Otin haastateltaviin yhteyttä sähköpostilla ja tarjosin mahdollisuutta osallistua tutkimukseen joko puhelimitse, sähköpostitse tai kasvotusten tehtävällä haastattelulla (Ks. Liite 1). Kaikki, paitsi yksi henkilö, jota en tavoittanut, suostuivat haastateltavaksi. Lähetin lähes kaikille haastatteluun suostuneille haastattelukysymykset ennakkoon (Ks. Liite 2). Pari haastattelua järjestyi niin lyhyellä varoitusajalla, etten ehtinyt lähettää kysymyksiä ennakkoon, mutta esitin ne haastateltaville kuitenkin ennen haastattelutilanteen alkamista, jolloin myös viimeistään pyysin lupaa haastattelun nauhoittamiseen. Pääosan haastatteluista tein loka-marraskuussa 2013 Lappeenrannassa ja lähialueilla. Haastattelemistani henkilöistä kahdeksan oli miehiä ja neljä naista. Kaiken kaikkiaan tein siis kaksitoista haastattelua, joiden keskimääräinen kesto oli 29 minuuttia 40 sekuntia.

Haastattelut etenivät puolistrukturoidusti; haastateltaville pyrittiin esittämään samat kysymykset, joihin he saivat omin sanoin vastata (Eskola & Suoranta 2000, 86). Haastattelutilanteessa mukana olleesta kysymyslistasta huolimatta haastattelut olivat hyvin keskustelunomaisia tilanteita ja aiheet rönsyilivät esitettyjen kysymysten ulkopuolelle. Osaltaan tähän vaikutti se, että aina kiinnostavan sivupolun avauduttua esitin paljon lisäkysymyksiä, mitkä veivät haastattelua puolistrukturoidun kehysten ulkopuolelle. Annoin tällaiselle keskustelulle tilaa, koska haastateltavilla oli paljon tietoa, kokemusta ja asiantuntemusta asiasta. Niikon (2003, 32) mukaan fenomenografinen aineistonkeruu tukee haastattelukäytäntöä, jossa tutkija antaa tutkittavalle vapautta ja väljyyttä kuvata kokemuksiinsa ja reflektoida niitä. Fenomenografisessa tutkimuksessa ei myöskään ole ongelma, jos haastateltavat muuttavat haastattelun aikana tapaa päätellä ja kuvata asioita. Pysin kuitenkin varmistamaan, että haastattelussa pysyttiin etukäteen päätetyillä tema-alueilla.

Kuten Eskola ja Suoranta (2000, 86) toteavat teemahaastattelusta, voi siinä käsiteltävien teemojen laajuus ja järjestys vaihdella haastattelusta toiseen. Tämän huomasin omassa tutkimuksessani. Eri alojen asiantuntijoiden haastatteluissa painottuivat eri näkökannat ja toiset kysymykset herättivät enemmän keskustelua kuin toiset. Häyry ja Häyry (1997, 11) katsovat ihmisten julkilausuttujen mielipiteiden ja arvostusten liittyvän aina jollain lailla arvoihin. Todellisuuskäsitykset, moraaliset ja esteettiset arvot, normit ja opitut toimintamallit yhdessä muodostavat kaukupohjan tavalle tulkita elämää ja sen ilmiöitä (Koskinen 1995, 135). Erilaiset yksilöt ja yhteisöt uskovat erilaisiin asioihin ja tulkitsevat toisistaan poikkeavilla tavoilla tuntemiensa tosiasioiden ja todellisuuden merkityksiä

(Häyry & Häyry 1997, 18; Koskinen 1995, 136). Näin ollen voidaan olettaa, että vastaajien käsitykset erilaisten Salpalinja-kohteiden arvokkuudesta ovat myös vaihtelevia.

5.2 Asiantuntijaulottuvuus

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 74) pitävät yhtenä haastattelun etuna sitä, että haastatteluun on mahdollista valita henkilöt, joilla on kokemusta tai tietoa tutkittavasta aiheesta. Tässä työssä tätä etua hyödynnettiin ja haastateltavien hankinnassa suoritettiin valintaa. Kaikki haastateltavaksi pyydyt henkilöt ovat aktiivisesti tekemisissä Salpalinjan parissa joko työn, opiskelun, yhdistystoiminnan, matkailun, tutkimuksen tai muun kytköksen kautta. Haastateltujen joukossa on muun muassa Salpalinjaan hyödyntäviä matkailuyrittäjiä sekä useiden vuosien ajan Salpavaellus-tapahtumassa oppaina ja reittisuunnittelijoina toimineita henkilöitä. Lisäksi haastateltavien joukossa on Salpalinjaan museo- ja tutkimustyön, sotilaallisen työuran tai Salpalinjaan liittyvän muun toiminnan, kuten paikallisaktiivisuuden tai lähialueiden kehittämisen kautta perehtyneitä henkilöitä. Monelle haastatellulle Salpalinja on tuttu myös lapsuudenmaisemien, oman harrastuneisuuden, aiheen opiskelun ja/tai paikallisaktiivisuuden kautta. Kaikkia haastateltuja henkilöitä voidaan pitää omasta näkökulmastaan Salpalinjan asiantuntijoina.

Anttilan (1998) mukaan asiantuntijahaastattelu on haastattelututkimuksen erikoistapaus, jossa haastateltavat ovat erityisesti valittuja heidän koulutuksensa, alallaan saamansa tunnustuksen ja/tai edustamansa laitoksen tai organisaation perusteella. Haastateltavien joukko on asiantuntijahaastattelussa valittu tutkittavaa ilmiötä silmällä pitäen. Haastattelun tarkoitus on koota haastateltavien hallussa oleva erikoistietämys tutkittavasta ilmiöstä. Asemastaan johtuen heillä on mahdollisuus antaa tietoa jonkin ilmiön laajoista kysymyksistä, muun muassa siihen liittyvästä historiallisesta kehityksestä tai tulevaisuuden suuntaviivoista. Asiantuntijahaastateltavilla on usein tietoa tutkittavan ilmiön teknisistä, juridisista, taloudellisista ja hallinnollisista kysymyksistä ja he pystyvät nopeasti ja laajalaisesti hahmottamaan asiantuntija-alueitaan. Anttila (1998) ohjeistaa asiantuntijoita haastateltavaa tutkijaa olemaan hyvin varustautunut aiheensa käsittelyyn, etteivät asiantuntijat pääse puhumaan häntä ympäri ja saamaan puolelleen. En kokenut, että käsiteltävät aiheet olisivat olleet sellaisia, joissa haastateltavat olisivat koettaneet saada minua jollain lailla puolelleen. Mielestäni keskustelu liikkui melko yleisellä tasolla ja jos haastateltava esitti voimakkaita mielipiteitä, oli kaiken aikaa selvää, että ne olivat hänen mielipiteitään ja koin, ettei haastateltava odottanut minun ottavan kantaa tai valitsevan puolia.

Haastatteluita tehdessä asiantuntijuuden julkistamisen suhteen vastaan tuli kahta kantaa; osa haastateltavista toivoi nimensä julkaistavaksi vastaustensa yhteydessä. Tämä on ymmärrettävää, koska monet haastateltavista ovat alansa merkittäviä toimijoita ja ekspertejä omassa työssään. Ymmärrettävästi he haluavat ottaa keksimänsä argumentit ja iskulauseet omiin nimiinsä. Osa haastateltavista toivoi kuitenkin anonyymiteettiä, mikä aiheutti ristiriidan. Sovin haastateltavien kanssa yhteiseksi linjaksi sen, että haastattelut tullaan käsittelemään nimettöminä. Nimensä julki halunneet suostuivat tähän linjaukseen sillä ehdolla, etten siteeraisi heidän vastauksia tutkimustyössäni suoraan.

Huomasin haastattelukysymysten heikkoudeksi sen, että osa kysymyksistä oli muotoiltu liian pitkiksi ja vaikeaselkoisiksi. Testasin haastattelukysymyksiä muutamalla tutullani, mutta tästä huolimatta niitä olisi voinut vielä hioa. Eskola ja Suoranta (2000, 88) ohjeistavatkin tekemään esihaastateluja myös tuntemattomammille henkilöille. Kysymysten selkeä muotoilu olisi auttanut myös myöhempää aineistonanalyysia. Tutkimustyötä varten olisi riittänyt myös pienempi kysymysmäärä. Asiantuntemuksensa ansiosta vastaajilla oli kuitenkin näkemystä ja tietoa vastata esittämiini kysymyksiin.

5.3 Fenomenografinen analyysi

Fenomenografia on laadullinen tutkimussuuntaus, joka on perinteisesti keskittynyt käsitysten eroavaisuuksien tutkimiseen. Fenomenografisen tutkimusotteen tarkoituksena on tuoda julki ihmisten erilaisia käsityksiä tutkittavasta ilmiöstä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Åkerlindin (2005, 322) mukaan fenomenografia on viime aikoina keskittynyt myös kuvaamaan ihmisten tietoisuutta jostakin tietystä ilmiöstä. Tervakarin (2005) mukaan fenomenografia tarkoittaa etymologisesti ilmiön kuvaamista tai ilmiöstä kirjoittamista ja Niikon (2003, 8) mukaan sitä, kuinka jokin ilmenee jollekin.

Fenomenografisen tutkimuksen lähtökohta on se, että on olemassa vain yksi maailma, josta ihmiset muodostavat erilaisia ja toisistaan poikkeavia käsityksiä. Käsityksen ajatellaan ilmentävän ihmisen ja ympäristön välistä suhdetta ja se muodostuu kokemuksen ja vuorovaikutuksen myötä. Käsittämisellä tarkoitetaan merkitysten antamista jollekin ilmiölle. (Tervakari 2005.) Fenomenografisen analyysin taustalla vaikuttaa fenomenologinen filosofia, joka kohdistaa huomionsa ihmisen maailmaan sellaisena, kuin ihminen sen kokee ja ymmärtää. Fenomenografisen menetelmän ovat kehittäneet alun perin ruotsalainen Ference Marton tutkimusryhmänsä kanssa 1970-luvulla Göteborgin yliopistossa. (Virtuaali AMK, 2007). Fenomenografinen analyysi perustuu kiinnostukseen ihmisen tie-

donmuodostusta kohtaan. Erityisen kiinnostavaa ovat sisällöllisesti ja laadullisesti erilaiset tavat, joilla ihmiset käsittävät ympärillä olevan maailman. (Syrjälä & al. 1994, 116.) Tervakari (2005) lisää vielä keskeiseksi fenomenografisen tutkimuksen kohteeksi ilmiöiden koko laajuuden selvittämisen eli sen, miten ihmiset ymmärtävät asioita.

Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka (2006) erottavat fenomenografisen tutkimusnäkökulman soveltamisessa kaksi tiedon tasoa. Ensimmäisen asteen tutkimusnäkökulma pyrkii hahmottamaan tutkittavien laadullisesti erilaiset tavat käsittää ja ymmärtää tutkittavaa asiaa tai kohdetta. Toisella asteella tarkastelu syvenee. Tässä vaiheessa tutkija pyrkii luomaan tulkintaa ihmisten käsityksistä ja niiden merkitysisällöistä tutkittavassa ilmiössä. Tutkijan tehtävänä on selvittää, millaiseksi ilmiön sisällön merkitys muodostuu erilaisten käsitysten valossa. Samoin tutkittavaksi tulevat myös tutkittavien ajattelun muodot ja kokemuksellisuus. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Tässä työssä haastateltavien hankkimalla asiantuntemuksella on oletettavasti vaikutusta heidän tapansa käsittää ja ymmärtää Salpalinja. Tervakarin (2005) mukaan tutkimuksen tavoitteena ei niinkään ole saavuttaa ilmiön olemusta, vaan selvittää sitä määrittelevät termit, termien väliset suhteet sekä niiden vaihtelut. Tuloksiksi saatavat luokitukset syntyvät ilmaisuista, miten ihmiset havaitsevat, kokevat ja käsittävät ilmiötä. Nämä käsitteet ymmärretään luonteeltaan dynaamisiksi. (Tervakari 2005.)

Tässä työssä lähestymistapana on naturalistinen fenomenografia, jonka perusajatuksena on koota aineisto autenttisissa, luonnollisissa sosiaalisissa tilanteissa. Kerätyn aineiston avulla on tavoitteena selvittää, millaisia käsityksiä ihmiset muodostavat ilmiöstä ja miten käsitys mahdollisesti muuttuu. (Tervakari 2005.) Fenomenografiselle analyysille ei ole määriteltävissä yhtä tiettyä, ehdotonta menetelytapaa (Marton & Booth 1997, 32), mutta se on silti mahdollista jakaa useampaan vaiheeseen. Uljensin (1989, 39) mukaan fenomenografisen analyysin vaiheet muodostavat hierarkisen järjestelmän, jossa yksittäisen informantin, tässä tapauksessa haastatellun, ilmaukset ovat alimmalla tasolla ja tutkijan niiden pohjalta tekemät kuvaukset muodostavat erilaisia abstraktiotasoja, joista ylemmät ovat aina alempia abstraktimpia. Niikko (2003, 33–37) jakaa fenomenografisen analyysin neljään vaiheeseen, jotka esittelen seuraavassa. Täydennän esittelyä Syrjälä et. al:n (1994) tulkinnoilla fenomenografisen analyysin vaiheista.

1. Fenomenografisen analyysin ensimmäisessä vaiheessa aineisto luetaan läpi moneen kertaan. Aineistosta etsitään tutkittavan ilmiön kannalta merkityksellisiä ilmauksia, jotka voidaan poimia esiin vaikka alleviivaamalla. Alusta alkaen huomio kiinnittyy ilmauksiin, ei haastateltaviin (Niikko 2003, 33.) Tutkijan kannalta kiinnostavaa on merkitysten laadullinen erilaisuus eikä niiden määrä tai edustavuus jossakin joukossa.

Tutkijan tulee pyrkiä löytämään mahdollisimman paljon relevantteja ilmauksia kuvaamaan tutkimushenkilöiden käsityksiä. (Syrjälä & al. 1994, 127, 143.)

2. Analyysin toisessa vaiheessa tutkittavan ilmiön kannalta merkitykselliseksi nostetut ilmaukset etsitään, lajitellaan ja ryhmitellään ryhmiksi tai teemoiksi (Niikko 2003, 34). Laadullista tietoa tavoitteleva tutkija kysyy tässä vaiheessa tutkimushenkilön ilmaisulta, mikä sen merkitys on, eli mikä ajatus ja/tai tarkoitus siihen sisältyi. Ilmaisun merkitys on sekä kontekstuaalinen että intersubjektiivinen. (Syrjälä & al. 1994, 124.)

3. Analyysin kolmannessa vaiheessa keskitytään kategorioiden ja niiden rajojen määrittämiseen vertailemalla edellisessä vaiheessa löydettyjä merkitysyksiköitä koko aineiston merkitysten joukkoon (Niikko 2003, 36). Vasta tällä luokittelulla käsitysten joukko tulee hallittavaksi ja samalla selittyy osittain myös käsitysten erilaisuus. Laadullinen tutkimus pyrkii tekemään aineistosta löytyneet merkitykset ymmärrettäviksi. (Syrjälä & al. 1994, 125–126.)

4. Neljännessä analyysin vaiheessa kategorioita yhdistellään teoreettisista lähtökohdista kattavammiksi ylemmän tason kategorioiksi eli kuvauskategorioiksi. Kuvauskategoriat ovat abstrakteja konstruktioita, joihin sisältyvät aineistossa esiin tulleiden käsitysten ja kokemusten ominaispiirteet. (Niikko 2003, 36–37.) Kuvauskategorioista muodostuu tutkijan oma teoria, selitysmalli, tutkittavalle asialle (Syrjälä & al. 1994, 128).

Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan (2006) mukaan kuvauskategorioilla voidaan kuvata käsitysten jakautumista eri ryhmissä. Kuvauskategorioiden loogisia suhteita on mahdollista jäsentää sekä horisontaalisesti, vertikaalisesti että hierarkisesti (Tervakari 2005). Horisontaalisilla kuvauskategorioilla ilmennetään samanarvoisia käsityksiä ilmiöstä, kun taas vertikaalisilla kuvauskategorioilla voidaan ilmentää käsitysten järjestystä, esimerkiksi ajan, kypsyyden, muutoksen tai yleisyyden näkökulmasta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Hierarkisessa kuvauskategoriassa käsitystyytit ovat suhteessa toisiinsa eri tasoilla (Tervakari 2005). Usein ylemmän tason kuvauskategoriat ovat laajempia, kehittyneempiä ja monipuolisempia, kuin alemmat kategoriat. Kuvauskategorioita käyttämällä voidaan myös tulkintaa sekä yhteensopivuutta tutkittavan tieteenalueen käsitysten kanssa syventää. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Kritiikkiä fenomenografinen analyysi on saanut muun muassa siitä, etteivät tulokset ole yleistettäviä. Tervakarin (2005) mukaan suljetussa tilanteessa syntyneitä ajattelutoimintoja käsittäviä tuloksia

ei ole mahdollista yleistää käytännön ongelmanratkaisutilanteisiin. Yhtenä kritiikkinä on tuotu esiin myös se, että käsitykset ovat voimakkaasti kontekstisidonnaisia. Lisäksi käsitykset eivät ole pysyviä, vaan muuttuvia, jolloin tutkimuksessa voidaan tavoittaa vain poikkileikkaus käsitteistä. On myös aiheellista kysyä, miten ihmisten keskenään aidosti erilaisia käsityksiä voidaan edes vertailla toisiinsa. On mahdotonta vastata siihen, kuka pystyy määrittämään sen, ovatko kaikki käsitykset yhtä tärkeitä tai miten jokin käsitys voidaan määritellä kehittyneemmäksi kuin toinen. Järvisen ja Järvisen (2004, 85) mukaan tutkimuksen luotettavuutta on kuitenkin mahdollista arvioida siten, että kaksi tutkijaa suorittaa saman aineistonluokituksen toisistaan riippumatta. Tämän jälkeen on mahdollista tarkastella, kuinka hyvin ja osuvasti luokitukset kuvastavat aineiston vastaustyyppejä (Järvinen & Järvinen 2004, 85).

5.4 Analyysin eteneminen

Aineistoni oli melko laaja laadulliseen tutkimukseen; se käsitti kaiken kaikkiaan 12 haastattelua, joiden kestot vaihtelivat noin 16 minuutista 71 minuuttiin. Kuuntelin nauhalta ja litteroin kaikki haastattelut, jonka seurauksena minulla oli 95 sivua litteroitua tekstiä. Ahosen (1994, 140) mukaan fenomenografisessa tutkimuksessa litterointi on hyvä tehdä sana sanalta, jottei puhutun kielen tärkeitä vivahteita kadoteta. Suoritin litteroinnin tämän ohjeen mukaan, vain muutaman pisimmän haastattelun kohdalla jätin joitain täytesanoja ja toistoja pois. Silloin tällöin, jos se vaikutti oleelliselta sanoman kannalta, merkitsin litteroituun tekstiin myös naurahdukset, huudahdukset ja muut voimakkaat ilmaisut.

Litteroin haastattelut kokonaisuudessaan, vaikka jossain vaiheessa aineistonkeruuta teinkin päätöksen, etten tule käsittelemään tutkimuksessani kuin osaa haastatelluilta kysytyistä kysymyksistä. Koska kukin haastattelu oli kaiken aikaa samaan aiheeseen keskittyvä kokonaisuus, en kuitenkaan voinut olla huomioimatta haastatteluja myös kokonaisuuksina. Oli nimittäin mahdollista, että haastateltavat olivat sivunneet tutkimuksen kannalta relevantteja asioita myös niissä kysymyksissä, joita en tähän tutkimukseen sisällyttänyt. Koko haastatteluaineiston läpikäyminen osoittautui hyväksi ratkaisuksi.

Lähdin tekemään fenomenografista tutkimusta olemassa olevan ohjeistuksen, oman intuition sekä menetelmää soveltaneiden tutkijoiden mallin perusteella. Pyrin analyysissäni siihen, että fenomenografisen tutkimuksen piirteet olisivat analyysin kaikista vaiheista tunnistettavissa. Apuna analyysin teolle käytin syyskuussa 2013 Tampereen yliopistosta valmistunutta Pia Haapaniemen sosiaalityön

pro gradu -tutkielmaa *"Fenomenografinen analyysi - fenomenografisen analyysin lähtökohdat ja esimerkki aineiston analyysistä sosiaalityön tutkimuksessa"*. Haapaniemi on tutustunut syvällisesti menetelmäkirjallisuuteen sekä selittänyt perusteellisesti suorittamansa fenomenografisen analyysin vaiheet (Haapaniemi 2013, 53–57). Hän soveltaa työssään fenomenologi Amadeo Giorgin (1985, 10) kehittämää viisivaiheista analyysimenetelmää:

1. Aineistosta pyritään saamaan kokonaisnäkemys.
2. Aineisto jaetaan merkitysyksiköihin.
3. Aineisto käännetään tutkimuskielille.
4. Aineistosta muodostetaan tutkittavan merkitysverkosto.
5. Aineistosta muodostetaan yleinen merkitysverkosto.

Lisäksi Haapaniemi (2013, 55) kertoo analyysivaiheita esitellessään soveltaneensa myös Perttulan (1995, 95) tekemää muunnosta Giorgin fenomenologisesta analyysimenetelmästä. Käytännössä Perttulan (1995, 95) analyysimenetelmään kehittämä laajennus näkyy analyysin kolmannessa vaiheessa, jossa aineisto käännetään tutkimuskielille. Aineisto tulee tässä vaiheessa tiivistää kielelle, jossa yksilön kokemus ei ole enää esillä. Käytännössä tämä tarkoittaa merkitysyksiköiden kirjoittamista passiivi-muotoon. (Perttula 1995, 95.)

Päätin perehtyä aineistoon yhden tutkimuskysymyksen näkökulmasta kerrallaan. Luin kaikki haastattelut kertaalleen läpi alusta loppuun ja etsin kaikkialta aineistosta esittämäni tutkimuskysymyksen valossa merkityksellisiä asioita, eli merkitysyksiköitä. Läpilukemisen jälkeen palasin vielä uudelleen tutkimuskysymysten kannalta relevantimpiin haastattelukysymyksiin ja luin ne läpi. Tällä tavalla toteutin analyysin ensimmäisen vaiheen, jossa aineistosta on tarkoitus hankkia kokonaiskäsitys.

Seuraavaksi siirryin analyysin toiseen vaiheeseen, eli merkitysyksiköiden lajitteluun ja ryhmitteilyyn. Merkitsin merkitysyksiköt tekstiin alleviivaamalla. Kirjoitin ne myös ylös erilliseen tekstitiedostoon. Samaan aikaan hahmottelin myös alustavasti paperille kategorioita, joihin vastaukset voisi luontevasti sijoittaa. Kun olin käynyt aineistot läpi riittävän tarkasti ja kirjannut ylös kaikki relevantiksi katsomani ilmaisut, käänsin ilmaisut tutkimuskielille. Tässä kohtaa muutin keräämäni ilmaisut passiivi-muotoon. Tämän seurauksena ilmaisut tiivistyivät ja niissä oli nähtävissä jo tutkijan omaa tulkintaa.

Seuraavaksi ryhmittelin ilmaisut alustavasti laatimieni kategorioiden alle. Muokkasin ryhmittelyä tutkimuksen edetessä hyvin usein. Åkerlindin (2005, 326) mukaan myös koko aineiston lukeminen useampaan kertaan on tärkeää, jotta kaikki mahdolliset näkökulmat tulisivat huomioiduiksi. Palasin moneen otteeseen aineiston pariin ja välillä sieltä nousi esiin seikkoja, joita en aiemmin ollut huomionut. Lopullisten kategorioiden muodostuttua luin niihin liittyviä ilmauksia vielä uudelleen ja pyrin hahmottamaan niistä tiiviit, mutta mahdollisimman kuvaavat käsitykset kyseisestä ilmiöstä. Lisäksi nimesin kategoriat. Tuloksiin merkitsin yleiset kuvauskategoriat ja niiden alle laatimani kuvaukset tavoista käsittää kyseistä ilmiötä. Kuvauskategorioiden esittelyn päätteeksi kirjoitin vielä lyhyen yhteenvedon, jossa käsittelin myös kategorioiden välisiä eroja.

6 Tulokset

Tulososioni jakautuu esitettyjen tutkimuskysymysten mukaisesti kahteen osaan. Erilaisten Salpalinja-kohteiden kulttuuriperinnöllistä arvoa käsittelevät tulokset esittelen kertomalla fenomenografisen analyysin avulla aineistosta nousseista käsityksistä sekä niiden välisistä laadullisista eroista kappaleessa 6.2. Olen liittänyt jokaisen erilaisen käsittämisen tavan yhteyteen lainauksia aineistosta havainnollistamaan käsitystä. Fenomenografisessa tutkimuksessa ei periaatteessa ole merkitystä sillä, kuka mitäkin on sanonut, mutta tässä työssä sitaattien perässä on koodi (H1, H2, jne.). Näin on menetelty reliabiliteettisyistä; kun sitaatit on koodimerkitty, on niiden oikeellisuus mahdollista tarkistaa. (Åkerlind 2005, 331–332.) Ennen tarkempaa perehtymistä Salpalinjan kulttuuriperinnöllisiin arvoihin katsoin tarpeelliseksi esitellä haastateltujen käsitykset siitä, onko Salpalinja osa suomalaista kulttuuriperintöä. Nämä käsitykset tuon teemoittelemalla ilmi luvussa 6.1. Tällä tavalla noudatan fenomenografisen analyysin perusajatusta siitä, että ilmausten tulkinta tulee tehdä suhteessa siihen kontekstiin, mistä ilmaus on peräisin (Niikko 2003, 33). En huomioi teemoittelussa niinkään ilmausten keskinäistä määrällistä jakautumista, vaan keskityn ilmausten laadullisiin eroihin, kuten fenomenografisessa tutkimuksessa on tapana (Åkerlind 2005, 322).

6.1 Salpalinja kulttuuriperintönä

Jaottelin aineistosta poimimani ilmaisut kolmeen pääluokkaan sekä useampiin alaluokkiin sen mukaan, millä lailla kukin ilmaus Salpalinjan kulttuuriperinnöllistä arvoa ilmensi. Nimesin pääluokat seuraavasti: Salpalinja suomalaista kulttuuriperintöä, Salpalinja eurooppalaista kulttuuriperintöä ja Salpalinja ei kulttuuriperintöä. Jaottelun pohjalta syntyi luokittelu, jonka esitän seuraavalla sivulla taulukossa 1.

Taulukko 1. Käsitukset Salpalinjan kulttuuriperinnöllisestä arvosta.

Pääluokka	Alaluokka	Esimerkki
Salpalinja suomalaista kulttuuriperintöä	Suomen suurin rakennushanke	<i>”Kyllä se varmaan ainakin miesmäärällä mitattuna ja koolla mitattuna, et se oli [Suomen suurin rakennushanke], vaikka sitä nyt käsityönä tehtiin, hyvin vähän oli koneita ja laitteita olemassa. Mutta nekin kyllä siihen tuotiin aika tarkkaan.” (H3)</i>
	Maanpuolustuksen tahdonnäyte	<i>”Valtava voimanponnistus ja tämmösen tahdon näyte, kun niin sanotun hävityn talvisodan jälkeen sitten oltiin valmiit puolustamaan ja panemaan puolustusvalmisteluihin niin paljon voimavaroja, kuin siihen laitettiin.” (H3)</i>
	Suomalaisen työn voimannäyte	<i>”Onhan se ihan järkyttävän iso ja mahtava suomalaisen työn ja sinnikkyuden monumentti, ku aattelee, et minkälaisilla laitteilla ja koneilla ne teki ton, ihan keskelle mettää suurimmaks osaksi.” (H12)</i>
	Rakentamisen taidonnäyte	<i>”Salpalinjan linnoitteet ovat oman aikansa rakentamisen ja sotataktiikan huipputuotteita ja edustaahan se tavallaan sen aikaista rakentamiskulttuuria” (H2)</i>
	Itsenäisyyden monumentiksi 2017	<i>”Yritetäänhän sitä saada sinne täks Itsenäisyyden monumentiks, kun Suomi täyttää sata vuotta ja miun mielestä ihan aiheellisesti kyllä. Kyllä siinä on ihan perusteita sille asialle.” (H8)</i>
Salpalinja eurooppalaista kulttuuriperintöä	Sotatekniikan kansainvälisyys	<i>”Linnotustekniikka on ollu kansainvälistä ja nää suunnittelijat on liikkunu maasta toiseen --- Koska toinen maailmansota oli maailman sota --- ni kyl se niinku itsestään selvästi siihen viitekehukseen menee” (H12)</i>
	Kansainvälisesti merkittävä ja hyvin säilynyt puolustuslinja	<i>”Kyllähän sillä on sitte varmaan ihan kansainvälisestikin kiinnostusta tätä kohtaan --- Näitä on muutamia maailmanlaajuisesti tunnettuja linnoitteita ja tää on kyllä hyvin verrattavissa niihin. Tää on vaan sijoitettava meikäläiseen maailmaan.” (H3)</i>
Salpalinja ei kulttuuriperintöä	Huono kansallinen tunnettavuus	<i>”Kulttuuriperintö on vähän huono sana, koska se on niin vähän tunnettu. Jos menee tonne Länsi-Suomeen, ni tuskin kukaan siellä tietää Salpalinjasta mitään.” (H3)</i>

Seitsemän kahdestatoista haastateltavasta totesi haastattelutilanteessa suoralta kädeltä Salpalinjan olevan ehdottomasti osa suomalaista kulttuuriperintöä. Salpalinja nähtiin tärkeänä merkinä jälkipolville muun muassa sen rakentamisen taustalla vaikuttaneiden arvojen, kuten maanpuolustustah-

don ja sinnikkyuden vuoksi (H3, H12). Lisäksi Salpalinjaa pidettiin kulttuuriperintönä sen rakentamisprosessin (H4) sekä rakennusteknisten ratkaisujen perusteella (H2). Salpalinjan myös todettiin olleen Suomen suurin rakennushanke, ainakin miesmäärällä mitattuna (H3). Rakennusteknisesti tarkasteltuna Salpalinjalla nähtiin olevan myös kansainvälistä kulttuuriperintöarvoa (H8, H12). Salpalinja nähtiin vertailukelpoisena mihin tahansa maailman merkittävimpään puolustuslinjaan, kun sitä tarkastellaan suomalaisesta kontekstista käsin (H3, H8, H12). Juuri suomalainen konteksti antaa Salpalinjalle myös lisäarvoa; monet rakennustekniset ratkaisut on Suomessa toteutettu paikallisia maastonmuotoja ja luonnonmateriaaleja kekseliäästi hyväksi käyttäen (H12). Salpalinja on myös kulttuuriperinnöllisesti Euroopan mittakaavassa arvokas siitä syystä, että se on erittäin hyvin säilynyt (H8, H12). Tätä ovat edesauttaneet se, ettei Salpalinjalla koskaan taisteltu sekä se, etteivät Suomen väestönkasvupaineet ole olleet niin suuria, että Salpalinjan kohteita olisi jouduttu järjestelmällisesti tuhoamaan asutuksen tieltä (H12). Linnoittamisen kansainvälisestä luonteesta johtuen Salpalinjan merkittävyys Euroopankin mittakaavassa vaikuttaa hyvin perustellulta.

Salpalinjan nähtiin olevan kulttuuriperintöä myös siitä syystä, että valtioneuvoston kansliaan jätetyissä kahdessa esityksessä siitä haluttaisiin tehdä Suomen virallinen Itsenäisyyden monumentti vuoteen 2017 mennessä (H3, H8). Tämän nähtiin olevan erinomainen kunnianosoitus Suomen maanpuolustustahdolle, mutta eräs haastateltava oli hieman huolissaan Suomen valtion nuorten päättäjien arvoista, miettiessään mahtavatko nuoret päättäjät arvostaa Salpalinjaa yhtä paljon kuin vanhempi väestö (H4).

Esiin nousi myös aiheellinen näkökanta siitä, voidaanko Salpalinjaa ylipäätään pitää osana suomalaista kulttuuriperintöä, koska se on etenkin Länsi-Suomessa niin huonosti tunnettu (H3). Kyseinen haastateltava näki kulttuuriperinnön olevan jotain sellaista, joka on koko Suomen kansalle yhteistä ja näin ajateltuna Salpalinja ei vielä tällä hetkellä välttämättä ole osa suomalaista kulttuuriperintöä. Haastateltava kuitenkin korosti Salpalinjan merkittävyyttä sotaperinnön ja maanpuolustustahdon voimannäytteenä ja näki Salpalinjassa ehdottomasti olevan aineksia tulla osaksi suomalaista kulttuuriperintöä (H3).

Tulee muistaa, että haastatellut vastasivat kulttuuriperintöä käsittelevään kysymykseen kukin omista lähtökohdistaan ja siltä pohjalta, mitä he itse käsittivät kulttuuriperinnön olevan. Monet haastateltavat keskustelivat kulttuuriperinnöstä lähinnä sen fyysisiä ulottuvuuksia painottaen, keskittymällä rakentamiseen ja Salpalinjalla toteutettuihin rakennusteknisiin ratkaisuihin. Haastateltavat ilmensivät kuitenkin myös *cultural heritage*n ulottuvuutta käsittämällä Salpalinjan kulttuuriperinnöksi sen valmistumisen taustalla vaikuttaneiden arvojen vuoksi. Maarasen (2003, 255) mukaan juuri arvot,

muistot ja perinteet ovat merkittäviä *cultural heritage* näkökulmasta. Ollakseen täysin osa suomalaista kulttuuriperintöä, Salpalinjaan liittyvien arvojen tulisi kuitenkin ainakin yhden näkökulman mukaan olla kaikkien suomalaisten tiedossa ja kaikille suomalaisille yhteisiä. Salpalinjan huono tunnettavuus vie tällä hetkellä vielä pohjaa sen kansallisen kulttuuriperinnön statukselta. Itsenäisyyden monumentti -hanke lisäisi toteutuessaan tätä tunnettavuutta huomattavasti, jolloin myös merkitys kaikille suomalaisille yhteisenä kulttuuriperintönä voimistuisi.

Salpalinjaan liittyvät muistot kietoutuvat rakentamisen ja maanpuolustustahdon, eivät käytyjen taistelujen ympärille, koska niitä ei Salpalinjalla ollut. Näin ollen Salpalinjaan liittyvät muistot eivät usein ole niin voimakkaita, kuin sodan aikaisiin taistelupaikkoihin liitettävät muistot. Salpalinja ei välttämättä ole emotionaaliselta *cultural heritage*ltaan suurelle yleisölle voimakas tai vetoava. Se on kuitenkin tärkeä osa Suomen maanpuolustusta ja siksi merkittävä. Kuten eräs haastateltavakin toteaa, Salpalinjan tunnettavuutta tulisi lisätä, jotta kohteen kulttuuriperinnöllinen arvo ymmärrettäisiin kokonaisuudessaan. Sitä myötä Salpalinjan kansallinen arvostuskin lisääntyy.

Mitä enemmän sitä tunnetaan ja sen historiaa tunnetaan, niin sitä paremmin se omakсутaan niinku tällaseks kansakunnan yhdeksi ponnistukseksi aikanaan. --- Tässä jää vaan se pois, tekee siitä sellasen vähemmän kiinnostavan, kun ei siellä ole isät taistelleet eivätkä olleet. Että sen takia rajan taakse mennään, kun siellä on jotain tämmösiä. --- Mutta kyllähän se on jännä, kun on ollu mukana sellasissa porukoissa, missä ei oo tiedetty siitä mitään ja sit ku mennään kattoon, ni kyllä siellä silmät renkaina ihmetellään, et onks meillä tällastakin. (H3)

6.2 Erilaisten Salpalinja-kohteiden kulttuuriperinnöllinen arvo

Salpalinja-kohteiden kulttuuriperinnöllisen arvon tarkastelussa erottelua on tehty sen perusteella, onko kyseessä kanta- vai kenttälinnoite. Lisäksi on tarkasteltu syrjäisessä paikassa sijaitsevan linnoitteen alkuperäisyyttä ja autenttisuutta suhteessa asutuksen lähellä sijaitsevaan linnoitteeseen ja pohdittu, ovatko nämä linnoitteet eriarvoisia. Tätä työtä tehdessä en ole ottanut sanatarkasti huomioon Kaupin (1994, 90–91) tekemää erottelua alkuperäisen ja autenttisen välille, vaan olen rinnastanut nämä käsitteet sivistyssanakirjan (2014) määritelmän mukaisesti. Parhaiten autenttisen ja alkuperäisen määritelmät täyttyvät esimerkkeinä käyttämissäni saarikohteissa, esimerkiksi Naurissaaren linnoitteissa. Siellä keistolaitteet ovat alkuperäisasussaan ja kenttälinnoitteet kunnostamattomia, eli autenttisia. Esittelen seuraavaksi haastateltavien käsitykset Salpalinjan kulttuuriperinnöllisestä arvosta hierarkisena kuvauskategorioiden järjestelmänä.

A. YHTÄLÄINEN KULTTUURIPERINNÖLLINEN ARVO

Kaikki Salpalinjan kohteet ovat kulttuuriperinnöllisesti aina yhtä arvokkaita, olivatpa ne kanta- tai kenttälinnoitteita ja sijaitsivatpa ne missä tahansa. Suurin osa haastateltavista oli sitä mieltä, että vaikka kenttälinnoitteet, kuten taistelu- ja yhteyshaudat, muut kaivannot ja parakkikylien jäänteet, ajan saatossa ovatkin jo osaksi hävinneet maastoon ja maatuneet, ovat ne silti kulttuuriperinnölliseltä arvoltaan yhtä arvokkaita kuin pysyvämmät kantalinnoitteet, joihin luetaan kuuluvan muun muassa betonirakenteet, luolat ja kiviasteet. Suurin osa haastateltavista oli myös sitä mieltä, ettei kohteiden kulttuuriperinnöllinen arvo ole riippuvainen siitä, sijaitsevatko kohteet syrjäisissä, autenttisissa ympäristöissä vai asutuksen läheisyydessä. Käsitystä tukee muun muassa sitaatti, jonka mukaan ”ne on samaa Salpalinjaa kaikki. --- on se keskellä korpea tai jonku tien varressa, on se tyypiltään minkäläinen hyvänsä. (H8)”

Jos kulttuuriperintönä ajattelee, ni mun mielestä se on ihan sama, onko se Skinnarilassa keskellä kerrostaloja vai onko ne korvessa, ni ei sillä oo minun mielestä oikeestaan mitään väliä. (H12)

Kohteet ovat muuttuneet ja tulevat muuttumaan edelleen ajan saatossa. Parhaita kokonaisuuksia tulisi nostaa esiin ja hoitaa niitä myös kulttuuriperinnölliset näkökohdat huomioon ottaen.

B. ARVOTTAMISTYÖSTÄ JOHTUVA KULTTUURIPERINNÖLLINEN ERIARVOISUUS

Aineistosta nousseen toisen käsityksen mukaan kulttuuriperinnöllisen arvon ei voida ajatella olevan sama kaikilla Salpalinjan linnoitteilla, koska kaikkia ei ole resurssien puolesta mahdollista säilyttää. Näin ollen on tehtävä arvottamistyötä, jossa toiset kohteet nousevat toisia tärkeämmiksi. Salpalinjan kohteet kyllä nähtiin kulttuuriperinnöllisesti yhtä arvokkaita, mutta samaan hengenvetoon todettiin, ettei niitä kaikkia ole koskaan mahdollista säilyttää samalla lailla. Haastateltavien mukaan käytännön suhtautuminen Salpalinjan eri linnoitteiden säilyttämiseen ja säilyttämättä jättämiseen kertoo siitä, ettei kohteita nähdä kulttuuriperinnöllisesti yhtä arvokkaina.

Joo, kyllä tietysti sillä lailla [kaikki linnoitteet on kulttuuriperinnöllisesti yhtä arvokkaita], ettei niitä nyt hävittää kannata mitään, mutta se, että niiden ylläpitäminen niin ei oo tietysti tarkoituksenmukaista, että kaikkea ylläpidetään, jos siihen niinku varmaan jotain täytyy uhrata. Et kyllä silloin tietysti täytyy keskittyä johonkin, mutta ne muut saa jäädä sitten oman onnensa nojaan. (H3)

Käytännössä tiedetään, ettei me pystytä kaikkea säilyttämään, niin jos mie siitä näkökulmasta vastaan, niin sittenhän kaikki eivät ole yhtä arvokkaita, koska sittenhän tätä arvottamistyötä tehdään, sitähän tehdään sen takia, että eihän meillä ole resursseja säilyttää kaikkea. (H12)

Näiden kahden ilmiötä laajasti hahmottavan käsityksen lisäksi ymmärtämystä Salpalinjan kulttuuriperinnöllisestä arvosta täydensivät muutamat haastateltavien esiin nostamat ilmaukset.

C. AUTENTTISUUS KULTTUURIPERINNÖN PERUSTANA

Haastateltavien mukaan kulttuuriperinnöllisten arvojen kannalta on hyvin tärkeää erottaa autenttiset ja restauroidut kohteet toisistaan. Haastateltavien mielestä kohteita voi restauroida matkailun käyttöön, mutta tällaisia kohteita ei tule sekoittaa autenttisiin kohteisiin, ettei autenttisten kohteiden kulttuuriperinnöllinen arvo pienene. Myös matkailullisiin tarkoituksiin tehtävä restaurointi tulee haastateltavien mielestä toteuttaa kohteen arvokkuus silmällä pitäen. Kulttuuriperinnöllisten arvojen kannalta tärkeänä pidettiin sitä, että autenttiset ja restauroidut kohteet erotetaan selkeästi toisistaan.

...johonkin erilliseen näyttelytilaan kokonaan, jossa sie pääsisit kokeilemaan näitä tämmösiä juttuja tai että sulla ois joku sellanen, selvästi siitä puolustusasemasta rajattu ulkopuolinen alue, jossa mahdollisesti tämmönen ois. --- Et sinne ois kunnostettu yks parakki ja et sinne sit vois mennä myös maastoon tutustumaan, että tässä on nää oikeet parakit. Eihän se sodi, ei se oo ristiriidassa minkään kanssa niin kauan, kun se aito on erotettu siitä keinotekosesta. (H12)

Myös suoranaista linnoitteiden entisöinnin vastustusta ilmeni vastauksissa. Entisöinti nähtiin keinotekoisena pyrkimyksenä saada takaisin jotain ajan saatossa menetettyä. Entisöinnin myötä ajateltiin usein kadotettavan jotain aitoa.

Niitähän on restauroitu tuolla ja sit siitä tulee kuitenkin sellanen tunne, et se ei oo aito enää, et se on niinku tehty, niitä en... Toivon, ettei niitä käyvä kaivamaan. Se tuntuu niin teennäiseltä jotenkii, koska ne kuitestii jää pysyviksi noi luolat sun muut. (H10)

D. DOKUMENTIT KULTTUURIPERINNÖN VAALIJOINA

Kulttuuriperinnöllisen arvon säilyttämisessä dokumentoinnilla käsitettiin olevan tärkeä merkitys. Kohteen kirjallisen taltioinnin nähtiin säilyttävän sen olemassaolo, vaikka kohde mahdollisesti rakentamisen alle jäisikin.

No ei se [kulttuuriperinnöllinen] arvo varmaan heikentyny oo [rakentamisen alle jääneissä kohteissa], jos on niinku jossain kirjoissa ja kansissa ylhäällä, et sitä pystyy lukemaan sieltä, ni ei varmaan oo heikentyny, en usko. (H10)

Maatuvat kenttälinnoitteet ja mahdollisesti rakentamisen alle jäävät linnoitteet on tärkeää tallentaa ja kuvata, vaikka ne fyysisesti menetettäisiinkin. Nekin kohteet, joiden tiedetään ajan kuluessa ja ylläpitoressurssien puuttuessa häviävän maastoon, olisi ensiarvoisen tärkeää dokumentoida esimerkiksi valokuvaamalla tai inventoimalla. Fyysisen saavuttamisen kanssa lähes yhtä tärkeänä nähtiin se, että dokumentoinnin kautta pystytään säilyttämään tieto siitä, minkälainen kohde missäkin on sijainnut.

Miun mielestä nää pitää kuitenkin dokumentoida nääkin kohteet, jotka tulee häviämään. Et tietyllä tavalla meillä säilyis se tieto jossakin, että ne on olemassa ja ne on olleet jossakin kunnossa joskus, vaikkei me fyysisesti enää sen jälkeen niitä pidettäiskään tärkeinä, että säilyykö tuo taisteluhaudan pätkä tuossa jossain vai rakennetaan ko siitä tie yli. (H12)

E. KULTTUURIPERINNÖN SUOJELUN KIIREETTÖMYYS

Yhden aineistosta nousseen käsityksen mukaan kohteiden suojelua ei tulisi koskaan toteuttaa liian kiireellä tai ilman yhtenäistä toimintasuunnitelmaa. Tällä hetkellä Salpalinjan suojelu ja käyttö on siinä tilanteessa, että Salpalinjalla on toteutettu inventointi- sekä kohteiden arvotamishankkeet ja niiden tulokset on saatettu Salpalinjan omistajan, eli valtiovarainministeriön tietoisuuteen. Kohteiden rauhoittamisen helpottamiseksi niille määriteltiin myös rauhoitusluokkaehdotus (Lagerstedt 2012, 47). Näiden toimien pohjalta ei kuitenkaan ole vielä tehty suojelupäätöksiä tai mitään muitakaan linjanvetoja. Tilanne on tällä hetkellä sanalla sanoen seisahtunut. Yhden käsityksen mukaan seisahtuneisuus ei kuitenkaan ole välttämättä huono asia, kun tavoitteena on kohteen kulttuuriperinnöllisten arvojen kannalta paras mahdollinen ratkaisu:

Se ei ole miun mielestä välttämättä yhtään paha asia, että se on jäänyt seisomaan, koska aina sillon kun ei tämmösissä kohteissa tehdä mitään, ni toisaalta sekin on ratkaisu, elikkä ne kohteethan säilyy, ne ei katoa sieltä mihinkään, muuta kun ne kenttälinnoitteet, mutta tuota ehkä pahempi ois se, että alettas hirveesti tehdä ja puuhastella niissä kohteissa, ilman että meil ois jotain huoltolinjausta tai suunnitelmaa olemassa, että miten näitä tehdään. --- Liialla hoidollahan pystytään äkkiä pilaamaan niitä autenttisia kohteita. Että siinä on toisaalta kaksi puolta. (H12)

F. KOHTEIDEN YKSITYISTÄMINEN UHKAKUVANA

Yhtenä uhkana Salpalinjan kulttuuriperinnölliselle arvolle haastatellut käsittivät sen, jos Salpalinjan omistusta lähdetään pilkkomaan ja kohteita yksityistämään. Kohteiden siirtyessä

yksityisomistukseen, ei mikään taho pysty enää vastaamaan kohteiden yhtäläisestä suojelusta.

Jos myö myydään tää pelkästään yksityisille ihmisille ja tää hajoaa, tai kunnille, yhteisöille... ja kukaan ei huolehdi siitä, että tää kokonaisuus säilyy, niin sithän meiltä menee se kaikkein arvokkain, elikkä se kokonaisuus. (H12)

Erilaisten Salpalinja-linnoitteiden kulttuuriperinnölliseen arvoon haastatellut suhtautuivat melko yksimielisesti. Suurin osa vastaajista oli sitä mieltä, että kaikki Salpalinjan kohteet ovat aina yhtä arvokkaita, sijaitsivatpa ne missä vaan ja olivat ne tyypiltään millaisia tahansa (A). Yhden käsityksen mukaan Salpalinjan kohteiden kulttuuriperinnöllinen arvo on kuitenkin vaihteleva, mikä näkyy tehdyssä arvottamistyössä ja käytännössä siinä, ettei kaikkia Salpalinjan kohteita ole mahdollista säilyttää (B). Kulttuuriperinnöllisten arvojen yhteydessä nousi tärkeäksi ajatus siitä, ettei autenttisia ja restauroituja kohteita pitäisi koskaan sekoittaa toisiinsa (C). Myöskään liiallinen ja liian kiireellä toteutettava hoito ei saanut kannatusta, koska sen myötä saatetaan pahimmillaan pilata autenttisia kohteita (E). Myös kohteiden mahdollinen yksityisomistukseen siirtyminen nähtiin uhkakuvana Salpalinjan säilyttämiselle kokonaisuutena (F). Dokumentointi nähtiin tärkeänä tapana säilyttää kohteiden kulttuuriperinnöllinen arvo (D).

Ensiksi esitellyt käsitykset (A ja B) ovat selkeästi erilaisia. Ensimmäisen näkemyksen (A) mukaan Salpalinja-kohteiden kulttuuriperinnöllinen arvo on yksinkertainen käsittää, koska kaikkien kohteiden ajatellaan olevan samanarvoisia. Toisen käsityksen (B) mukaan tyypiltään ja sijainniltaan erilaisten Salpalinja-kohteiden kulttuuriperinnöllinen arvo on laadullisesti erilainen, koska kaikkia kohteita ei pidetä suojelun näkökulmasta samanarvoisina. Hierarkisesti nämä käsitykset ovat kuitenkin samanarvoisia. Ne ovat myös yleisyysasteen näkökulmasta yleisimmin esiintyneet käsitykset. Nämä kaksi aineistosta noussutta käsitystä vastaavat parhaiten tutkimuskysymykseen siitä, millaiset ovat asiantuntijoiden käsitykset sijainniltaan ja tyypiltään erilaisten Salpalinjan linnoitteiden kulttuuriperinnöllisestä arvosta.

Näiden käsitysten lisäksi haastateltavat nostivat esiin muutamia Salpalinjan kulttuuriperinnöllisen arvon kannalta tärkeitä seikkoja (C, D, E ja F). Nämä käsitykset täydentävät tietoisuutta siitä, miten asiantuntijat ymmärtävät erilaisten Salpalinja-kohteiden kulttuuriperinnöllisen arvon. Käsityksillä C, D, E ja F tähdätään lähinnä kulttuuriperinnöllisten arvojen säilyttämiseen ja vaikeivät ne suoraan esitettyyn tutkimuskysymykseen vastaakaan, täydentävät ne ymmärrystä siitä, millaiset Salpalinja-kohteet ovat kulttuuriperinnöllisesti arvokkaita (Taulukko 2).

Taulukko 2. Kulttuuriperinnöllisen arvon ulottuvuudet.

	Autenttisuus kulttuuriperinnön perustana (C)	Dokumentit kulttuuriperinnön vaalijoina (D)	Kulttuuriperinnön suojelun kiireettämyys (E)	Kohteiden yksityistäminen uhkakuvana (F)
Kulttuuriperinnöllisesti arvokas	Autenttinen kohde	Dokumentoitu kohde	Kiireettömästi suojeltu kohde	Kohde julkisen organisaation omistuksessa
Kulttuuriperinnöllisesti ei niin arvokas	Restauroitu kohde	Dokumentoimatta jäänyt kohde	Kiireellä suojeltu kohde	Kohde yksityisomistuksessa

Taulukon perusteella voidaan päätellä, että sellainen Salpalinja-kohde, joka on säilynyt autenttisenä, joka on dokumentoitu, jota ei ole suojeltu liian kiireisin toimenpitein ja joka ei ole yksityisomistuksessa, on kulttuuriperinnölliseltä arvoltaan kaikkein arvokkain. Vastaavasti sellainen kohde, jota on restauroitu, jota ei ole dokumentoitu, jota on käsitelty kiireellisin suojelutoimenpitein ja joka on yksityisomistuksessa, eikä yhteisesti sovitun suojelun piirissä, on kulttuuriperinnölliseltä arvoltaan vähiten arvokkain. Välimuodot sijoittuvat kulttuuriperinnölliseltä arvoltaan näiden kahden ääripään väliin. Tulee kuitenkin muistaa, että tämä johtopäätös on tehty yksittäiset käsitykset yhteen koostamalla.

Käsittehierarkiassa käsitykset C, D, E ja F eivät laadullisesti eroa käsityksistä A ja B, mutta ovat kuitenkin merkityksellisiä, koska ne kumpuavat erilaisesta, mutta kuitenkin kiinteästi teemaan liittyvästä näkökulmasta. Käsitteet C, D, E ja F määrittelevät, mitkä seikat vaikuttavat Salpalinjakohdeiden kulttuuriperinnölliseen arvoon.

Käsitys F ei ole aivan yksiselitteinen. Se, että yksityisomistuksessa oleva kohde ei olisi kulttuuriperinnöllisesti arvokas, ei välttämättä pidä paikkaansa. Yksityinen omistaja saattaa huoltaa kohdetta hyvin ja sen kulttuuriperinnölliset arvot huomioiden. Yksityisomistuksen ongelmana haastateltavat näkivät kuitenkin sen, ettei yksityisissä ja julkisen organisaation omistamissa kohteissa ole välttämättä mahdollista toteuttaa hoidon suhteen yhtenäistä linjaa. Aarnipuun (2008, 9) mukaan julkisen ja yksityisen omistuksen konfliktit liittyvät usein juuri kohteiden suojeluun, jos kohdetta halutaan suojella yksityiseltä kulttuurin edustajalta, jolla kuitenkin on kohteeseen omistusoikeus. Haastateltavien mukaan kulttuuriperinnöllisen arvon kannalta Salpalinja tulisivat pyrkiä säilyttämään kokonaisuutena (H3, H12).

6.3 Salpalinjan matkailuedellytykset Etelä-Karjalassa

Tässä tulososion toisessa osassa esittelen haastattelijoiden käsitykset siitä, millaiset ovat Salpalinjan matkailuedellytykset Etelä-Karjalan alueella. Tämänkin analyysin lähtökohta oli fenomenografiasa, mutta koska haastateltavien vastauksista nousi selkeiden käsitysten sijaan esiin lähinnä erilaisia matkailuedellytyksiä käsitteleviä teemoja, sovellan analyysia hieman edellisestä poiketen. Tässä analyysissa lähdetään liikkeelle mixed method -tutkimuksen ajatuksesta ”*what works matters*”, jota pragmaattinen fenomenografia on soveltanut (Stubb 2012, 35). Stubbin (2012, 35) mukaan tällaisessa tutkimuksessa fenomenografian filosofisten ja ideologisten tausta-ajatusten ja analyysimenetelmän oppien alleviivaamisen sijaan analyysin keskiössä on ajatus vastata tutkimuskysymyksiin mahdollisimman kattavasti. Näin ollen esitän tulokset erilaisten matkailuedellytysten aspektien teemoitteluna, jonka katsoin olevan tässä tapauksessa käytännöllisin tapa kertoa tuloksista.

Olen pyrkinyt tuomaan teemoittelussa esiin Eskolan ja Suorannan (2000, 175) peräänkuuluttamaa teorian ja empirian vuorovaikutusta. Olen ryhmitellyt teemat neljään ryhmään, joille annoin nimet Salpalinjan kiinnostavuus, Salpalinjan saavutettavuus, Salpalinjan käyttömuodot matkailussa sekä Yhteistyötahojen mukanaolo Salpalinja-matkailussa. Jokaisessa luokassa esiintyy useita, kunkin otsikon alle lukeutuvia matkailuedellytysten Aspekteja. Lisäksi olen liittänyt jokaisen erilaisen teeman yhteyteen lainauksia aineistosta. Teemoittelun sekä osataulukoiden avulla hahmotan kokonaiskuva Salpalinjan matkailun haasteista ja mahdollisuuksista Etelä-Karjalan alueella ja lopuksi esitän taulukkomuodossa koosteen teemoittelusta (taulukko 7).

6.3.1 Salpalinjan kiinnostavuus

Lähtökohtana hyvälle Salpalinjan matkailuedellytyksille Etelä-Karjalassa voidaan pitää sitä, että kiinnostus Salpalinjaa kohtaan on lisääntynyt (H9, H10, H7, H11). Salpalinjan nähtiin olevan ”aiheena heräämässä uudelleen” (H11) ja siihen kohdistuvan matkailun nähtiin kasvavan koko ajan (H9). Haastateltujen näkemysten lisäksi tästä ovat osoituksena muun muassa Salpalinjaan keskittyneet matkailu- ja kunnostushankkeet (Ks. kappale 2.6) Etelä-Karjalan alueella. Kiinnostus on kasvanut jo ennestään Salpalinjasta kiinnostuneiden keskuudessa, mikä voidaan todeta esimerkiksi keväällä 2014 alkavaan Salpalinjan opaskoulutukseen hakeneiden suurena määränä (Lyijynen 2014). Lisäksi kiinnostusta on ilmennyt myös Salpalinja-matkailun kannalta uusissa ryhmissä. Uusia Salpalinja-matkailun pariin löytäneitä ryhmiä ovat muun muassa perheet sekä nuoret aikuiset.

...nyt viime vuosina on aina perhekävijöitä, tuntuu, et niitä tulee enemmän ja enemmän. Ihan tämmösiä perusperheitä, ei oo mitään historiakiinnostusta taustalla välttämättä sen enempää. Ja sit jonkun verran on just niinku 30-vuotiaita, jotka tulee ja kertoo, että heidän pappi tai vaari on ollu aikanaan rakentamassa täällä näitä, että on voinu isovanhemmat sitten jo kuolla, mutta nyt sitten kiinnostaa, että missä he on nyt sitten aikanaan nuorena olu ja mitä tehny, tulee tarkastelemaan niitä paikkoja. (H11)

Uusien ryhmien mukaantulo tulee nähdä positiivisena asiana ja ottaa heidät huomioon myös matkailupalveluiden tarjonnassa. Vuoriston ja Vesterisen (2009, 246) mukaan Etelä-Karjala on vetovoimainen maakunta, jossa kiinnostavaa ovat etenkin kauniit maisemat ja kulttuuripitoinen tarjonta. Etelä-Karjalan jo ennestään vahvaa matkailu- ja oheispalvelutarjontaa pystyttäneen hyödyntämään myös Salpalinja-matkailussa, jonka useat haastateltavat näkevät pystyvän tarjoamaan jotakin uutta alueen matkailukentälle. Haastatellut esittivät myös matkailukohteiden yhteistyön olevan matkailuetu toimivia matkailukokonaisuuksia järjestettäessä (H3).

Haastatellut uskoivat Salpalinjalla olevan myös kansainvälistä matkailupotentiaalia. Usean haastateltavan mukaan Salpalinja on hyvin verrattavissa kansainvälisesti merkittäviin linnoitteisiin (H3, H8, H12), miksi sen ajateltiin kiinnostavan myös ulkomaalaisia matkailijoita. Matkailuedellytysten kannalta ulkomaisten matkailijoiden nähtiin olevan sekä mahdollisuus että haaste. Etenkin venäläismatkailijoiden osuus Etelä-Karjalassa on jo tätä nykyä merkittävä ja alueen sotahistoriallisten kohteidenkin matkailussa myös kaiken aikaa kasvussa. Tämä asiakasryhmä näyttäytyy Salpalinja-matkailunkin kannalta suurena mahdollisuutena (H4, H9, H10).

Tää venäläinen matkaopaskii sanoo, et heil koko ajan kiinnostus herää tässä nuoremmissa väessä, nyt on alkanu kiinnostusta löytymään. --- Ihan useampia [venäläisryhmiä] vuodessa käy. --- Tosi tärkeä ryhmä oikeesti. (H9)

Samalla venäläismatkailijat ovat kuitenkin myös haaste, sillä heille pitäisi pystyä tarjoamaan palveluita heidän omalla kielellään. Tällä hetkellä venäjänkielentaitoisista oppaista on pulaa. Erään haastateltavan mukaan venäjän kielen taitoa tarvitaan palveluiden tuottajien keskuuteen paljon lisää. Haastateltava peräänkuulutti muun muassa venäjänkielentaitoisten oppaiden määrän lisäämistä (H10).

Hyvin tärkeänä ja ajankohtaisena asiana nähtiin myös hyvin organisoitu Salpalinjan tunnettavuuden lisääminen, tehokas tiedottaminen ja markkinointi. Näiden nähtiin olevan edellytyksinä matkailun voimistumiselle (H3). Haastatellut uskoivat matkailijoille käyvän samoin, kuin useille heistä; kerran Salpalinjaan tutustuttuaan, siitä haluaa tietää yhä vain lisää ja lisää (H7). Kohteen heikosta tunnettavuudesta johtuen haasteena nähtiin juuri se, että ihmiset saataisiin ensimmäisen kerran houkuteltua tutustumaan Salpalinjaan (H7). Periaatteessa ihmisten keskuudessa virinnyt kiinnostus toimisi

hyvänä ponnahduslautana matkailulle, jos tähän lisääntyneeseen kiinnostukseen pystyttäisiin tulevaisuudessa vastaamaan tehokkaalla tiedottamisella ja markkinoinnilla. Erään haastateltavan mukaan olisi hyvä saada jokin organisaatio vastaamaan tiedottamisesta johdonmukaisesti (H1). *Salpapolku*-hankkeen vetäjän Elina Lyijyksen (2014) mukaan matkailun suurin ongelma on tällä hetkellä se, ettei suurille matkailijaryhmille sopivia kohteita ole Etelä-Karjalan alueella vielä juurikaan valmiina. Ennen, kuin matkailu voi voimalla käynnistyä, tulisi kohteita siivota, kunnostaa ja tehdä liikuminen niissä turvallisiksi (Lyijynen 2014). Näin ollen tulee siis miettiä, missä vaiheessa tiedottamiseen ja markkinointiin on järkevintä käyttää voimakkaimmin resursseja. Toki ihmisiä voidaan houkutella tutustumaan aiheeseen sekä jo matkailukäytössä oleviin Salpalinja-kohteisiin. Myöhemmin, Etelä-Karjalan alueen uusien matkailukohteiden kehittyessä, voidaan matkailijoita ohjata tutustumaan myös niihin. Tiedottamisen ja markkinoinnin tulee ennen muuta olla ajankohtaista ja faktoihin perustuvaa.

Taulukko 3. Salpalinjan kiinnostavuus.

Salpalinjan kiinnostavuus	Kotimaan uudet matkailijaryhmät	<i>”Nyt viime vuosina on aina perhekävijöitä, tuntuu, et niitä tulee enemmän ja enemmän. Ihan tämmösiä peruserheitä, ei oo mitään historiakiinnostusta taustalla välttämättä sen enempää.” (H11)</i>
	Uudet matkailijaryhmät ulkomailla	<i>”Ihan useampia [venäläisryhmiä] vuodessa käy. Kesällä ihan melkein joka viikonloppu sunnuntaisin aina. Tosi tärkeä ryhmä oikeesti!” (H9)</i>
	Tunnettavuuden lisääminen	<i>”Ensimmäinen edellytys on, että Salpalinjaa markkinoidaan ja tehdään tää tunnetuksi.” (H3)</i>

6.3.2 Salpalinjan saavutettavuus

Saavutettavuus oli yksi keskeisimmistä teemoista matkailuedellytyksistä puhuttaessa ja saavutettavuuden suhteen Salpalinjan kohteet nähtiin eriarvoisina. Erään haastateltavan mukaan kohteiden matkailupotentiaalia mietittäessä eri sijaintipaikkoja ei ole relevanttia arvottaa keskenään, vaan tärkeämpää olisi tarkastella nimenomaan kohteiden tavoittamisen käytännöllisyyttä, eli saavutettavuutta (H7). Erään haastateltavan mukaan helposti saavutettavia kohteita on helppo hoitaa ja ylläpitää (H2). Etelä-Karjalan alueen Salpalinja-matkailun edellytyksiä parantaa se, että monet kohteet ovat helposti saavutettavia ja hyvien liikenneyhteyksien läheisyydessä (H2, H3, H10, H11).

Lappeenranta on tietysti iso kaupunki ja sinne on helppo päästä. Niitä on ihan siinä Voisalmessakin ihan siinä asfalttitiien vieressä, helposti saavutettavia kohteita, että ehdottomasti siellä on hyvät edellytykset. (H11)

Eräs haastateltava nosti esiin, että matkailuedellytyksiä voidaan edesauttaa ottamalla helposti saavutettavat Salpalinjan linnoitteet huomioon osana kaupunkimaisemaa ja esimerkiksi Lappeenranta voitaisiin tuoda voimakkaammin esiin omaleimaisena ”Salpalinjan kaupunkina” (H3). Myös, koska Lappeenranta itsessään on helposti saavutettava kaupunki, olisi sillä edellytyksiä toimia ”Salpalinjan sisäänheittäjänä” (H12). Näiden mainintojen käyttö voisi sekä houkutella matkailijoita, että lisätä paikallisten tietoisuutta ja arvostusta Salpalinjaa kohtaan.

Haastatellut näkivät hyvän fyysisen saavutettavuuden ennen kaikkea etuna, mutta myös haittana. Lappeenrannan erään kaupunginosan, Skinnarilan, pallokorsut nousivat hyvän saavutettavuutensa ja asiakaskunnan läheisyyden puolesta keskusteluun potentiaalisina matkailukohteina, joiden ympärille voitaisiin kehittää myös oheispalveluita. Samalla hyvä saavutettavuus näyttäytyi myös haittana, koska lähellä sijaitseviin kohteisiin nähtiin kohdistuvan helposti ilkivaltaa sekä turvallisuusriskejä (H2, H12). Rakentamisen ja asutuksen alle ja lähelle jääneisiin linnoitteisiin kohdistuvan matkailun järjestäminen nähtiin myös olevan paikoin hankalaa yksityisestä maanomistuksesta johtuen (H3).

Kun se asutus on ihan siinä tuntumassa, ni siellä joutuu tietysti miettimään sen turvallisuuden, et jos siellä liikkuu lapsia ja muita ihan asutuksen liepeillä, ni nehän [Salpalinja-kohteet] täytyy sulkea ja niillehän täytyy tehdä erinäkösiä semmosia toimenpiteitä. (H12)

Salpalinja-kohteiden läheisyydessä suoritettavan tie- ja asuinrakentamisen nähtiin monissa tapauksissa parantavan kohteiden saavutettavuutta ja sitä kautta matkailuedellytyksiä entisestään, mutta toisaalta sen nähtiin myös uhkaavan Salpalinja-matkailua. Vaikka uuden kulkuyhteyden rakentaminen parantaisi mahdollisuuksia päästä kohteiden luo tai niihin liittyviä matkailupalveluita tarjoavaan kaupunkiin, on olemassa riski, että kulkuyhteyden rakentamisella on onnistuttu pilaamaan itse kohde.

Kun vedettiin tää surullisen kuuluisa valtatie 13 siitä niiden luolien yli [Rutolassa], niin toisaalta tää tämmönen rakentaminen voi pahimmillaan tuhota aivan ainutlaatuisia linnoitteita, niinkun se luola, mikä oli siinä [tien]alla, niin semmostahan ei oo missään muualla, et se oli kyllä kaamee juttu. (H12)

Parannetut kulkuyhteydet saattavat myös asettaa Salpalinjan kohteet saavutettavuuden puolesta eriarvoiseen asemaan. Haastateltavat nostivat esiin valtatie 6 uuden linjauksen, joka tulee sivuuttamaan Salpalinja-matkailun kannalta olennaisia kohteita Luumäen alueella. Uudella tiellä liikenne tulee olemaan nykyiseen verrattuna nopeatempoisempaa ja liittymiä tullaan vähentämään. Tieltä

poikkeaminen ei tule olemaan välttämättä enää yhtä helppoa kuin aikaisemmin, eli vaikka kulkuyhteys yhtäälle paranee, joidenkin kohteiden saavutettavuus kuitenkin huononee.

Nyhdän se, sanotaan, et jos tää 6-tien linjaus muuttuu silleen, ku nyt on suunniteltu sinne alemmas siitä Luumäen motellin kohdalta, ni näähän jää kaikki syrjään nää, mitkä tällä hetkellä on 6-tien varressa nää bunkkerit. --- Ikävä kyllä, ni sellasta ei varmaan tule sinne 6-tien uudelle linjaukselle mihinkään. (H8)

Huonosti saavutettavalla kohteella ei yleisesti ottaen nähty olevan hyviä matkailuedellytyksiä ja niitä ei nähty matkailun kannalta investointien arvoisina. Toisaalta myös huono saavutettavuus näyttäytyi etuna, jos ajateltiin Salpalinja-matkailun asiakasryhmien koko kirjoa. Etenkin luontoelämyksiä tavoittelevia matkailijoita sekä ”bunkkeribongareita” syrjäisten ja vaikeasti saavutettavien kohteiden nähtiin houkuttelevan. Syrjäisten kohteiden nähtiin myös olevan ”jollain lailla jylhempää” (H9) ja pystyvän tarjoamaan matkailijoille kokonaisvaltaisempia matkailuelämyksiä. Kaupunkikohteiden nähtiin joutuvan panostamaan enemmän mahdollisimman aidon matkailuelämyksen synnyttämiseen.

[Matkailullinen arvo] ei ole kaupungin kupeessa olevalla kohteella ja autenttisella kohteella ihan sama. Se pitää kaupungissa luoda se mielikuva siitä ympäristöstä, et minkälainen se on silloin ollu. (H9)

Salpalinjan kohteilla nähtiin olevan hyvät matkailuedellytykset, olivat ne sitten hyvin tai huonosti saavutettavia. Tärkeää oli ottaa huomioon erilaisten matkailijoiden toisistaan poikkeavat intressit Salpalinjan suhteen. Hyvä fyysinen saavutettavuus nähtiin useimmiten matkailuetuna. Tarkemmin tarkasteltuna asia ei kuitenkaan ollut niin yksinkertainen, vaan kohteiden läheiseen sijaintiin nähtiin liittyvän myös turvallisuusriskejä ja matkailun järjestämisen ja matkailuelämyksen kokemisen suhteen haasteita. Hyvä fyysinen saavutettavuus nähtiin ennen kaikkea matkailuetuna ”perinteisen matkailijan” kannalta. Huono fyysinen saavutettavuus puolestaan nähtiin mahdollisuutena elämysmatkailun kannalta. Moni ensi kertaa aiheeseen tutustuva matkailija, perhematkailija tai ohi menen poikkeava lomailija, jolla on käytössään tietty aikaresurssi, arvostaa helppoa saavutettavuutta ja tutustuu Salpalinjaan mielellään monipuolisesti aihetta esittelevällä museoalueella (H12). Salpalinja tarjoaa kuitenkin elämyksiä myös karttoihin perehtyneille ”extreme- matkailijoille”, jotka haluavat lähteä omatoimisesti syrjäisiä ja vaikeasti saavutettavia Salpalinja-kohteita etsimään (H8). Syrjäisellä Salpalinja-kohteella voi olla myös tärkeä merkitys pienen porukan kokoontumispaikkana (H3).

Salpalinjalla nähtiin olevan potentiaalia houkuttaa myös helppoa saavutettavuutta arvostavia matkailijaryhmiä tutustumaan Salpalinjaan uudella tavalla. Suuren yleisön ulottuville nähtiin tärkeänä tuoda myös vaikeasti saavutettavia Salpalinja-kohteita, joiden kautta matkailijan olisi mahdollista

laajentaa ymmärrystään siitä, kuinka vaikeisiin paikkoihin Salpalinjaa on aikanaan rakennettu ja kuinka valtava työ todella on ollut kyseessä (H4).

Mun mielestä oikeestaan olis tärkeätä saada sellasia kohteita tähän, retkeilykohteita, jotka olis melko lailla hankalasti saavutettavia, jossain maastonkohdassa ja viedä ihmisiä sinne tutustumaan omatoimisesti taikka sitten opastaa, niin silloin ihmiset rupeis jotkut ymmärtämään, et miten se on ollu aikanaan mahdollista rakentaa tämmöseen paikkaan. (H4)

Saavutettavuudella nähtiin olevan muitakin, kuin vain fyysinen ulottuvuus. Eräs haastateltava nosti tarkasteluun tiedollisen saavutettavuuden, johon hän näki kuuluvan niin arkistomateriaalit, kirjat ja opasteet kuin nyt uusimpana tulokkaana myös virtuaaliset mahdollisuudet, kuten erilaiset ohjelmat, palvelut ja mobiilisovellukset (H12). Näiden mahdollisuuksien hyödyntäminen tekee Salpalinjan helpommin saavutettavammaksi. Tekniikan avulla kohteen ympärille on mahdollista rakentaa kuvi- en ja tarinoiden avulla kokonaisuus, joka voi elämyksenä olla matkailijalle jopa suurempi, kuin se, että hän kävisi itse paikan päällä. Salpalinjalla tällaisen saavutettavuuden kautta järjestettävä kohteisiin tutustuminen onnistuu mainiosti, sillä osa kohteista, esimerkiksi pallokorsut, ovat melko samankaltaisia, eikä niissä kaikissa käyminen tuo välttämättä lisäarvoa matkailijalle. Toki tulee kuitenkin muistaa, että matkailijoita on monenlaisia. Aktiiviharrastajalle vaikeasti saavutettavan kohteen löytäminen itse, ilman avustusta, on suuri elämys (H12).

Fyysistä saavutettavuutta on myös mahdollista kehittää muun muassa suunnittelemalla uudet reitit sekä kohteiden väliset siirtymät huolellisesti (H11). Pitkien reittien yhteyteen olisi myös hyvä suunnitella lyhyempiä mahdollisuuksia tutustua Salpalinjaan (H1). Pienempi lenkki voi olla helpommin saavutettava, kuin pitkä vaellusreitti. Kaikkia saavutettavuuden ulottuvuuksia parantamalla voidaan Salpalinja-kohteiden matkailullista mielenkiintoa lisätä ja matkailuedellytyksiä parantaa.

Taulukko 4. Salpalinjan saavutettavuus.

Salpalinjan saavutettavuus	Hyvä fyysinen saavutettavuus etuna	<i>”Luumäen ja Lappeenrannan alue ylipäätään, kun se on niin tuon valtavirran varrella --- Kun sie asut tai kohde on keskellä kaupunkia, niin kyllä se kuitenkin tarjoaa erilaisia mahdollisuuksia.” (H12)</i>
	Hyvä fyysinen saavutettavuus haittana	<i>”Kun se asutus on ihan siinä tuntumassa, ni siellä joutuu tietysti miettimään sen turvallisuuden, et jos siellä liikkuu lapsia ja muita ihan asutuksen liepeillä.” (H12)</i>
	Huono fyysinen saavutettavuus etuna	<i>”Mun mielestä oikeestaan olis tärkeetä saada sellasia kohteita tähän, jotka olis melko lailla hankalasti saavutettavia, -- niin silloin ihmiset rupeis ymmärtämään, et miten se on ollu aikanaan mahdollista rakentaa tämmöseen paikkaan.” (H4)</i>
	Tiedollinen saavutettavuus mahdollisuutena	<i>”Ja sit ainahan Salpalinjaa voi esitellä jotenkin muutenkin kuin fyysisenä kohteena, elikkä niinku nää tällaset virtuaaliset mahdollisuudet tekee sen niinku saavutettavammaks.” (H12)</i>
	Saavutettavuuden eri ulottuvuuksien parantaminen	<i>”Miusta tän linjan varrelle kannattas tehdä semmosia pienempiä lenkkejä, semmosia kohteita, niinku ihan muutaman tunnin tutustumisia.” (H1)</i>

6.3.3 Salpalinjan käyttömuodot matkailussa

Salpalinja on matkailullisilta käyttömuodoiltaan monipuolinen kohde, mikä on ilman muuta positiivinen asia matkailuedellytysten kannalta. Haastattelujen perusteella matkailun käyttöön tulisi valjastaa Salpalinjan eri osista puolustuslinjan piirteitä monipuolisimmin esitteleviä, toimivia kokonaisuuksia (H12), kuten on tehty esimerkiksi Lappeenrannassa Hostikan museoalueella. Erään haastateltavan mukaan kokonaisuuksia esiin otettaessa, tulisi etenkin kenttälainnoitteita jonkin verran entisöidä, että matkailija voisi saada käsityksen siitä, miten Salpalinjaa on ajateltu käytettävän (H3). Tässä mielessä museoalueet ovat hyviä paikkoja tutustua Salpalinjaan. Eräs haastateltava mainitsee museoalueiden etuna myös sen, että niissä on itse kohteen, esimerkiksi korsun, lisäksi saatavilla tietoa laajemmasta kokonaisuudesta, johon kohde kuuluu, sekä apuvälineistöä ja esineistöä kohteen kontekstin ymmärtämiseen (H12). Museoalueet kiinnostavat myös suurta osaa matkailijoista ja niiden markkinointi sekä niistä tiedottaminen on yksittäistä kohdetta helpompaa. Museoalueilla voidaan myös melko helposti järjestää tapahtumia, joissa aiemmin mainitut uudet Salpalinja-matkailun käyttäjäryhmät voidaan ottaa helposti huomioon. Museoalueilla on myös havaittu ulkomuodoltaan näyttävämpien kantalinnoitteiden kiinnostavan matkailijoita kenttälainnoitteita enemmän (H12).

*...matkailijoitahan pitää kuunnella ja miettiä, että mitä juttuja ne haluaa. Ja yleensä-
hän se on juuri nää näyttävimmät kohteet sitten, että luolat ja sitten nää vahvimmat I.
luokan betonikorsut. --- Matkailija haluaa kuitenkin nähä sen museoalueen teräsbe-
tonikorsut ja kiertää ne sen tunnin aikana, joka sillä on aikaa. (H12)*

Toisaalta museoalueilla saattaa ilmetä ristiriitaa autenttisten ja restauroitujen kohteiden välillä, mikä tulee ottaa huomioon. Esimerkiksi Miehikkälän Salpalinja-museon mäki on sekä suojeltu kohde, että matkailukohde, jossa on jouduttu tekemään kompromisseja suojelun tavoitteet ja matkailun intressit huomioon ottaen. Matkailun puoleen tehty myönnytys on muun muassa turvallisuuden huomiointi ja kulttuuriperinnöllisten arvojen puoleen tehty myönnytys muun muassa se, että museoalueelle tuodaan mahdollisimman vähän sellaista esineistöä, mitä siellä ei itsessään ole ollut (H12).

Sitähän [Salpalinja-museon aluetta] on hoidettu ja sinnehän on jouduttu myös toki, kun se on matkailukohde, niin tekemään näitä tämmösiä polkuja ja rakenteita ja sillä tavalla sitä on jouduttu ns. suojeluhimisen näkökulmasta ”pilaamaan”, mutta eihän se sitä ole, sillä turvallisuus tulee kuitenkin, se pitää aina muistaa. (H12)

Se pidetään semmosena alueena, johon ei mielellään tuoda sellasta, mitä siellä ei oo ollu --- sinne ei esimerkiksi tuoda sellaista aseistusta, mitä siel ei oo käytetty. (H12)

Sen lisäksi, että Salpalinjan on todettu olevan hyvä kohde museokävijälle, käsitetään Salpalinja myös kiinnostavaksi luontomatkaileukohteeksi, johon tutustumisen yhteyteen on mahdollista liittää monenlaisia luontoelämyksiä (H5, H12). Kohteiden väliset siirtymät nähtiin myös mahdollisina luontoelämysten tarjoajina, jos siirtyminen on auton sijaan mahdollista suorittaa patikoiden, pyöräillen tai vaikkapa melomalla.

Onhan se aitoa luontoa, luontomatkaileua, tällasta leiriytymistä johonkii... Kivijärven osalta joku kanoottireitti, kyllä sillä mahdollisuuksia on. (H5)

Vaikeasti saavutettava Naurissaari nähtiin potentiaalisena matkailu- ja etenkin vesiretkelykohteena (H5, H12). Saarikohteen uskottiin kiinnostavan niin paikallisia kuin turistejakin ja melontareitin levähdyspaikaksi saarikohteen nähtiin sopivan hyvin. Vesistön ylitys nähtiin mielenkiintoisena haasteena, jota ei välttämättä kannata tehdä liian helpoksi matkailijoillekaan (H5). Matkailijalle voitaisiin synnyttää elämys siitä, kuinka vaikeaa Salpalinjan rakentamiseen vaadittujen tarvikkeiden kuljetus on ollut mantereelta saariin. Kylmän ja lumisen talven johdosta Naurissaaren kaltaisten vaikeasti saavutettavien kohteiden ympärivuotinen kunnossapito ja matkailukäyttö nähdään kuitenkin haasteellisena (H3).

*...talvi on sitten... se on vaikee, se on vaikee sitten. Sanotaan niiden paikkojen au-
kipitäminen, ylläpitäminen vaatii aika paljon työtä, kun lunta ja pakkasta on, niin
se on iso homma. (H3)*

Toisaalta kuitenkin talven nähtiin tarjoavan omia, erikoisiakin mahdollisuuksiaan matkailulle (H11). Näiden mahdollisuuksien menestyksekkäs hyödyntäminen matkailussa ei kuitenkaan ole aivan yksinkertaista:

Sekin on sitten yks mahdollisuus, että tehdään tällöisiä hiihtoretkiä sinne [Naurissaareen]. Tossa hiihtämisessä on sitten vaan se, että jos on paljon lunta, niin miten siellä suksilla ja monoilla sitten liikut siellä saaren puolella niin... (H11)

Jos kohteessa on hankala liikkua, saattaa matkailijalle jäädä siitä ikävät muistot, eikä hän halua tulla kohteeseen enää uudestaan. On myös hyvin mahdollista, että erikoiset matkailun muodot tai siirtymistavat kohteiden välillä eivät välttämättä houkuttaisi kovinkaan suurta määrää ihmisiä.

Paitsi luontomatkailukohteena, näyttäytyy Salpalinja ennen kaikkea hyvin kiinnostavana kohteena niin fyysisen kuin tarinallisen sota- ja linnoitushistoriansa puolesta. Salpalinja on osa Suomen linnoittamisen historiaa, johon kuuluvat myös vanhemmat, ensimmäisen maailmansodan aikaiset linnoitteet. Myös näitä vanhempia linnoitteita on löydettävissä Etelä-Karjalan alueelta. Linnoitushistorialtaan rikkaalla ja itärajalla sijaitsevalla Etelä-Karjalalla onkin hyvät edellytykset houkutella sota-historiasta kiinnostuneita matkailijoita alueelleen (H5, H6, H12). Jo yksistään Salpalinja nähdään myös kansainvälisesti hyvin merkittävänä kohteena sen rakentamisessa käytettyjen linnoitustaktisten ratkaisujen sekä puolustuslinjan hyvän kunnon perusteella (H3, H12). Se on myös ”yksi parhaiten säilyneitä eurooppalaisia puolustuslinjoja” (H8). Linnoitushistoriaa sekä kohteiden käyttöä matkailu- ja kulttuuriperintökohteina rikastaa entisestään myös se, että Etelä-Karjalan alueella on kerätty talteen ihmisten kertomuksia Salpalinjan rakentamisesta ja rakentamisen ajan elämästä, joita on mahdollista matkailussa hyödyntää (H11).

Yhtenä Salpalinjan käyttömuotona haastatellut nostivat esiin kohteen käytön koulujen opetuskohdeena. Erään haastateltavan mukaan ”koulujen tulisi hyödyntää Salpalinjaa omissa opetussuunnitelmissaan hienona mahdollisuutena” (H2). Etelä-Karjalan alueella Salpalinjan opetuskäyttö kouluissa nähtiin hyvänä mahdollisuutena, koska koulut ovat Salpalinjan kohteita lähellä (H12) ja nuoret ovat aiheesta kiinnostuneita (H1). Kouluissa voidaan opiskella Salpalinjaa oppimateriaalien avulla, mutta vastaajat korostivat nimenomaan retkiä itse kohteisiin. Petrisalon (2001, 19) mukaan matkailu on vapaa-aikaan keskittyvää, vapaaehtoista ja oheispalveluita hyödyntävää, jolloin tämän määritelmän perusteella koulujen puolesta tapahtuvien opetusretkien ei voida välttämättä katsoa olevan matkailua. Maantieteen näkökulmasta matkailu on kuitenkin alueellinen vuorovaikutusjärjestelmä, jossa lähtöalueilla syntyy lähtövalmius ja kohdealueilta edellytetään vastaanottovalmiutta (Vuoristo & Vesterinen 2009, 14). Tässä viitekehityksessä asia voidaan ajatella niin, että kouluissa syntyy esimerkiksi kotiseutuopin tai historian opetuksessa lähtövalmius mennä tutustumaan oppilasryhmän

kanssa Salpalinjan kohteeseen ja vastaavasti kaupungin tarjoamilla opaspalveluilla on vastaanottovalmiutta koululaisryhmiä kohtaan. Näin ajateltuna myös koulut ja koululaiset voidaan nähdä yhtenä Salpalinjan käyttäjäryhmänä. Opetusretket on mahdollista toteuttaa myös keväisten luokkaretkien yhteydessä, jolloin opetusretket tulevat vielä lähemmäs matkailua ja hyödyntävät mahdollisesti myös matkailun oheispalveluita.

Taulukko 5. Salpalinjan käyttömuodot matkailussa.

Salpalinjan käyttömuodot matkailussa	Sotahistoriallinen kohde	<i>"Onhan se [Salpalinja] yksi parhaiten säilyneitä eurooppalaisia puolustuslinjoja." (H8)</i>
	Luonto- ja "extreme"matkailun kohde	<i>"Onhan se aitoa luontoa, luontomatkailua... Kivijärven osalta joku kanoottireitti, kyllä sillä mahdollisuuksia on." (H5)</i>
	Koulujen opetuskohde	<i>"Koulujen tulee hyödyntää Salpalinjaa omissa opetussuunnitelmissaan hienona mahdollisuutena." (H2)</i>
	Museokävijän kohde	<i>"Matkailija haluaa kuitenkin nähdä sen museoalueen teräsbetonikorsut ja kiertää ne sen tunnin aikana, joka sillä on aikaa." (H12)</i>

6.3.4 Salpalinja-matkailun kannalta merkittävät yhteistyötahot

Matkailussa oheispalvelut ovat tärkeässä asemassa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010). Itse kohteen lisäksi matkailu tarvitsee oheispalveluita tuottavia yrittäjiä toimiakseen. Haastatellut toivoivat Salpalinja-matkailuun mukaan rohkeita yrittäjiä, jotka pystyisivät organisoimaan muun muassa kahviopalveluita sekä kaupallistamaan Salpalinjaa niin, ettei itse kohteessa omatoimisesti käyminen maksaisi välttämättä mitään (H9). Haastateltavat peräänkuuluttivat myös yrittäjien välisen yhteistyön tehostamista ja kehittämistä (H3). Ison kaupungin (Lappeenrannan) läheisyys nähtiin tässä yhteydessä myönteisenä asiana ja Salpalinja-matkailu hyvänä mahdollisuutena paikallisille yrittäjille.

Kylhän siinä mahdollisuuksia on vaikka mihin, ku joku vaan uskaltaa ja osaa alkaa, että miten... Yrittäjiä tietysti pitäisi myös saada. (H10)

...nyt jos siihen sit tää Svinhufvud -museohankekin jotenkin taas... saa sen säilytettyä sen museon, ni pitäis olla aina sellasia kokonaisuuksia, jossa on... ne vaatii myöskin joitain palveluja sitten. (H3)

Haastateltavat näkivät kuitenkin hieman haasteellisena saada yrittäjät innostumaan Salpalinjasta. Tähän vaikuttavina tekijöinä mainittiin muun muassa, että Salpalinja-matkailu tuottaa matkailutuloja pääasiassa vain kesäisin, eivätkä kävijämäärät silloinkaan välttämättä ole kovin suuria (H3, H5).

Eihän se massoja koskaan suuresti saavuta, mutta jos hyvin järjestetään ja pystytään se markkinoimaan, ni kyllä se [Salpalinja-matkailu] tietysti jonkun yrittäjän varmaan noin elättäis tällasena sivutulona kesäaikaan. (H3)

Yrittäjien lisäksi tärkeänä yhteistyötahona näyttäytyivät maanomistajat. Useat Salpalinjan linnoitteet ovat jääneet rasitteiksi yksityisten maanomistajien maille (Mikkonen 2007) ja maanomistajat ovatkin ottaneet niitä omaan käyttöönsä, muun muassa kellareiksi (H8). Matkailuedellytysten näkökulmasta matkailun ja maanomistajien yhteistyön toimiva organisointi nähtiin hyvin tärkeänä. Maanomistajien rooli Salpalinja-matkailussa saattaa tulevaisuudessa kasvaa merkittävästi, jos Salpalinjan omistusta yksityistetään. Matkailuyrittäjien sekä kulttuuriperinnöllisten arvojen puolesta Salpalinjan omistuksen yksityistäminen näyttäytyi uhkaavana skenaariona.

Sillon siihen tulee ristiriita tietysti sen omistajan ja käyttäjän kanssa, maanomistajan kanssa, jos sillä [Salpalinjan linnoitteella] aletaan tehdä bisnestä. (H3)

Pelottaa oikeesti niinku se, että ne [Salpalinjan kohteet] menee niille yksityisille henkilöille, ketkä sen maan omistaa. Koska ei niitä sit pääse enää esittelemään samalla tavalla, eikä ne säily, et ne menee ihan kellarikäyttöön ja muuhun käyttöön, ni ei niil oo sit enää mitään arvo missään. (H9)

Jos myö myydään tää pelkästään yksityisille ihmisille ja tää hajoaa, tai kunnille, yhteisöille... ja kukaan ei huolehdi siitä, että tää kokonaisuus säilyy, niin sithän meiltä menee se kaikkein arvokkain, elikkä se kokonaisuus. (H12)

Kohteissa vierailemisen lisäksi maanomistajat tulee ottaa huomioon myös kohteiden välisiä siirtymiä ja retkeilyreittejä suunniteltaessa. Hankkeet joutuvat teettämään maanomistajaselvitykset, joissa ilmenneiden kannanottojen mukaan reittejä vasta päästään toteuttamaan. Kaikki maanomistajat eivät ole innostuneita matkailun levittäytymisestä alueilleen.

Siitä tulee niinku tietynlainen rasite siitä polusta [Salpapolku], niin jotkuthan on jo pelkästään sen takia, että sitä sitten roskataan tai muutoin, niin eivät halua, että siihen käytetään heidän maitaan. (H3)

Moni asia, joka nähtiin matkailuedellytyksiä parantavana tekijänä, edellyttää rahoitusta. Rahoituksen ja rahoittajien mukanaolon nähtiin olevan tärkeä osa kannattavan Salpalinja-matkailun synnyttämisessä ja ylläpidossa. Myös erilaisten hankkeiden roolia tässä tuotiin esiin ja peräänkuulutettiin myös tulevaisuudessa (H4). Etenkin toteutetun hankkeen tulosten ylläpito nähtiin tärkeänä ja siinä palattiin taas rahoituksellisiin asioihin (H8). Salpalinjalle toivottiin myös jotain vetonaulaa, kuten tapahtumaa, joka sekin edellyttää rahoitusta (H5). Vuoriston ja Vesterisen (2009, 67) mukaan mo-

net tapahtumat ovat paikkakuntansa vetovoimaisimpia attraktioita. Satunnaista merkitystä on myös sellaisilla säännöllisesti toistuvilla tapahtumilla, joiden järjestämispaikkaa vaihdetaan vuosittain. Salpalinjallakin nähtiin olevan potentiaalia toimia matkailutapahtuman näyttämönä (H5, H6), mutta rahoituksen järjestäminen nähtiin haasteena. Kohteiden esiin ottaminen ja huolenpito niin ikään edellyttää rahoitusta ja linnoitushistoriallisesti rikkaan Etelä-Karjalan alueella sen suhteen on tehtävä valintaa.

Miusta se oli jännä, ku vertaa, et täällä on tää ydin-Salpalinja, mis on kaikist eniten kaikkee ja sit tääl ei oo semmosta huolenpitoa ja arvostusta niitä kohtaan. Se voi olla sit täällä, jos alat huolehtimaan, ni sit siinä pitää päättää, et mikä se on, mistä huolehditaan. (H9)

Et miten se ylläpito sit hoituu tulevaisuudessa, miten siihen on rahaa ja näin päin pois. Että se on varmaan se ongelma siinä, se tulevaisuuden ylläpito. --- Ei tätä tal-F koovoimin pidetä yllä missään tapauksessa ja mistä löytyy sitten ne käyttöeurot koko projektiin. (H8)

Vaikka eräs haastateltava uskoikin joidenkin kohteiden ylläpidon olevan toteutettavissa talkoovoimin (H10), nähtiin yhtenä selkeimpänä matkailun haasteena rahoituksen ja ylläpidon puuttuminen (H1, H8). Usein hankkeiden kohdalla esimerkiksi jonkin matkailukohteen pystyttämistä varten saadaan rahoitusta, mutta rahoituksen saaminen ylläpitoon onkin jo toinen juttu. *Salpapolku*-hanke nähtiin hyvänä matkailuhankkeena, mutta senkin onnistumisessa nosti eräs haastateltava ylläpidon hyvin tärkeään rooliin (H8).

Taulukko 6. Salpalinja-matkailun kannalta merkittävät yhteistyötahot.

Salpalinja-matkailun kannalta merkittävät yhteistyötahot	Yrittäjän sivutulokohde	<i>"Kylhän siinä mahdollisuuksia on vaikka mihin, ku joku vaan uskaltaa ja osaa alkaa... Yrittäjiä tietysti pitäisi saada." (H10)</i>
	Maanomistajan kohde	<i>"Sillon siihen tulee ristiriita tietysti sen maanomistajan ja käyttäjän kanssa, jos sillä [Salpalinjan linnoitteella] aletaan tehdä bisnestä." (H3)</i>
	Rahoituksen kohde	<i>"Et miten se ylläpito sit hoituu tulevaisuudessa, miten siihen on rahaa ja näin päin pois. --- Mistä löytyy sitten ne käyttöeurot koko projektiin." (H8)</i>

Taulukkoon 7 olen yhdistänyt kaikki muodostamani ryhmät ala- ja pääluokkineen. En ole merkinnyt ryhmien ja luokkien yhteyteen niissä esiintyneiden ilmausten määrää, koska fenomenografisessa tutkimuksessa ilmausten määrä ei ole merkityksellinen, vaan aineistosta esiin nousseet käsitykset

sekä niiden variaatio (Åkerlind 2005, 322). Jokaisesta ryhmästä on annettu myös esimerkki-ilmaus, jonka on katsottu kuvaavan ryhmää parhaiten.

Taulukko 7. Salpalinjan matkailuedellytysten ulottuvuudet Etelä-Karjalassa.

Pääluokka	Alaluokka	Ryhmä	Esimerkki
Salpalinjan matkailun edellytykset Etelä-Karjalassa	Salpalinjan kiinnostavuus	Kotimaan uudet matkailijaryhmät	"Nyt viime vuosina on aina perhekävijöitä, tuntuu, et niitä tulee enemmän ja enemmän. Ihan tämmösiä peruserheitä, ei oo mitään historiakiinnostusta taustalla välttämättä sen enempää." (H11)
		Uudet matkailijaryhmät ulkomailla	"Ihan useampia [venäläisryhmiä] vuodessa käy. Kesällä ihan melkein joka viikonloppu sunnuntaisin aina. Tosi tärkeä ryhmä oikeesti!" (H9)
		Tunnettavuuden lisääminen	"Ensimmäinen edellytys on, että Salpalinjaa markkinoidaan ja tehdään tää tunnetuksi." (H3)
	Salpalinjan saavutettavuus	Hyvä fyysinen saavutettavuus etuna	"Luumäen ja Lappeenrannan alue ylipäätään, kun se on niin tuon valtaviirran varrella --- Kun sie asut tai kohde on keskellä kaupunkia, niin kyllä se kuitenkin tarjoaa erilaisia mahdollisuuksia." (H12)
		Hyvä fyysinen saavutettavuus haittana	"Kun se asutus on ihan siinä tuntumassa, ni siellä joutuu tietysti miettimään sen turvallisuuden, et jos siellä liikkuu lapsia ja muita ihan asutuksen liepeillä." (H12)
		Huono fyysinen saavutettavuus etuna	"Mun mielestä oikeestaan olis tärkeitä saada sellasia kohteita tähän, jotka olis melko lailla hankalasti saavutettavia, --- niin silloin ihmiset rupeis ymmärtämään, et miten se on ollu aikanaan mahdollista rakentaa tämmöseen paikkaan." (H4)
		Tiedollinen saavutettavuus mahdollisuutena	"Ja sit ainahan Salpalinjaa voi esitellä jotenkin muutenkin kuin fyysisenä kohteena, elikkä niinku nää tällaset virtuaaliset mahdollisuudet tekee sen niinku saavutettavammaks." (H12)
		Saavutettavuuden eri ulottuvuuksien parantaminen	"Miusta tän linjan varrelle kannattas tehdä semmosia pienempiä lenkkejä, semmosia kohteita, niinku ihan muutaman tunnin tutustumisia." (H1)
	Salpalinjan käyttömuodot matkailussa	Sotahistoriallinen kohde	"Onhan se [Salpalinja] yksi parhaiten säilyneitä eurooppalaisia puolustuslinjoja." (H8)
		Luonto- ja "extreme"matkailun kohde	"Onhan se aitoa luontoa, luontomatkailua... Kivijärven osalta joku kanoottireitti, kyllä sillä mahdollisuuksia on." (H5)
		Koulujen opetuskohde	"Koulujen tulee hyödyntää Salpalinjaa omissa opetus suunnitelmissaan hienona mahdollisuutena." (H2)
	Yhteistyötahojen mukanaolo	Museokävijän kohde	"Matkailija haluaa kuitenkin nähdä sen museoalueen teräsbetonikorsut ja kiertää ne sen tunnin aikana, joka sillä on aikaa." (H12)
		Yrittäjän sivutulokohde	"Kylhän siinä mahdollisuuksia on vaikka mihin, ku joku vaan uskaltaa ja osaa alkaa... Yrittäjiä tietysti pitäisi saada." (H10)
		Maanomistajan kohde	"Sillon siihen tulee ristiriita tietysti sen maanomistajan ja käyttäjän kanssa, jos sillä [Salpalinjan linnoitteella] aletaan tehdä bisnestä." (H3)
		Rahoituksen kohde	"Et miten se ylläpito sit hoituu tulevaisuudessa, miten siihen on rahaa ja näin päin pois. --- Mistä löytyy sitten ne käyttöeurot koko projektiin." (H8)

Haastateltavat näkivät Salpalinjan matkailuedellytykset Etelä-Karjalan alueella kaiken kaikkiaan melko hyvinä. Matkailuun nähtiin liittyvän enemmän mahdollisuuksia kuin haasteita. Salpalinjan

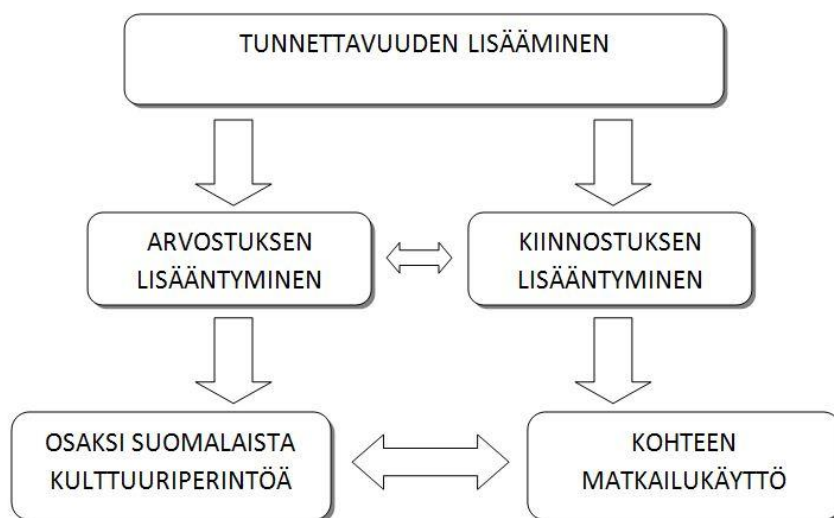
kulttuuriperinnöllisten arvojen vaalimisen ohella nähtiin tämän kansainvälisestäkin merkittävän kohteen matkailun kehittäminen myös tärkeänä. Molempia haluttiin siis edistää, eikä niiden välisten ristiriitaisuuksien nähty olevan niin suuria, etteivätkö ne olisi ratkaistavissa. Ainoat asiat, joiden nähtiin palvelevan matkailua, mutta olevan väärin toteutettuna uhka alkuperäisille Salpalinjan linnoitteille, olivat kohteiden restaurointi ja niiden kunnostaminen liian kiireisesti ilman johdonmukaista suunnitelmaa. Lagerstedt (2012, 49) ja Suhonen (2014) painottavat suunnittelun, keskitetyn ohjeistuksen ja huolellisesti laadittujen pelisääntöjen merkitystä kestävässä Salpalinja-matkailussa. Suhosen (2014) mukaan kohteiden oikeanlainen käyttö ja ylläpito edistävät niiden säilymistä. Tuloksien myötä haastateltavien suhtautuneen samoin matkailun edistämisen ja kulttuuriperinnön vaalimisen väliseen suhteeseen, koska heidän käsityksensä eivät ilmentäneet näiden teemojen välillä olevan voimakkaita ristiriitoja ja lieviin vastakkainasetteluihin haastateltavat ehdottivat käyttökelpoisia ratkaisumalleja. Lisäksi haastateltujen tapa tarkastella Salpalinjan kulttuuriperinnöllistä arvoa sekä matkailuedellytyksiä useasta eri näkökulmasta vahvistavat sitä, etteivät haastatellut näe näiden asioiden edistämisen olevan ristiriidassa keskenään.

Arvottaminen ja käsitteellistäminen ovat voimakkaan subjektiivisia ilmiöitä. Myös vastausten perusteella muodostetut käsitykset kyseisestä ilmiöstä ovat kontekstisidonnaisia sekä muuttuvia (Teräväkari 2005). Tähän vaikuttavat haastateltavan oma tausta, kotiseutu, kiinnostuksen kohteet ja niin edelleen. Näin oli myös tässä tutkimuksessa, jossa etenkin museoalan ja matkailuyrittäjyyden taustat näkyivät selkeimmin niitä edustaneiden henkilöiden vastauksissa, joskaan taustat eivät olleet ehdottomia selittämään vastauksia. Laaja sotahistorian tuntemus erottui myös, mutta ei niinkään käsitysten muodostamisessa, vaan lähinnä siinä, kuinka haastateltu osasi kertoa käsiteltäviin aiheisiin liittyvistä esimerkkitaapauksista. Huomionarvoista oli kuitenkin myös se, että vastaajat osasivat puntaroida asioita monesta eri näkökulmasta ja yksi henkilö saattoi vastauksillaan ilmentää useita erilaisia käsityksiä samasta asiasta. Tämä ei kuitenkaan ole ongelmallista fenomenografisessa tutkimuksessa (Åkerlind 2005, 327; Niikko 2003, 32) ja se johtui varmasti osaksi haastateltavien asiantuntijuudesta. Esimerkiksi museoalan edustajat painottivat suojelullisia näkökantoja, mutta huomioivat myös matkailun tarpeet. Matkailuyrittäjät puolestaan puhuivat elinkeinonsa puolesta, mutta pitivät Salpalinjan suojelua myös hyvin tärkeänä. Myös tämä esiin tullut tapa vastata kysymyksiin puhuu sen puolesta, etteivät eri tahojen edustajat näe matkailun ja suojelutoiminnan olevan ristiriidassa keskenään.

7 Pohdinta

Vaikkakin fenomenografisen analyysin kautta selville saadut käsitykset ovat kontekstisidonnaisia, ovat ne laadullisen tutkimuksen kannalta arvokkaita ja vastaavat valitun kohderyhmän osalta tämän tutkimuksen kysymyksiin. Omasta mielestäni fenomenografinen analyysi oli hyvä valinta tämän tutkimuksen toteuttamiseen, vaikka sen haltuunotto olikin melko haasteellista ja tässä työssä fenomenografista otetta on sovellettu joitain kompromisseja tehden. Haastattelutilanteissa onnistuin mielestäni kohtalaisen hyvin, vaikkakin itseäni häiritsi jälkikäteen se, että olin haastattelutilanteissa aika paljon äänessä ja puhuin jopa haastateltavien sanomisien päälle. Lisäksi esitin jonkin verran omia mielipiteitäni sekä kerroin omista kokemuksistani käsiteltäviin aiheisiin liittyen. En usko tämän johdatelleen haastateltavien vastauksia, mutta se saattoi antaa minusta epäammattimaisen kuvan haastattelijana.

Sekä Salpalinjan kulttuuriperinnöllisen arvostuksen että matkailuedellytysten kannalta haastateltavat pitivät tärkeänä sitä, että Salpalinjan tunnettavuutta saataisiin lisättyä. Tunnettavuuden lisäämisen eteen tehdään työtä monella rintamalla ja yhtenä merkittävimpänä osoituksena tästä ovat valtioneuvoston kansliaan jätetyt aloitteet, joissa Salpalinjaa ehdotetaan viralliseksi Itsenäisyyden monumentiksi vuoteen 2017 mennessä. Lisääntyvä tunnettavuus kasvattaa yhdessä ajan kuluessa Salpalinjan arvostusta. Sen sijaan, että haastatellut olisivat käsittäneet kulttuuriperinnöllisten arvojen ja matkailun edistämisen ristiriitaisiksi asioiksi, näkivät he näiden asioiden olevan ennemminkin toistensa edellytys. Salpalinjan kohdalla molemmat saavat tarvittavan alkusysäyksen tunnettavuuden lisäämisestä. Kun kohde on kulttuuriperinnöllisesti arvokas, kiinnostaa se myös matkailijoita.

Kuva 8. Matkailun ja kulttuuriperinnöllisen arvostuksen yhteys.

Tunnettavuuden lisäämiseen saatiin maaliskuun 2014 alussa yllättävä lisäpotku, kun Helsingin Sanomissa (Huhtanen 2014) julkaistussa uutisartikkelissa kerrottiin Suomen ylläpitäneen salaa satoja Salpalinjan korusuja läpi kylmän sodan. Uutista varten oli haastateltu arkeologi John Lagerstedtia, joka myös johti Salpalinjan inventointihanketta Museovirastossa vuosina 2009–2012. Lagerstedt kertoi Helsingin Sanomien haastattelussa panneensa merkille, että korusuissa oli tehty hoitotoimenpiteitä usean vuosikymmenen ajan ja maastossa oli löydettävissä korusuille opastavia viittoja. Hänen mielestään viitoittaminen oli omituista siinä mielessä, jos korusuilla ei ajateltu enää aikoihin olleen mitään operatiivista merkitystä. Vaikka tämä uutisartikkeli käsittelikin lähinnä Salpalinjan mahdollisesti kätkeytyä sotilaallista merkitystä, tunnettavuuden lisäämisen näkökulmasta merkittävää on se, että uutinen pääsi Helsingin Sanomien sivuille. Tämän oli huomionnut myös Terho Ahonen Salpalinjan salat -blogissaan 5.3.2014. Hän kiitteli Lagerstedtia siitä, että tämän hieman sensaatiopitoisen uutisen myötä Salpalinjan tunnettavuus lisääntyi taas aimo harppauksen (Ahonen 2014a).

Salpalinjan ympärillä kuhisee tänä päivänä ehkä voimakkaimmin sitten rakentamisen ajan. Aihe kiinnostaa myös tutkijoita ja Salpalinjan parista toivotaan löytyvän töitä. Kaikki edellytykset kohteen nousemiseksi Suomen viralliseksi Itsenäisyyden monumentiksi ovat olemassa. Tässä työssä on kuultavissa Salpalinjaan perehtyneiden asiantuntijoiden ääni, joka puhuu voimakkaasti Salpalinjan puolesta. Olisivatko saadut tulokset olleet erilaisia, jos haastateltujen joukkoa olisi vaihdettu? Eivät välttämättä, sillä kesällä 2013 toteuttamani markkinatutkimus antoi myös selkeitä viittauksia siitä, että sekä paikalliset eteläkarjalaiset, alueelle saapuneet turistit että Salpavaelluksellakin mukana olleet ovat kiinnostuneita Salpalinjasta ja sen ympärille kehitettävistä palveluista. Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia muun muassa Salpalinjan matkailijaprofiileita ja matkailun onnistumista valmistuvissa kohteissa. Koulutettavien oppaiden kokemuksia olisi myös mielenkiintoista selvittää, samoin kuin kerätä palautetta tulevien opaspalveluiden asiakkailta, vain muutaman mielenkiintoisen tutkimusvaihtoehdon mainitakseni. Itseäni kiinnostaisi kovasti selvittää myös Salpalinjan opetus-käytön toteutumista.

Salpalinjan tulisi olla tärkeä kaikille suomalaisille, koska se on yhdessä sotiemme veteraanien kanssa taannut maallemme itsenäisyyden. Eräs haastateltava totesi, että ”jokaisella suomalaisella tulisi olla mahdollisuus tutustua jollakin tavoin Salpalinjaan (H2)”. Sen tämä itsenäisyytemme monumentti toden totta ansaitsisi. Tähän tavoitteeseen pääsy ei tule olemaan helppoa, mutta siihen on olemassa hyvät edellytykset. Päätänkin tämän työn erään haastateltavan sanoihin: ”Salpalinjaa ei osata kaivata, kysyä, siihen ei ole nälkä. Se nälkä pitää saada syntymään. Se on synnyttävissä. Se vaatii kovaa työtä”. (H7)

LÄHTEET

- Aarnipuu, Petja (2008). *Valittu menneisyys. Turun linna kerrottuna ja kertovana tilana*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1162. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Ahonen, Sirkka (1994). Fenomenografinen tutkimus. *Teoksessa* Syrjälä, Leena & Sirkka Ahonen & Syrjäläinen Eija & Saari, Seppo. *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*, 114-160. Kirjayhtymä, Helsinki.
- Ahonen, Terho (2011). Salpalinjasta itsenäisyytemme monumentti! Salpalinjan salat –blogi. <http://salpalinjansalat.blogspot.fi/2011/03/salpalinjasta-itsenaisyytemme.html>. 6.11.2013.
- Ahonen, Terho (2014a). Sensaatioutinen tekee tehtävänsä, hyvä! Salpalinjan salat –blogi. <http://salpalinjansalat.blogspot.fi/>. 5.3.2014.
- Ahonen, Terho (2014b). Sähköpostitse saatu tiedonanto. 18.3.2014. Lappeenranta.
- Anttila, Pirkko (1998). Tutkimisen taito ja tiedonhankinta. www.metodix.com. 27.1.2014.
- Arimo, Reino (1981). *Linnoittamisen historia Suomessa 1918-1944*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu.
- Björklund, Eric (2007). *Kohti Salpalinjaa*. Suomentanut Ilona Sevelius. Schildts Kustannus Oy, Helsinki.
- Carpén, Jussi (2005). Lukijalle. *Teoksessa* Oinonen, Armi & Tolmunen Arvo. *Matka Salpalinjalle. Opas itsenäisen Suomen tärkeimmälle puolustuslinjalle*, 6. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Cooper, Chris & John Fletcher, Alan Fyall, David Gilbert & Stephen Wanhill. (2008). *Tourism. Principles and Practice*. 4. painos. Rotolito Lombarda, Milan.
- Eskola, Jari. & Juha Suoranta (2000). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 4. painos. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Giorgi, Amadeo (1985). *Phonomenology and Psychological Research*. Duquesne University Press, Pittsburgh, PA.
- Haapaniemi, Pia (2013). *Fenomenografinen analyysi - fenomenografisen analyysin lähtökohdat ja esimerkki aineiston analyysistä sosiaalityön tutkimuksessa*. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma.
- Helsingin yliopisto (2014). Geotieteiden ja maantieteen laitos. Matkailumaantiede. <http://www.helsinki.fi/geo/opiskelu/linjat/matkailumaantiede.html>. 29.1.2014.
- Hirsjärvi, Sirkka. & Helena Hurme (2001). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Huhtanen, Jarmo (2014). Suomi ylläpiti salaa satoja Salpalinjan korsuja läpi kylmän sodan. *Helsingin Sanomat* 5.3.2014.
- Häyry, Heta & Matti Häyry (1997). *Hyvä, kaunis, tosi –arvojen filosofiaa*. Yliopistopaino, Helsinki.

- Jones, Michael (2003). The Concept of Cultural Landscape: Discourse and Narratives. *Teoksessa* Palang, Hannes & Gary Fry (toim.). *Cultural Heritage in Changing Landscapes*, 21-51. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.
- Järvinen, Pertti & Annikki Järvinen (2004). *Tutkimustyön metodeista*. Opinpaja, Tampere.
- Kauppi, Ulla-Riitta (1994). Salpa-asema muistomerkkinä. *Teoksessa* Länsivaara, Ilkka & Arvo Tolmunen. *Salpa-asema – sodan monumentti*, 81-97. SASApaino, Salo.
- Koskinen, Lennart (1995). *Mikä on oikein? Etiikan käsikirja*. WSOY:n Graafiset Laitokset, Juva.
- Lagerstedt, John (toim.) (2012). Salpalinjan inventointiraportti. Sotahistoriallisten kohteiden arkeologinen inventointi 2009-2012. Museovirasto.
http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mjhanke/read/asp/hae_liite.aspx?id=114394&ttyyppi=pdf&kunta_id=0. 22.1.2014.
- Lappeenrannan kaupunki (2012). Hankesuunnitelma. Salpapolku - vapaa-ajan ja yritystoiminnan reitti. Tekninen toimi / Maaseututoimi.
- Lappeenranta (2013). Salpalinjan mahdollisuudet.
http://www.lappeenranta.fi/Suomeksi/Palvelut/Maaseututoimi/Lappeenrannan_kaupungin_maaseututoimen_hankkeet/Salpalinjan_mahdollisuudet.iw3. 6.11.2013.
- Latomaa, Timo (2005). *Ymmärtävä psykologia: psykologia rekonstruktivisena tieteenä*. *Teoksessa* Perttula, Juha & Timo Latomaa (toim.). *Kokemuksen tutkimus*, 17 - 88. Dialogia, Helsinki.
- Lyijynen, Elina (2012). Lasten Salpalinja. <http://www.lappeenranta.fi/loader.aspx?id=e08be4b2-034e-47c5-8c9a-1333eddeae65>. 6.11.2013.
- Lyijynen, Elina (2014). Sähköpostitse saatu tiedonanto. 19.2.2014. Lappeenranta.
- Länsivaara, Ilkka & Tolmunen, Arvo (1994). *Salpa-asema – sodan monumentti*. SASApaino, Salo.
- Maaranen, Päivi (2003). Landscape Archaeology and Management of Ancient Cultural Heritage Sites. *Teoksessa* Palang, Hannes & Gary Fry (toim.). *Cultural Heritage in Changing Landscapes*, 255-271. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.
- Marton, Ference & Shirley Booth (1997). *Learning and awareness*. Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah.
- Mikkonen, Arto (2007). Salpalinja sodan jälkeen. *Teoksessa* E. Björklund. *Kohti Salpalinjaa*, 160-163. Schildts Kustannus Oy, Helsinki.
- Mikkonen, Arto (2013). Sähköpostitse saatu tiedonanto. 18.11.2013. Lappeenranta.
- Mikkonen, Arto (2014). Sähköpostitse saatu tiedonanto 3.4.2014. Lappeenranta.
- Muinaismuistolaki 17.6.1963/295. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1963/19630295>. 5.3.2014.
- Museovirasto. (2013a). Salpalinjan inventointihanke.
http://www.nba.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologiset_kenttapalvelut/tutkimushankkeet/salpalinjainventointi. 24.7.2013.

- Museovirasto. (2013b). Kansainvälisiä sopimuksia. http://www.nba.fi/fi/ajankohtaista/kansainvalinen_toiminta/kansainvalisia_sopimuksia. 26.7.2013.
- Niikko, Anneli (2003). *Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa*. Joensuun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 85. Joensuun yliopistopaino, Joensuu.
- Oinonen, Armi & Arvo Tolmunen (2005). *Matka Salpalinjalle. Opas itsenäisen Suomen tärkeimmälle puolustuslinjalle*. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Oinonen, Armi (2014). Sähköpostitse saatu tiedonanto. 5.4.2014. Lappeenranta.
- Opetusministeriö (2003). *Kulttuuriperintö tietoyhteiskunnassa. Strategiset tavoitteet ja toimenpidehdotukset*. Opetusministeriön julkaisuja 2003:24. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2013). Yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta. http://www.minedu.fi/OPM/Kansainvaliset_asiat/kansainvaliset_jaerjestoet/unesco/sopimukset/mperintosopimus. 24.7.2013.
- Oulun yliopisto (2014). Maantieteen laitos, luonnontieteellinen tiedekunta. Matkailumaantiede. <http://www.oulu.fi/maantiede/node/7702>. 29.1.2014.
- Palang, Hannes & Gary Fry (2003). *Introduction. Teoksessa* Palang, Hannes & Gary Fry (toim.). *Cultural Heritage in Changing Landscapes*, 1-13. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.
- Perttula, Juha (1995). *Kokemus psykologisena tutkimuskohteena. Johdatus fenomenologiseen psykologiaan*. Suomen fenomenologinen instituutti, Tampere.
- Petrisalo, Katriina (2001). *Menneisyys matkakohteena. Kulttuuriantropologinen ja historiatieteellinen tutkimus perinnekulttuurien hyödyntämisestä matkailuteollisuudessa*. Hakapaino, Helsinki.
- Rahkonen, Seppo (2005). Johdanto. *Teoksessa* Oinonen, Armi & Arvo Tolmunen. *Matka Salpalinjalle. Opas itsenäisen Suomen tärkeimmälle puolustuslinjalle*, 7. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Raivo, Petri (1997). *Maiseman kulttuurinen transformaatio. Ortodoksinen kirkko suomalaisessa kulttuurimaisemassa*. 2. painos. Oulun yliopistopaino, Oulu.
- Raivo, Petri (2003). Menneisyys ja perinne kulttuurimatkailun resursseina. *Teoksessa* Raivo, Petri, Petri Pyörnilä & Elina Sepponen. *Kuusamon kulttuurimatkailu*, 9-23. Naturpolis Kuusamon koulutus- ja kehittämisspalvelut. Tutkimuksia 1/2003. Rakennerahastot.
- SA-kuva-arkisto (2014). Puolustusvoimat. <http://sa-kuva.fi/>. 15.2.2014.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Anna Puusniekka (2006). KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, Tampere <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>. 24.1.2014.
- Salpapolku – vapaa-ajan ja yritystoiminnan reitti -hanke (2014). Kuvat 5, 6 ja 7. Sähköpostitse saatu kuvatiedosto. 29.1.2014.
- Silverman, David (2005). *Doing qualitative research - A Practical Handbook*. 2. painos. Sage Publications, London.

- Sipola, Jaakko (2014). Sähköpostitse saatu tiedonanto. 9.1.2014. Lappeenranta.
- Sivistyssanakirja (2014). Autenttinen. www.suomisanakirja.fi/autenttinen. 1.2.2014.
- Stubb, Jenni (2012). *Becoming a Scholar. The dynamic interaction between the doctoral student and the scholarly community*. Unigrafia, Helsinki.
- Suhonen, Veli-Pekka (2014). Sähköpostitse saatu tiedonanto. 5.3.2014. Lappeenranta
- Suomalainen kulttuuri ja matkailu (2013). Kulttuuriperintö. Itä-Suomen yliopisto. Koulutus- ja kehittämisskeskus Aducate. <http://moodle.aducate.fi/course/view.php?id=62>. 24.7.2013.
- Syrjälä, Leena, Sirkka Ahonen, Eija Syrjäläinen & Seppo Saari (1994). *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Kirjapaino Oy West Point, Rauma.
- Tanskanen, Minna (2014). Suullinen tiedonanto. 19.3.2014. Joensuu.
- Tervakari, Anne-Maritta (2005). Fenomenografia (phenomenografia). http://matriisi.ee.tut.fi/hmopetus/hmjatkosems04/liitteet/JOS_hypermedia_Tervakari180305.pdf. 17.2.2014.
- Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 5., uudistettu laitos. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Tuunainen, Pasi (2014). Sähköpostitse saatu tiedonanto. 26.3.2014. Lappeenranta.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2010). *Suomen matkailustrategia 2020. 4 hyvää syytä edistää matkailutoimialojen kehitystä*. TEM:n 2009-2010 päivittämä raportti. *Alkuperäinen raportti* Kauppa- ja teollisuusministeriö (2006). Suomen matkailustrategia 2020. KTM:n julkaisuja 21/2006. Helsinki.
- Uljens, Michael (1989). *Fenomenografi*. Forskningomuppfattningar. Studentlitteratur, Lund.
- Vilka, Hanna (2013). Tiedonintressi. <http://hanna.vilka.fi/wp-content/uploads/2013/10/Luento-2.Tiedonintressi.Tiivistelm%C3%A4.pdf>. 17.2.2014.
- Vilkuna, Janne (2002). Kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristöt. *Teoksessa* Heiskanen, Ilkka, Anita Kangas & Ritva Mitchell. *Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta, lainsäädäntö ja uudet haasteet*, 271-289. Tietosanoma, Jyväskylä.
- Virkkunen, Vappu (1999). Suomesta luotava useita matkailukuvia. *Matkailusilmä*. 4/1999.
- Virtuaali AMK (2007). Fenomenografinen analyysi. <http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojaksot/0709019/1193463890749/1193464144782/1194348597689/1194356567508.html>. 24.1.2014.
- Vuoristo, Kai-Veikko & Nina Vesterinen (2009). *Lumen ja suven maa. Suomen matkailumaantiede*. WSOYpro Oy, Helsinki.
- Åkerlind, Gerlese (2005). *Variation and commonality in phenomenographic research methods*. Higher Education Research & Development. Vol. 24, No. 4. 321–334.

Liite 1. Haastattelupyyntö

Tervehdys!

Olen Mari Matikainen ja opiskelen maantiedettä Itä-Suomen yliopistossa. Suoritin opintoihini kuuluvan korkeakouluharjoittelun Lappeenrannan maaseututoimella kesällä 2013. Harjoittelun myötä minulle tuli tutuksi Elina Lyijyksen luotsaama ”*Salpapolku – vapaa-ajan ja yritystoiminnan reitti*” -hanke, johon liittyen teen tällä hetkellä myös opinnäytetyötäni.

Opinnäytetyöni käsittelee Salpalinjan merkitystä sekä sen meneillään olevaa muuntautumista perinteisestä sotahistoriallisesta kohteesta yhä enemmän matkailu- ja kulttuuriperintökohteeksi. Minua kiinnostaa selvittää, kuinka arvokkaana Salpalinja nähdään, kenelle sen koetaan kuuluvan ja millaisiksi Salpalinjan matkailulliset edellytykset mielletään.

Opinnäytetyöni aineisto tulee koostumaan haastatteluista, jotka pyrin keräämään lokamarraskuun aikana. Haastateltaviksi pyydän Salpalinjaan perehtyneitä ja mahdollisesti myös sen parissa työskennelleitä henkilöitä. Näin ollen pyytäisin myös lupaa haastatella Teitä. Yhteystietonne sain Elina Lyijyseltä.

Sopisin mielelläni ajan kasvotusten tehtävää haastattelua varten, mutta mikäli sopivaa ajankohtaa on vaikea löytää, onnistuu haastattelun tekeminen myös sähköpostitse tai puhelimitse. Itse asun Lappeenrannassa ja pääsen liikkumaan omalla autolla lähialueille.

Toivon kovasti, että suostuisitte haastatteluun ja edistäisitte näin sekä minun opinnäytetyötäni, että Salpapolku-hankkeen aineistonkeruuta. Yhteystietoni ovat viestin lopussa.

Ystävällisin terveisin,

Mari Matikainen

puh.nro

s-posti

Liite 2. Haastattelukysymykset

1.) Mistä yhteyksistä Salpalinja on sinulle ennestään tuttu?

2.) Mitä Salpalinja sinulle merkitsee?

3.) Onko Salpalinja mielestäsi osa suomalaista kulttuuriperintöä? Perustele kantasi.

4.) Kenelle koet Salpalinjan kuuluvan?

Kenen sitä tulisi hoitaa ja ylläpitää?

Tarvitseeko kaikkia kohteita pitää kunnossa ja mikä olisi mielestäsi sopiva kunnossapidon taso? Esim. matkailukohteet, suojelukohteet, muut?

5.) Millaiset ovat mielestäsi Salpalinjan matkailulliset edellytykset Etelä-Karjalassa?

Mitä mahdollisuuksia ja mitä heikkouksia?

6.) *Salpalinja on ajan kuluessa siirtymässä väistämättä lähihistoriasta historiaan. Sodan kokeneet aikuiset ja lapset ikääntyvät kaiken aikaa ja henkilökohtaisten kokemusten kertojia ei keskuudessamme loputtomiin ole. Salpalinja onkin muuttumassa muiden vanhempien linnoitusten jatkoksi osaksi suojeltavaa ja hoidettavaa kulttuuriympäristöä.*

Miten tämä muutos tai lisäarvo vaikuttaa Salpalinjaan a) matkailukohteena b) kulttuuriperintönä?

7.) *Kuten tiedetään, ei Salpalinja ole yhtenäinen linja, vaan se koostuu erilaisista linnoitteista. Pääasiassa linnoitteet jaetaan kesto linnoitteisiin (betonirakenteet, luolat, kiviesteet) ja kenttälinoitteisiin (joista jäljellä lähinnä kaivannot, sekä jossain paikoin myös rakentajien parakkikylien jäänteet).*

Ovatko kaikki linnoitteet mielestäsi yhtä arvokkaita a) matkailullisesti b) kulttuuriperintönä?

8.) *Osa Salpalinjan linnoitteista on kohdannut ajan saatossa muutoksia. Joidenkin linnoitteiden ympärille on rakentunut kaupunkiasutusta ja uusia teitä (esim. Voisalmi Lappeenrannassa), kun taas toiset ovat saattaneet säilyä näihin päiviin asti lähes autenttisinä (esim. saaret ja metsäalueet, Naurissaari tai Hostikka Lappeenrannassa).*

Ovatko maantieteellisesti eri lailla sijoittuneet linnoitteet (vrt. helposti saavutettava laita-kaupunki / vaikeammin saavutettava saari) mielestäsi yhtä arvokkaita a) matkailullisesti b) kulttuuriperintönä?

9.) Haluatko sanoa vielä jotain muuta aiheeseen liittyvää?

Kiitos!